

.....
186.428
.....

OSZK

OSZK

ERZSÉBETVÁROSI CASINO

Könyvtár használati szabályzat.

+++++

A Casino könyvtárából minden casinotag egyszerre 2 művet legfeljebb 3 kötetben kaphat a könyvtárnyitásra kijelölt nap és órában.

Óhaját jelenti a könyvtárnak, kitölti és átveszi a kivételre szolgáló kártyát, sajátkezűleg aláírja.

10 fillért fizet.

Ki a Casino könyvtárát

egyszer s mindenkor

tárosnál letétbe

tétben marad min

használni kíván

könyvtárostól

sino pénztáros

ronát visszafi

A könyvtár nyitv

következő év máju

Könyvtári óra c s

este 7-8-ig.

BÁRSONY ISTVÁN

A NAPSÜTÖTTE FÉRFI

ÉS

MÁS ELBESZÉLÉSEK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

2

BUDAPEST,

PALLAS IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1904.

OSZK

Országos 186.428 vtár

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

B 4597/1988

LELTÁRI SZÁM

(R 2)

A napsütötte férfi.

A ki csöndes nyári napon, aranyat hintő alkonyatkor nézi azt a remek, szinte mozdulatlan ezüstlapot, a mely a Duna két partja közt terül, s a mely csak olyankor törik meg, ha hajó paskolja végig: alig gondol arra, hogy milyen vad és rettenetes tud lenni ez a szeliden hömpölygő folyam az első tavaszi fuvalmak idején, a mikor a hegységek olvadó hótömege mind beletemetkezik, megdagasztja, fenékgig felkavarja, partján túlkergeti.

A dunamenti síkságok lakói beszélhetnének erről. Azokról a szorongásos szomoru napokról, a mikor a községek valamennyi munkabíró férfinepe a gátak védelmében izzad, s a feketén húzódó földvonal, a melyet emberkéz emelt a tajtékozó, dühöngő hullámhad elé, száz ponton fenyeget átszakadással. A hol veszély mutatkozik, ott a kétségbeesett ember minden erejét megfeszítve tömi be újra meg újra a rést, a melyen a pusztulás készül belopózni. Napokig, sőt néha hetekig tart a folytonos harcz, a pihenést nem tűrő küzdelem. A sötét éjszakák után, hogy milyen hajnal következik, nem sejti senkisé. Szakadatlan a rettegés, a verejtékezés. Ha feltámad az alkonyati szél, száz-

ezer ember borzad össze attól féltében: nem jön-e vihar, a melynek nem lehet többé ellentállani; a mely az emberkéz nehéz munkáját játszva söpri el; a gátaknak neki zuditja az őrjöngő hullámot, sarkantyúzza, végigkorbácsolja, hogy a megkínzott vizek egymásfölé torlódva menekülnek előle; szét-tépnek útjokban mindent; százados fákat mosnak ki gyökérig a földből; falvakat omlasztanak össze.

S az alatt messziről, az éjszakai nagy fekete-ségből, félrevert harangok kongása hallik. És hallik a dunai szigetekről a hableány jajgató sírása, a mitől reménytelen kétségbeesés szállja meg a gáton dolgozó munkást.

Az ott pedig csak egy magányos lángbagoly, a melynek szintén nincs valami jó dolga a vízzel borított erdőségekben. Szomoruan ül a part valamely odvas fáján s onnan süvit bele a sötétségbe, mintha segítséget kérne, vagy mintha átkozódnék.

Másnap aztán, a mikor a vihar zugása elnémult, s a forgó szelek más ég alatt járják őrjöngő táncukat: szétnéz az ember a nagy síkságon és nem lát mást, csak vizet. A hol a puha fehér kenyér terem: sárgás hullámok alatt van minden, végtől-végig. Ennek az esztendőnek a reménysége meghalt. Már a harangok se kongnak. A csillogó tornyok még állnak ugyan, mutatják, hogy ott volt körülöttök a falu. Csak volt. Most rom ott minden. Egy nap alatt, egy éjszakán át, úrrá tudott lenni a halál.

Valóságos isten csudája volt, hogy Sz. község elkerülte a legnagyobb veszedelmet.

Egy ember volt folyvást a védgát tetején, a ki parancsolt. Szava úgy hangzott, mint a havasi kürt; szeme égett és villámlott; maga is ott dolgozott a munkásokkal, és tíz ember erejével segített mindenütt, a hol csüggedni kezdtek a gyöngülők.

Nagy ember volt, napsütötte arczu, fehér homloku; örökké egy kis stájer vadászkalap volt a fején, szöges végű bot a kezében. Az emberek látták, hogyan parancsol és hogyan dolgozik, s félték tőle. De mégis imádták. A meddig a szava elért, pedig messze elért, ott vakhittel harczolt a nép az áradás ellen. Három nap, három éjjel a szemét se hunyta be senkisémmel. Még az asszonyok is a gáton voltak. A csecsemők sírása felhallatszott az izzadó apákhoz, a kik látták a feleségöket gőrynedni a földes talicskák sulya alatt. Most már nemcsak az életről volt szó, hanem a becsületről is. A hol a szoptató anyák ilyen hősök, ott gyáva férfinak lenni nem szabad. Minden hüvelyk, a mivel magasabb lett a gát, egy-egy harapós fogát törte ki a vizek támadó szörnyetegének. S a mikor a bögő, megveszett fenevad, utolsó erejét összeszedve, rohant neki a napsütötte férfi gátjának: még egy hüvelykkel magasabbnak találta azt, mint a minőt ő ugrani tudott. Át nem szökhetett rajta.

Elmúlt a rettenetes idő és a haragos, félelmes kék Duna olyanná vált, mint a kezes bárány. Még a kis halászcsónakokat is alig hogy megringatta. Partja gyönyörűen zöldelt, s szigetein, a sűrű berkekben, fülemile szólott. Semmi sem emlékeztetett már a szomorú napokra, csak az a végetlen fekete vonal, a melyről nem múlt el még az elevenség.

A napsütötte férfi ott volt a gáton és dolgozott. Már nem lázasan, nem úgy, mint akkor, a halállal vívott harcz idejében. Most a mérnöki tudomány hatalmával tette tökéletessé a régi, sűrűsösen s hevenyében készült alkotást.

Ez a munka hónapokig is eltarthatott, s a ki úgy kezdte el, hogy be is akarta fejezni, annak rá kellett szánnia magát a nagy világtól való ideiglenes visszavonulásra.

A mikor az öreg Debrőy megtudta, hogy a község megmentője az egész nyarat itt tölti a sz.-i védgáton, felvette fekete kabátját és elment a mérnökhöz.

— Uram, mondta neki, isten után önnek köszönhetjük, hogy még vagyunk. A mit én ajánlok önnek, az kötelességem. Nem tűrhetem, hogy korcsmában lakjék. Jöjjön hozzám. Legyen a vendégem. Tiszteljen meg velem.

És vitte a napsütötte férfit a maga szerény, de úri kúriájára, a hol ketten vártak rájuk: a háziasszony, meg egy rózsabimbó-leány.

Milyen asszony és milyen leány volt az!

Debróynek egy kicsit későn jutott eszébe az írás szava: «nem jó az embernek egyedül lenni». Még a svábnak is be szokott nőni a fejé-
lága abban a korban, a melyben a székpusztai birtok ura rászánta magát, hogy megfeleségesdjék. Negyven éves akkor már elmúlt. Alig is maradt számára más az élet eddig ösmeretlen örömeiből, mint a szent házasság. De nem vett egészen magához valót. Vagy igen nagy vala az önbizalma, vagy azt gondolta: ezen az elhagyott, csöndes vidéken, a hol a madár se igen jár, nem kell tartani veszedelemtől; elég az ahhoz, hogy oltár elé vezette Hiú Katát, a ki mindenkép megfelelt a nevének. Gyönyörű leányzó volt és remek asszony lett belőle, kivált a külső formáit értve. Nem mintha rendes asszonynak egyébképen is be nem vált volna; hanem mutatta a szeme, a hogy a vasárnap misén a prédikáló fiatal papot nézte, hogy nem éppen mindig a kenetes igén jár az esze.

Ilyen is maradt, a milyen kezdettől fogva volt. Tizennyolcz teljes esztendő múlva is, a mikor pedig már tizenhét éves volt az egyetlen leánya, Katicza.

Hanem azt már Debrőy Katiczának hívták. Kevésbé is illet volna rá a «Hiú» vezetéknev, a miből, legalább látszólag, nem sokat örökölt. Talán ez tette, hogy a mikor harminczhat esztendő mamájával együtt mozdult ki a házból, senki sem mondta volna, hogy nem testvérek. Mert a kisasz-
szonyka az ő szelid, komolykodó ábrázatával,

simára fésült hajával, minden cziczoma nélkül való egyszerűségével, valamicskét idősebbnek látszott, mint a mennyi valósággal volt. Ellenben Katinka-mama, tulzás nélkül mondva, úgy el tudott takarni magán vagy tiz esztendő, hogy nincs az a valamirevaló huszárhadnagy, a ki szívesen ne vállalkozott volna a megszöktetésére.

Az apjok, az öreg Debröy, bemutatta nekik a mérnököt: Vész Barna, a mi megmentőnk.

Mindakét nőnek megakadt a szeme a hatalmas alakon, a napsütötte arczon, és mindkettőben felforrott hirtelen egy-egy csöppje az el nem tagadható Hiú-vérnek. A leány nem tudta, mi az, csak érezte. Az a leküzdhetetlen szorongás, a mit az igazi, erős, valóságos férfi előtt majd minden nő érez titokban, őt is meglepte. De nem volt az sem félelem, sem ijedtség. Inkább valami különös neme az öntudatlan megadásnak, a mindenbe való beleegyezésnek, a mit ez a férfi akar. Ha Vész megfogta volna a kezét és egy szó bevezetés nélkül azt mondta volna neki: jöjjön! — ment volna, ellenkezés nélkül; a nélkül, hogy az engedelmesség kényszere kétségbeejtette volna.

Szerencsére itt volt Katinka-mama, a kit jóval kevésbé érintett ez a bűvös hatás. Ő benne már sokkal határozottab módon jelentkezett a maga családi vonása. Az első tekintettel összehasonlította az előtte álló két embert: az ő görnyedt urát, meg ezt az erdei tölgyet, a mely mintha

daczosan hívta volna ki a fergeteget s némán is azt kiáltotta volna a villámnak: ide üss, ha mersz! Csuda-e, ha szegény öreg Debrőy pórul járt ezzel az összehasonlítással? — De már a második tekintet a *hiú* nő szeméből röpült ki; abból a szemből, a mely talán sohasem sirt másért, mint azért, hogy lassan-lassan elmúlik régi ragyogása, anélkül, hogy az a gyémántfény legalább is ezer szerencsétlen férfiembernek vette volna el a szemvilágát.

Az idősebb Katinka igazán szép volt most. Olyan szép, hogy a másik Katinka, az ő édes leánya, majdnem félős csudálattal nézte. Sohasem látta még, vagy legalább nem értette meg eddig azt a bűvölő mosolyt az anyja arczán. Üde és hamvas volt az az arcz, s a hófehér fogsor, a melyre Debrőyné mindenkor büszke volt, gyöngén villant ki ajka közül.

Vész egy pillanatig se tétozott, a mikor magában hamarosan osztályozta őket. Ilyesmit gondolt: «ez a leány a világ legédesebb szőlőfürtje; de az anyja egy serleg édes bor, a legtüzesebbjéből».

Már pedig ugyan melyik férfi nyúl a szőlőfürt után, ha zamatos borral kínálják.

Vész nem kérte ugyan a Debrőy szivességét, de az öreg ember halája jól esett neki. Nem titkolta önmaga előtt, hogy kellemesebb órák várnak rá itt, mintha a falusi korcsma buta magányába kellene visszatérnie, valahányszor odakint a dolgát elvégezte.

Egyelőre legalább is olyasminek tartotta itt az udvarolgotást, a mi nem egészen gavalléros dolog. Kalandra nem vágyott. Egy igaz istene volt csak: a munka. Anélkül, hogy érzelgős lett volna: óvatos és mindenekfölött becsületes volt.

Ha az öreg Debrőy a mai férfiak közül százezret végigvizsgál vala, hogy melyiket merje a házába bevezetni: szerencsésebben nem választhatott volna, mint hogy ezt vitte be, ezt a napsütötte férfit.

Vacsora után, a mikor Vész a szobájába vonult, Katinka-mama közönyösen így szólt:

— Derék, jóra való embernek látszik, de azt hiszem, unatkozni fogunk mellette.

Debrőy papa felpattant:

— Értesz is te ahhoz, te Kata! Remek ember ez, hidd el. Már is kiéreztem a szavából, hogy tud ez mindent, konyit ez mindenhez. Bejárta ez a kerek földet. Hogy beszélt Amerikáról, mintha csak itt volna, ni, a szikes puszta végén. Férfi ez, én mondom neked! Tetőtől talpig férfi! Én láttam a gáton. Bátor, eszes, határozott; nem mérnöknek született ez, hanem főispánnak, miniszternek . . .

— Királynak! — szólt közbe a szép asszony, kissé gúnyosan, de mégis több lelkesedéssel, mintha igazán csak csufolódni akart volna.

Debrőy szinte meghökkent; egy pillanatra elnémult, aztán nagyhangon vágta oda:

— *Annak hát, jól mondod.*

A szelid, simára fésült leány pedig nézte az egyiket is, másikat is, és szenvedett attól, hogy ő nem tud ebbe a dologba bele szólani egy árva szót sem.

*

A védgát, a melyen Vész dolgozott, alig volt a Debrőyék házától két kilométernyire. Falusi embernek ennyi út nem több egy kis sétánál. Másnap felkerekedett az egész család és kiment a gáthoz, végig a nagy jegenyefasoron, a mely a falutól majdnem az út feléig huzódott.

Ragyogó szép nap volt s a Duna folyvást mozgó, himbálózó tükréből piczi villámok csapkodtak ki, a mint a sugarak milliárdja végig tánczolt rajta.

Átellenben volt a zöld sziget, a szélén óriás topolyfákkal, a melyek a legkisebb szélben is elhalványodtak, s folyvást integettek ide át; hivo-gatták az embert soha el nem oszló árnyékukba.

A kirándulás eredetileg a szép mama eszméje volt ugyan, de az öreg Debrőy így magyarázta meg a dolgot a mérnöknek:

— Képzelve, ez a fruska (a leányára mutatott) nem hagy békémet. Ki akart jönni ide, a nagy napra, mintha nem sült volna le eléggé az örökös kertbujásban.

Vész a piruló leánykára nézett, a ki elfuladva sütötte le előtte a szemét.

— Hát jöjjön, mondta neki, megmutatok itt magának mindent, a mi szép.

A leány akarat nélkül, bágyadtan fogadta el a napsütötte férfi karját. Csak egy másodperczig nézett vele szemközt s akkor látott egy szelid és mégis szuró szempárt, egy szinte fekete arcot, a melyen határtalan nyugalom s egy parányi vidámság volt. A mérnök hangja úgy csengett a fülében, mintha parancs lett volna. Előre mentek; a szép mama, a ki meglehetősen kicsipte magát, kénytelen volt az öreg Debrőy mellett maradni, a ki ugyancsak lassan tipegett a gát rögös tetején.

Egy ponton, a hol a gát alja völgybe hajlott le s a hol éppen egy tamariszk-bokor fedte el őket, azt mondja Katiczának Vész:

— Lássá, itt volt akkor a legnagyobb veszedelem.

— Tudom, szólt közbe a leány, hirtelen neki-bátorodva. Tudom, hogy ezt az egyetlen pontot több mint száz ember védelmezte s hogy ön volt az, a ki a kétségbeesett népet végkép csüggedni nem engedte. Beszéltem Rojtossal, a ki folyvást ön mellett volt. Tudom, hogyan mentett ön meg egy csónakot az elmerüléstől, a mely tele volt asszonyokkal. Ön valósággal a saját testével verte vissza akkor a hullámokat. Mi, a kik itt lakunk, ma mindenünket önnek köszönhetjük.

Már nem volt zavart, sem félnék. Büszkén nézett arra a napsütötte arcra, a mely csudálkozva s majdnem elfogódva hajlott föléje. Aztán mielőtt meg lehetett volna akadályozni, hirtelen lehajolt s megcsókolta a mérnök kezét.

Vész úgy érezte, mintha tüzes parázs ért volna hozzá.

— Gyermekek! mormolta meghatottan. És meg-simogatta a leány égő arczát.

Katicza hozzá simúlt. Gyöngéden és mégis nagyon. Mozdulatában, a melylyel ehhez az erős férfihöz való ragaszkodását kifejezte, szenvedély volt. Talán ez a pillanat emelte ki abból a kis-koruságból, a melyben a falusi leányok jóval tovább vannak, mint a városiak. Egyszerre nő lett, jóformán egy szempillantás alatt. Nő, a ki előtt mint a villámlás, úgy nyílik meg az élet s a végső cél. Nem kereste, de megtalálta. Semmit sem tudott arról, hogy ez az érzés az, a miért érdemes volt megszületnie, de kitalálta. Megint ránézett arra a barnára égett arczra, a melyet sűrű szőke szakáll környezett, s egy szentnek az ártatlanságával, de a vakhitű asszony meg nem ingatható meggyőződésével mondta: — Bizonyára nincs önnél tökéletesebb férfi a világon!

Debrőy papa lihegve közeledett. A felesége majdnem vonszolta magával.

Vész kénytelen volt feléjük fordulni, de a fülében még egyre visszhangzott a leány vallo-mása.

Ebben a legkisebb kaczérság sem volt, arra mérget lehetett venni. Nincs másképen: ez a leány egyike azoknak a mindinkább ritkuló őszaszonyoknak, a kiknek nem mindegy az, hogy

miféle férfi vetődik útjukba; a kik, ha meg nem találják az *igazit*, elhervadnak, anélkül, hogy csak egyetlenegyszer is megdobbanna a szivök, felforrna a vérök. De a kik, ha százezer férfi közt megérik azt az egyetlenegyét, a ki nekik az isten: akkor előtte rögtön leborulnak s elkezdenek égni, és véghetetlen odaadással kínálják neki tikkadt ajkakat, égis csapongó szerelmöket.

A szép mama valósággal letépte a napsütötte arczu férfi karjáról a leányát. Kaczagva mondta: kedves Katiczám, menj apád mellé egy kicsit, engem már egészen kifárasztott.

Aztán vitte Vészt a töltés alján szomorkodó tamariszk-bokrok közt, ki a Dunapartra, és legyezőjével egyre hajtotta feléje a mesterséges illatok özönét, a melytől másforma fej könnyen megszedülhetett volna.

— Ott volt a «hableány», úgy-e? kérdezte a mérnököt s átmutatott a dunai szigetre.

Vész, a világlátott gavallér, a ki nemcsak olyan viharokat élt át, a minők itt szoktak lenni kora tavasszal, most kötelességének tartotta, hogy ezé a másik nőé legyen.

— Ott volt, mondta. Én láttam is egyszer. Nagyon fehér volt és a szemében búbajos lidérczfény lobogott. Hegyes, fehér fogsor villant ki a szája közül, mint a vad cziczának, a melyet megszelidíteni sosem lehet. Ha nem lett volna olyan sürgős dolgom, utána tudtam volna menni.

Elhallgatott, de a szép asszony hevesen sürgette:

— Beszéljen még róla, beszéljen! Milyen volt?

Éppen a Duna partján álltak egy tiszta kis öbölnél, a hol majdnem semmi mozgása sem volt a víznek. Vész lemutatott a csillogó tükörbe, s a hogyan akármilyen más csinos asszonynak is bókkolt volna, azt mondta: olyan volt.

Debrőy-mama összerezett s a nyakáig elpirult. Nem az ijedségtől, se nem a boszuságtól, hanem a váratlan örömtől. Hisz ez mindenképen remek ember, gondolta magában. S némán, hálásan szorított egyet puha karjával a férfi kemény karján.

*

Néhány nap mulva egyszer titkosan intette magához az öreg Debrőy a két nőt.

— Gyerekek, érdekes dolgot mondok. Kiszedtem valamit a mi mérnökünkéből. Nincs családja, senkije sincsen. Boldog volnék, ha megtetszenék neki a mi kis Katiczánk.

Ez a nyilatkozat meglepő hatást okozott. A «kis» Katicza olyan sápadt lett először, mint a fal, aztán úgy kivörösödött, mint a paradicsom. Ez már nem is pirulás volt, hanem égés. A «nagy» Katicza ellenben zavartan köhögött s kézimunkája fölé hajolt.

— Én máskép tudom, mondta. Előrelátóbb vagyok mint te s én is gondoltam ilyesmire. Irtam

valakinek s már megjött a válasz. Vésznek nincs ugyan családja, de van felesége, a kivel nem él együtt.

Szerencsére egyikök sem nézett e perczben a szegény leánykára, különben láthatták volna, hogyan csordúl ki a szeméből két nehéz csepp, s aztán lassan, szakadozottan folyik végig szenvedő arczán.

Volt ideje a nehéz könyvet letörölni; felállt s kiment. Senki sem tartóztatta. Az öreg Debrőy a maga jóságos együgyűségében csak hümmögött; a szép asszony pedig jobbnak látta, hogy folyvást melegen érdeklődjék a himzése iránt, a mivel el tudja rejteni a maga pirulását.

Éppen vasárnap volt, s ilyenkor a gátmunka szünetelt. Vésznek legfeljebb holmi írásos munkája akadt, azt végezte a szobájában. A mikor Katicza a szüleitől kiment, hogy szokása szerint elrejtőzzék gondolataival a nagy kert bokrai közt: hallotta, hogyan dudolgat a mérnök, mély, szinte a földből felhangzó baritonnal.

Ez a csendes és mégis hatalmas férfihang megbűvölte. Minden porczikája remegett tőle. Szeretett volna odacsúszni a napsütötte férfi elé, és átfogni a lábát, úgy halni meg.

Ah, vége volt ennek mindörökre! De azért nem tehetett róla, hogy mégis az övének, egészen az övének érezte magát. Hisz nem volt Vésznek egy szava sem olyan, a mivel jogtalanúl, mértéken

felül akarta volna magát megkedveltetni. Inkább még az fájt a szegény leánynak eddig, hogy miért olyan kimért, olyan tulságosan udvarias, holott éreznie, látnia kellett, hogy itt valaki mennyire isteníti.

Határtalanul boldogtalannak érezte magát. Visszament a házba, kis szűzi szobájába s ott elzárkózott. Vacsorálni sem ment. Azt üzente, hogy nem jól érzi magát. Senkisémből háborgatta. Már úgy rémlett neki, hogy egy örökkévalóság az, a mióta itt egyedül van. A vacsorának azóta vége volt. Most bizonyosan kint sétálnak a kertben, mint rendesen. Ott van ő is, az ő istene, a kit nem szabad többé imádnia.

Kimondhatatlan vágy szállotta meg, hogy lássa, hogy a hangját hallja. Nem bírt egyszerre mindenről lemondani. Felugrott s szinte futva sietett ki.

A lugas, a hol rendesen üldögélni szoktak, üres volt. Az öreg úr szobájából világosság látzott, ott eszerint volt már valaki. Talán apa, a kit néha jobban bántott a köszvény s a ki ilyenkor lemondott a neki unalmas sétáról.

Már-már visszafordult, hogy odabent keresse őket, a mikor valami fehérét pillantott meg a málna bokrok közt, a melyek a főutat szegélyezték. Arra ment. Ment a fordulóig, a hol a nagy diófák álltak őrt, büszkén, sötéten. Lombjuk összeért s egyetlen sátort alkotott. Vastag derekok az esti derengésben mint egy sor fekete kísértet, úgy sötétlett.

Az első diófánál meghökkenve állt meg s hirtelen elbujt a fa mögé. Vész már jött visszafelé a szép mamával. Oly közel voltak egymáshoz, hogy a leányka ösztönszerűleg el akarta titkolni, hogy látja őket. Félt, hogy ha most elibök toppan, nem lesz kellemes nekik. Zsibongó agyvelővel, reszketve attól a gondolattól, hogy kémnek nézhetnék, huzódott meg a fa mögé, s alig pihegve bámult rájuk.

Semmi sem történt más, csak az, hogy szorosan, nagyon szorosan összesimulva haladtak el előtte, s szótlánul mentek felfelé, ki a kertből. De ez a közelség is borzasztóan fájt a leánynak. Majd hogy ki nem szakadt a szive. Egy hang szólalt meg benne, a mely szüntelenül azt kiáltotta: ez nem volna szabad! nem!

Meghatározhatatlan iszonyat szállotta meg. Valamely ösmeretlen veszélytől való félelem rémítette. Kétségbeesve érezte, hogy egy hajsza válaszolja el attól, hogy gyűlölje az anyját és megvesse azt, a kihez így szólott egyszer: ön a leg-tökéletesebb férfi a világon.

Most már szándékosan bujkálva lopózott utánok. Megvárta, a mig kimentek a kertből, a mig elváltak egymástól. Akkor megkönnyebbült, felsóhajtott, s visszamenekült szobáckájába. Ott imádkozott, a mig a hasadó hajnal meg nem csókolta tiszta homlokát.

Reggel halványan, de azért mosolyogva ment a szülei elé. Azok látták rajta, hogy csakugyan rosszul volt, s örvendtek, hogy elmúlt a baja, hál' istennek.

Debrőy papa megsimogatta, s a levegőre küldte. A szép mama is beleegyezett, hogy jól van, csak menjen.

A «kis» Katicza aztán el is indult a jegenyesor felé, a mely kivezetett a védgát-építéshez.

A magas, susogó fák mind tapsoltak a láttára örömben. Fehér, molyhos lepkék szálldestak körülötte; vergődve, nehézkesen hulltak le a füre. Nem volt más hang, mint egy keringő vércse sikogása, a mint a jegenyék csucsá fölött kutató körútra indult.

A mig a fák közt haladt, lassan ment s álmódzva tünődött azon a nagy hiábavalóságon, a mit életnek neveznek.

De mihelyt kiért a síkra, a pusztaságra, meggyorsította a lépését. Nem bánta, hogy pörzsöli a nap, hogy a hepehupás réten minduntalan megbicsaklik a lába. Majdnem futott. Arra futott, a hol a gáton észrevette azt a magas, hatalmas alakot, a kit olyan felségesnek nézett, s a ki talán még sokkalta rettentőbb, mint a milyen nemesnek látszik.

Vész messziről meglátta a leányt s feltűnő sietéséből rosszat sejtett. Eléje ment.

— Kis Katicza, mi baj, az istenért?!

A leány pihegve nézte egy darabig; belsejében reszketett és borzasztó tusát vivott. Nem mert szólani. Nem bírta kimondani azt, a mi idehozta. A válságos pillanatban őrzöngő fájdalom szállotta meg arra a gondolatra, hogy hátha ártatlanul gyalázza meg homályos, bizonytalan gyanujával azokat, a kik mindaketten olyan nagyon drágák a szívének. Vonaglott az arcza, a szája csukló mozgással mutatta, hogy a lelke fenekén mily kinosan zokog most. Összetette a kezét, mintha az istenhez könyörögne; fátyolos, könybe borult szeme már nem is látta a napsütötte férfit, csak sejtette. Annál magasztosabbnak, annál tulvilágibbnak tudta érezni.

Kitört belőle végül esdeklő, szorongó, könnyőreletre indító hangon:

— Kérem, menjen el innen hamar, örökre, mindjárt! . . .

Vész megrázkódott. Sokkal jobb lélekbúvár volt, semhogy meg ne értette volna a szegény leányt. Nem tudta ugyan a részleteket, de a lényezetet nem lehetett félreértenie. Szent félelem volt az, a mi ezt a tiszta lelkü teremtést kínozza. S ennek a gyötrődésnek ő volt az oka.

Ez a gondolat szomoruvá tette. De tudta, hogy bátran emelheti magasra a fejét, s ez viszont vigasztalta.

— Elmegyek, — mondta szelid, megnyugtató hangon, — még ma örökre elmegyek. — S megint

megsimogatta az ártatlan leány arcát, mint akkor, először.

A leány elkapta a kezét s az öröm és a kín le nem írható keverékével, szepegő, elhaló sirás közt csókolta meg újra.

Vész engedte. Úgy nézte most a boldogtalant, mintha az ő édes leánya volna, a kitől búcsuzik.

— Menjen, gyermekem, menjen, — mondta meghatottan.

A kis Katicza eleresztette a kemény férfi-kezet s tántorogva indult hazafelé.

A míg a jegenyékhez közeledett, a napsütötte férfi utána nézett. Őt nézte, de a közben messzemesse révedeztek a gondolatai. Egy másik asszonynál, a ki valamikor keresztül taposott a szivén, s a kiért mégis folyvást vérzik titokban az az összetiport sziv.

Milyen hideg, milyen érzéketlen tudott maradni eközt a két asszony közt, a ki mindakettő meghódolt neki, a maga módja szerint: az egyik szüzi tisztasággal, a másik kaczer szeretkezéssel. És annak a messzelevőnek az emléke nem engedte, hogy csak egy pillanatig is foglalkozni tudjon a szerelem e kincses bányáinak a kiaknázásával.

A jegenyefáknál megállt a leány s visszaneézett.

Kivette fehér zsebkendőjét s elkezdett vele integetni.

Vész viszonozta a búcsut és folyvást odagondolt: *messze*.

A két fehér kendő úgy libegett néhány pillanattig, mint két szállni készülő galamb, a mely repülne egymáshoz, de fogva van mindakettő.

Aztán a kis Katicza a szeméhez kapta a kendőt s futott-futott.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Az ördög incselkedik.

Éjszaka volt, s Kondor Kálmánné kint ült az erkélyen.

Az utcza csöndjét nagy ritkán zavarta meg egy-egy elvonuló alak kopogó járása. A kezdődő tavasz lehelletét már érezni lehetett. A hegyek felől a téli álmából ébredő természetnek véghetetlen finomságu illata szálldosott erre.

Kondorné összébb húzta magán a nagy török kendőt, amit hirtelenében a vállára vetett, amikor megszállotta a vágy, hogy a zsendülő tavasz levegőjét szívja ezen a bűbajos éjszakán.

Felséges, gyönyörű éjszaka volt.

Az égen millió csillag, a mely mind úgy ragyogott, mintha valami nagy ünnepre fényesedett volna meg, sokszorosan.

A levegőben bolondos, pajkos fuvalmak lendültek, amelyeknek alig volt annyi erejük, hogy meglibbentsék a fiatal asszony lazán feltűzött haját.

Valahol messze egy kutya vakkantott egynehányat, ami eszébe juttathatta a tünődő, mélézó embernek a falut.

Még egy korán eszmélő szárnyas egér is növelte a hangulatot, amint elvillant az erkély fölött, ebben a világos, csalogató, megrészesítő éjszakában, amikor a hatalmas tavasz tökéletesen egyőzte a telet.

*

Az asszony magában volt. A cselédség már régen lefeküdt; a «gazda» pedig még nem jött haza. Egyáltalában nem szokott korán hazakerülni. Mintha semmi sem volna itt, ami ellenállhatatlan erővel vonzza.

Pedig a felesége fiatal és csinos. Sokan szépnek tartják. Ráadásul okos és kedves. Az ilyen Kondor-féle urak nem is érdemelnek annyi jót, amennyit az ilyen asszonytól kapni lehet.

Az éjszaka tündéri fényvel világította meg az utcát, amelyen a lámpák felét már eloltották, minthogy éjfél elmúlt.

Véges végig meglehetősen nagyra nőtt fasor vonult a házak mellett; a faágak felnyúltak az erkélyig, de egy csöppet sem fogták el a látást lefelé, minthogy még teljesen csupaszok voltak.

Kondorné nézte a fényes eget, és a gyönyör meg a szomorúság összekeveredő érzetével szívta a hegyekről erre szálló fuvalmak fűszerét.

Néha lehunyta a szemét, de akkor is tovább látta a rezgő csillagtábor. Lelke odatapadt az Orionhoz, amelynek a hármas csillaga olyan szabályos, egyenes vonalban tündöklök, hogy rögtön megakad rajta a szem.

A magasban különös hangok szólaltak meg: Füttyölő, jeladásos hangok, a melyek messziről közeledtek, s aztán nagy messzeségből is visszabeszélgettek, mintha búcsúztak volna.

Az éjjel érkező vándormadarak voltak azok, amelyeket hazához a tavasz.

Látni egyet sem lehetett közülök, de Kondornénak annál jobban a szívébe nyilalt a furcsa, kérdezősködő tyütyükélés, ami átváltott fölötte, s azután a végtelenségbe távolodott.

*

Ilyenkor százszoros kín az egyedüllét annak, akinek van valakije, aki mellett mindig szeretne lenni.

Ilyenkor könnyen megkapja az emésztődő lelket a beteges vágy a földiektől való szabadulásra. Ilyenkor van az, hogy az is meg szeretne halni, aki tele van erős, fiatal étellel.

A tavasz megmérgez és megejt bennünket. Első lehelletétől megmámorosodunk, elszédülünk. Kondornénak úgy dobogott a szíve, mintha ki akart volna szökni a melléből. Fejét bágyadtan hajtotta a nagy zsölye támlájára. Istenem, gondolta, bizonyosan tudom, hogy nem vagyok beteg és mégis, mintha csak pillanataim volnának még ezen a világon.

Egy másodpercnyi aléltság után arra eszmélt, hogy valaki erre jön az utcán. Hevesen kapta fel a fejét s hallgatódzott. Azután csalódva dőlt vissza

előbbi helyére, a nagy zsölyébe, a melybe csaknem egészen belesüppedt.

— Nem ő, — mondta sóhajtva; és gépiesen vitte ajkához azt a piros szegfűt, amelylyel az egész idő alatt játszadozott. Nem ő, ismételte, s gondolatában hozzátette: — a lépését ezer közül is megismerném.

Az a valaki odalent az utca közepén jött volt, s ezalatt éppen a ház elé ért. Megállott.

Kondorné unottan vetett egy tekintetet az utcára, az erkély apró oszlopsorai közt. Meglátta az éjjeli vándort, a ki úgy nézett fel, mozdulatlanúl, mintha szoborra változott volna.

— Szent isten, ez Balázs, mormolta hangtalanul és jobban dobogott a szive.

Ez a Balázs volt a legkitartóbb mindazok között, akik vele a hosszú tél folyamán, — zsúrokon, vagy bárminő más alkalommal, — foglalkoztak. Érdekes ember. Magas, halvány, komoly, aki sohasem beszélt léhaságokat és sohasem nézett közönyösen. Amit mondott, azt mindig érdemes volt meghallgatni. Lehetetlen volt észre nem vennie, hogy ez az ember hallgatag, csendes hódolattal veszi körül; s ha egyetlen szóval sem feledkezik is meg magáról, folytonosan övele foglalkozik.

Van-e asszony a kerek világon, akinek az ilyen gyöngéd hódolat ne hizelegne? . . . Kondorné imádta a férjét, de titokban elfogadta lovagjául Balázst, a kit senki és semmi el nem csábíthatott az ő közelségéből.

Mennyi tapintattal és kímélettel tudta megtartani rendithetetlen hűségét, ami megható volt! . . . Kondornét eleinte bohókás izgalomban tartotta a dolog; azután lassankint elkomolyodott tőle. Hovatovább jobban örült, hogy nem csacsogta el a férjének apró észrevételeit, amik arról szóltak, hogy Balázs mennyire kitünteti. Volt egy óra, amikor ártatlan együgyűséggel szívesen beszélt volna erről is, mint mindenről, ami vele történt. De éppen akkor volt gyöngédtelen az ura. Mire a kis felhő eloszlott, már nem volt annyira ujságingere a dolognak; a lelkében maradt tehát az egész, mint annyi egyéb, amiről sohasem beszél többet az ember, ha a megnyilatkozás perczét elszalasztotta. Később azután nem bírt szabadulni attól a félelmétől, hogy nagy igazságtalanságot követne el Balázsszal, ha «leleplezné»; ha olyasmit mondana el róla, amit ő maga is csak sejt, ami tehát tévedés is lehet.

Pedig a hódolat magában véve nem olyasvalami, a miért büntetni szabadna.

Igy okoskodott magányos óráiban, minthogy sokat volt egyedül. De azért mégis tele volt bizonytalan, határozatlan, s csak annál jobban titkolt hitével annak, hogy Balázs gyötrődik valami miatt, a mi ő vele függ össze.

Ezt az a benső hang mondta neki, a melynek ösztönszerűleg hitt.

Annyira férfiúnak ösmerte Balázst, hogy a lelke mélyén egy kicsit büszke volt a hódolatára,

amit, — mert olyan tiszta és szép volt, — becsesnek tartott. Néha egy csöppet hálás is volt érte. Olyankor megijedt és félve igyekezett közönyt mutatni. De azért nagy meglepődést érzett, ha újra meg újra meggyőződhetett arról, hogy a barátját semmi sem riasztja el tőle; hogy azért csak a régi, hűséges marad, végig.

*

A «hűséges» most odalent állott, mint a szobor, és felnézett az erkélyre, őhozzá.

Bizonyos volt, hogy nem láthatta, mert a kőerkélyen csak keskeny nyílások voltak a sűrű, faragott oszlopocskák között. Legfeljebb ha a zsölyéből láthatott valamit, de hogy ül benne valaki, azt semmiesetre sem.

Hanem az erkélyre nyíló ajtó nyitva volt. Azt már tisztán lehetett látni alólról is.

Talán azt vette észre, s abból gondolta, hogy itt még ébren vannak; hogy «valaki» talán ki is léphet.

Félénken és diadalmasan vert a szive.

«Ime, eljött ide, ezen a csudálatos tündéri éjszakán! Ime, megérezte, hogy a nagy mindenségben történik valami; hogy most jött meg a tavasz! Nem bírta ki a benső izgalmat, anélkül, hogy ide ne siessen. . . .»

A tavasz, az illatos, gonosz, kerítő tavasz, csupa ilyen gondolatot ébresztett benne; megtelt

aközben a szive melegséggel és hálával az iránt, aki ebben a varázslatos éjben, amikor a vándormadarak haza siettek, s a hegyek felől a föld szaga és a zsenge füvek illata ömlött: ő rá gondolt, ő utána vágyott.

Ime, hogy néz fel, hűséges, epedő tekintettel!

Megint lépések hallatszottak. Ütemes lépések, amelyek közé egy vasasvégű bot koppanása vegyült.

Az asszony megrezsent. Most jön! — czikázott át az agyán. Istenem-istenem, csak ne találkoznának.

Balázs megmozdult odalent. Nyilván ő is kerülni akarta, hogy itt érje valaki.

Kondorné gondolt egyet, amitől végigszaladt rajta a hideg-meleg. Egy pillanatig tétovázott, de amint Balázs indult, nem várhatott tovább: hamar áthajította az erkélyen azt a piros szegfüt, a melyiket az imént megcsókolt.

Hanem azt már nem merte, nem bírta meglesni, hogy jó helyre dobta-e. Csak felugrott; rémülten szaladt be a szobába és becsapta az erkélyajtót, mintha valakit, aki üldözi, ki akart volna zárni.

Lelkifurdalással, reszketve sietett be a hálószobájába és sebtében lefeküdt, hogy mire az ura belép, a legnagyobb csönd legyen körülötte.

Mitru Latre.

Mitru Latre, a hegyi pásztor, egyet rántott a vállán, s ködmönét azzal a jobb válláról a bal vállára dobta. Komoran mormogta a foga között:

— Hát csak szereted Flórát, te Juon.

Juon nem szólt, csak bólintott. És aközben aggodalmasan nézte a pajtását, akinek az imént árulta el a szive titkát, amiről eddig senki sem tudott.

Mitru tagbaszakadt erős ember volt. A fás szekeret a vállával szokta kiemelni a sárból, ha a kis hegyi ökrök már majd megszakadtak a húzásban, hiába. Juon ellenben hasonlított a gyöngenyírfához, amelyet ugyancsak ide-oda rángat s czibál a szél. Hozzá még mostanában a hideg is kilelte egy párszor.

— Mióta értitek egymást? kérdezte Mitru ránczolt homlokkal, de azért nem haragosan.

Juon gondolkodott.

— Szilvaéréskor esztendeje lesz már, felelt vontatott hangon, mintha azon tanakodnék, vajjon megmondja-e.

Mitru észrevett ebből valamit s megcsóválta a fejét.

— Talán nem bízol bennem, Juon? . . . Hát elfelejtetted, hogy amikor a pandúrok kergettek, te bujtattál el az anyád viskójában? Én nem felejtettem el.

Juon arcza kissé kiderült. — Lásd Mitru, szólott, azt kezdtem hinni, hogy te is szerelmes vagy Flórába . . .

Mitru lecsapott a pásztorbotjával a földre s elkiáltotta magát: szamárr!

Juonnak erre elakadt a szava. Mitru vigasztalta: — Hát ráérek én olyan ostobaságra? A nyájra kell vigyáznom, te Juon.

Aztán ellágyúlva tette hozzá: — És oszt' el is vennéd, úgy-e, ha egy kis pénzed volna.

Juon megkönnyebbült. — Elvinném bizony sóhajtott. Ha tíz pengőm volna, mindjárt is elvinném. Ennyi kell papra, meg pálinkára. A pap külön kap egy üszőt. A Flóráét.

«Hm!» dörmögte Mitru; és megismételte: «hm-hm!» Azután, mintha hirtelen gondolt volna valamit, kiegyenesedett. No, Juon, hát én szerencsét kívánok teneked. Flóra jó leány, szép leány. Amint teheted, vedd el. Menj csak bátran a paphoz és beszélj vele.

Juon közbevágott! — Hát a tíz pengő. Mitru? . . . Iszen nincsen.

Nincsen? . . . — Vagy úgy! — No nem baj. Majd ad neked az Isten, Juon; — mert te jó fiu vagy. Menj csak bátran a paphoz . . .

Egy pásztorgyerek kiabált messziről: Mitru bácsi! hej, Mitru bácsi! — Mitru otthagya az álmélkodó Juont, aki úgy nézett utána, mintha azt hitte volna, hogy a pajtása, szegény, megbolondult.

A falubeliek ezalatt szomoruan bujtak össze és arról beszélgettek, hogy a kullogó farkas a múlt éjjel is elvitt egy kecskét a kertek alól, még pedig a szegény Muntye Tógyerét, akinek egyéb háziállata sem volt. Hiába hirdette ki a gazdag Florescu, hogy tiz pengőt ad annak, aki a kullogót élve-halva megkeríti neki; semmit sem ért az. Ki tudna arra ráakadni? ki merne vele szembeszállni? Mikor még puska sincs a környéken, messze földön. Csak szekerczék van a hegyi pásztoroknak.

*

Országos Széchényi Könyvtár

Mitru arra ment, amerre hívták. A pásztorgyerek egy beteg kecskét mutatott neki, amelyik nem birt az anyja után menni. Mitru felvette a kis kecskét az ölébe és a kunyhójába vitte. Az öreg kecskét is maga után csalta: odakötötte a czölöphöz, hogy a beteg apróság mellől el ne mozdulhasson. Maga pedig kiment a kunyhó elé és nézte az alkonyodó eget, amely nyugat felé először elpirult, azután lassankint elsápadt és mikor piros volt, akkor emlékeztetett a Flóra arczára, amikor pedig elhalványodott, akkor olyan hideglelésnek tetszett, amilyen az a Juon gyerek.

A nagy darab pásztor magában mondogatta: — Hát ti csak szeretitek egymást. Ej-ej, milyen furcsa. Milyen jó lehet tinektek.

A csillagok egyenkint kezdtek feltünedezni az égen, de Mitru még folyvást azon a helyen állott. Elnézett a messzeségbe; hol a falu felé, hol a hegyek felé. Beszélgetett magában valamit; de fenhangan csak ezt mondta mindig: — ej-ej!

A nap már régen lement. A hold már régen feljött. Az éjjeli bogár el-elzúgott a csöndes kunyhó előtt, amelyben a beteg kis kecske nyöszörgött időnkint. A völgyben szakadatlanul csacsogott a patak, s a berki száraz fáról felsírt néha egy bagoly. Különben semmi más lárma sem volt.

Igy telt az idő perczről perczre, óráról órára. Az erdő alatt egy róka vakogott, s amint tovább ment, a vakogó hangok egyre gyöngültek. Mitru sokáig figyelte az éjszakai kapczabetyár magánbeszédét, amiből ki tudta számitani, hogy az erdő melyik pontján lehet most a ravasz kalandor.

Arra riadt fel, hogy szélroham támadt, a mitől öszébb kellett magán húzni a ködmönt. Felnézett az égre. A csillagok kezdtek kialudni. Egy kis derengés látszott keleten.

— Hajnalodik, mormolta Mitru és beszólt a kunyhóba, ahol a pásztorgyerek aludt. Te, Mikucz, hallod-e, ébredj fel!

A gyerek egy pillanat alatt talpon volt s elkezdte a szeméből az álmot kidörgölni.

— Hallod-e Nikoláj, szólt újra Mitru, én most elmegyek hazulról, de majd visszajövök. Nyisd ki addig a szemedet, meg a füledet, ahogy birod. Kormost itthon hagyom.

Kormos a nagy kutya volt, amely három pásztorral ért fel. Tudta a parancsot, mint a kiszolgált strázsamester. Ahova Mitru állította, ott maradt, amíg csak nem hívták. Most is elkezdte csóválni a farkát, amikor Mitru elindult a girbe-görbe hegyi ösvényen, de nem mozdult a pásztor-kunyhó mellől.

Mitru csak az ujjával mutatta neki, hogy ott a helye tovább is; ő maga pedig csakhamar eltűnt a fekete erdőben.

*

Ment-ment lassan, óvatosan, járatlan utakon, ahol kivüle talán senki más el nem igazodott volna.

Ment-ment, komoran, vagy tán még rosszabbul: búsan. Bocskoros lábát gépiesen rakta maga elé, úgy szállott lefelé a hegyről a mély völgybe, arra, ahol a bujdosó patak folyvást csacsogott-beszélgetett.

Ahogy a kövek közt a homályban botorkált, kigurult néha egy-egy kavics a talpa alól és attól a csekélyke zajtól mintha megriadt volna a néma erdő: elkezdett sóhajtozni.

De talán enélkül is fel-felsírtak volna azok a sóhajok. Mert hogy jött a hajnal, amely mindig megszokta libbenteni a szelek szárnyát.

Mitru csak ment lefelé, mindaddig, amíg a patakot el nem érte. Akkor lehúzta a bocskorát és az iszákjába dobta, maga pedig mezitláb csúszott bele a patak medrébe.

Ettől kezdve még a szarvas füle se hallhatta volna meg a lépését. A mormoló hullámfodrok körülnyaldosták a bokáját, s tökéletesen elfojtották lármájokkal azt a halk csobbanást, a mit a lépése okozott. Ha a köves, avaros parton járt volna, nem haladhatott volna ilyen nesztelenül; pedig ugyancsak értette a dolgát.

Most már az volt a kérdés: nem lesz-e árulója a szél? Itt, a kanyarodó völgyhajlatban olyannyira össze-visszagabalyodott a hajnali levegő-áramlás, hogy bizonyos útja nem volt. Majd innen, majd onnan lehetett érezni az egymásba kapaszkodó szelet. Mitru óvatosan lépdelt végig a kanyarodáson, s amint kiért belőle: fellélezett. A szél szemközt érte. El nem árúlhatta.

Most már bizott magában. Most már tudta: mi lesz.

Amióta a kullogó farkas először életjelt adott magáról s megdézsmálta a falusiak nyáját: ő egy percze sem tágitott attól a tervétől, hogy kinyomozza és leszámol vele.

Ha más valaki gondolt volna erre, azt bátran eszelősnek lehetett volna tartani. De Mitru mértföldekre ösmert itt minden zugot, minden ledőlt faóriást, minden rejtett barlangot, ahol a hóhér lakhatott.

A «kullogó» nem ott garázdálkodik, ahol a vaczka van, ezt minden gyermek tudja a hegyek közt. Messze kell keresni a fészket azoktól a helyektől, ahol rendszerint kárt teszen s ahol véres adóját szedi.

Mitru már napok óta így tölti az éjszakákat, ébren, a mély erdőben. És lesi a farkast, hallgatja, hol bög éjszakánként, amikor a kölykének viszi a rablott zsákmányt.

Más emberfia ezt is hiába hallotta volna. De Mitru megértette abból, ahogy a kölykek felelgettek a vénnek, hogy hol lehet a fészkek.

Ha valami sűrű bozótos helyen lett volna, akkor Mitru se árthatott volna nekik, mert onnan sokkal hamarabb elcsúszhattak, semhogy közelökbe férhessen valaki, akárha menyét módra tudna is bujkálni.

De a szerencse kedvezett Mitrunak. A ködös völgyben volt egy sziklabarlang, amelyhez csak a patak medrén lehetett eljutni. A farkas ezt a titkos odut választotta palotájául, a rengeteg erdő sok buvója közül.

Amikor a fényes délidőben minden éjjeli állat alszik: akkor tapasztalta ki Mitru ezt a dolgot. A farkaskölykek éjjeli üvöltő válaszából sejtette, hogy a barlang környékén van a hazájok. Nappal azután, — mondom, fényes délben, — végigsétált a patak medrén, amikor jó szél volt és megleste a barlangot, olyan messziről, amennyiről csak bizonyosságot szerezhetett.

A rettentő farkasbűz, ami a barlang felől áradt, meg a barlang előtt heverő csontmaradványok meggyőzték arról, hogy jól számított.

Most ugyanezt az utat teszi. A hajnal már megjött. A nap is jön nyomában. A faóriások koronáját, ott, a hegyoldalon, már ragyogó sugarak csókolgatják. A nap meghozta a reggelt, s a rigók már nem bírnak magokkal, olyan csacsogást művelnek, ha egy-egy jó falathoz jutnak, vagy ha valami gyanúsat vesznek észre.

Mitrunak nem tetszik ez a nagy zaj. Megáll a patak közepén, mintha szikladarabbá változott volna. A rigók lassankint annak nézik és nem törődnek vele.

A szél orrfacsaró bűzt hoz valahonnan. A farkasbarlang már nem lehet messzire. Mitru úgy lépdel előre a vízben, mint a lopódzó hiúz, amely minden perczen ugrásra készen akar lenni.

A vén farkas most odahaza van, erre mérget venne. Éjfél tájban meghozta az ördögfiókáknak a vacsorát, s akkor velök maradt. Azóta jóllakva alusznak már; hisz' itt a fényes reggel.

A zömök pásztor még a lélekzetét is visszafojtja, úgy közeledik a barlanghoz, amelynek sötét és rejtelmes a szája.

Kezében hű szekerczéje, amelylyel egyetlen suhintás annyi, mint a halál.

Még két lépés . . . még egy . . . Most egy bolondos szajkó éppen a barlang előtt száll el s

szinte belekáróg. Abban a pillanatban mintha két villódzó zöld csillag gyúlt volna ki a barlang titkos mélyén.

A pásztor nagyot szökik s a barlang nyílása előtt diadalordítást hallat, aminő az őseember mellét hagyhatta el, amikor a néma rengetegben hősnek érezte magát.

A következő pillanatban a vén farkas ész nélkül rohant rá, minthogy útját elzárva látta.

Egyet villant a szekercze a levegőben, egyet koppant a farkas fején.

Több semmi se történt.

*

Estefelé beállított Mitru a szegény hideglelős Juonhoz, aki az alkonyati sugárban sütkérezett.

— Nesze, mondta, vidd ezt a gazdag Florescunak. Azután menj a paphoz.

Azzal ledobta előtte a kullogó farkas frissen lenyúzott hatalmas bőrét, amiért tiz pengőt ígért volt a gazdag Florescu.

Héjják a galamb körül.

Kutásó Nagy Péter uramnak már vagy tizenöt esztendő óta szép tanyája volt a Lágymező tájékán.

A Lágymezőt azért hívták így, mert minden tavasszal úgy megpuhult, hogy sok helytt térdig is beleszakadt az ember, a ki nem tudta, hol jobb keresztülmenni rajta, s csak úgy vaktában vágott neki. Jött tudniüllik a földárja, a mi alólról szorul fel a mezőre s úgy-úgy előnti, mintha negyven napos eső zuhogott volna rája. Az aszat-fű közt víz szokott lenni olyankor, s ha beletocsogott az ember: mocsári meg vizi madarak röpködtek ki előle. Később a meleg idő felszívta lassankint a nedvességet, s nyárára már elmúlt a mező nagy puhasága. A mikor a kaszálón boglyába gyűjtötték a felséges illatos szénát, még a bibicz is elhúzó-
dott erről a furcsa, változó tájékról.

A Kutásó-tanya éppen odaszögelt a Lágymezőhöz, a melyen jó legelője volt a jószágnak, mihelyt a földárja visszahúzódott s a nap megszikkasztotta, megkeményítette a puha talajt. Gazd-
uram hát úgy rendezkedett be, hogy mindig tartott valamennyi szarvasmarhát, a miből ha egyet-

kettőt, úgy ősz felé, feljavult állapotban el tudott adni: mindjárt megvolt a zsirozó télére.

Akkor sem volt már nagyon fiatal ember, a mikor ide került. Túl lehetett a harminczon vagy ötten, a mi a nehéz munkát végző parasztemberen meg szokott látszani. Vastag, söprúbajusza még többnek mutatta, s már az a bajusz is elég volt arra, hogy tekintélye legyen a gyöngébbek előtt, de kivált a cselédsége előtt, a mely állott vala a feleségéből, meg három mostoha-porontyából.

Kutásó Nagy Péter uram valamikor nagyon is zsellérállapotban szedegette az éveket magára. Alig volt valamije s hogy mégis meglehessen: munkát vállalt. Értett a kutásáshoz (innen az első neve), és ha a környéken kut kellett a telkes gazdáknak, ő hozzá szerettek fordulni. Így került egyszer özvegy Kalászné portájára, a ki igen egykoru lehetett ő vele; talán ha két-három évvel volt fiatalabb. A szemrevaló ember megtetszett a magányos özvegynek, a ki nem sokat töprengett, hanem odakínálta neki magát. Kutásó is elővette a jobbik eszét s két kézzel ragadta meg a szerencséjét, elvette az asszonyt, három apróka fiával, meg a vagyonával egyetemben.

Annak — mondom — már annyi ideje, hogy azóta éppen ötven éves ember lett a harminczötösből; az asszony se sokkal kevesebb, és hozzá elbetegesedett, így hát már isten igazában öregcske; a fiuk ellenben mindhárman legényekké

serdültek s a legidősebbnek éppen az őszszel kellett legelőször sor alá kerülnie. A másik kettő egy-egy esztendővel volt fiatalabb, de mutatósab-
bak voltak termetre, mint a bátyjok, a kit kicsi korában sokat lelt a hideg s a miatt elmaradt a megemberesedéssel. Máskülönben mind a hárman nagyon nem szépek voltak: arczra. Kalászné aszszony úgy magyarázta azt, hogy ő biz nem szerette az első urát, a kit mindennap muszáj volt megcsudálnia a csunyasága miatt. Így lettek a gyerekek nem szépek. De 'iszen nem olyan nagy baj az annak, a ki *ember*. — A *néember*, az más. Az hóttáig sirathatja, ha csunya. Mert hogy az ördög se szívesen tekint rá. Ellenben a férfinál két erős dolgos kéz sok mindent kipótol.

Meg voltak hát a csunya fiuk is csöndesen magok közt; — sőt még hasznát látták annak, hogy nem olyan mutatósak, mert a mikor kezdett már megmozdulni bennök a legényvirtus, akkor is szelidebben adták, akár a sánta ember, a ki tánczot próbál.

Jó sokáig nagy egyetértésben és békességben voltak együtt a tanyán, a Lágymező tőszomszéd-ságában. A mig gyermekszámba mentek, könnyen eljátszogattak, mert hogy hárman voltak; még a szomszédpanyáról se kellett segítséget hozniok. Aztán, hogy növekedtek, s már valamicske hasznokat is lehetett venni: kezdte őket a mostohaapjuk beállítani egy s más munkába. Észre se vették, mind a

hárman értettek már a gazdasághoz; persze csak úgy, szárnypróbálgatva, öreg-segítséggel; — de már az is ért valamit, hogy az egyikre rá lehetett bízni a jószágot, a másakra a ház körül levő dolgot, a harmadik meg az apjokkal végezte kint a mezei munkát; s ezt bölcsen cserélgették egymás között, hogy mindegyik valamennyit megszokja, megtanulja.

Jó ideig nagyszerűen rendben volt így minden.

Ha az anyjok nem lett volna úgy megrokkanva, még Kutásó Nagy Péter uram se panaszkodott volna. — De őneki biz' gyakran volt titkos rossz kedve a miatt, hogy végkép kiöregedett mellőle ez a beteges asszony, és ő tulajdonképen élő feleség mellett kezdte meg — a bolond özvegységet.

Az egész tanyán csak férfiember volt ilyenformán, a mi egy kicsit unalmas is volt néha. Azt a fruskát, a Bodor Julis árva leánykáját, a Zsuzskát, ugyan ki számította volna? Tizenkét esztendő ha volt, a mikor Ádámról, Éváról való rokonság révén oda vette az asszony magához. Jól esett neki a sok apró segítség, a mit a cselédke máris elég ügyesen vállalt. Nagyon megkimélte vele magát Kutásóné; de minthogy mindig fájt valamije, hát mindig mérges volt és gyakran pörölt a fruskával, a ki sírt ugyan eleinte, de később megszokta, fel sem vette a szidást, sőt ha elfordúlhatott, a markába nevetett.

Kutásóné asszony nem is állhatta meg, hogy elő ne hozza olyankor a kis leány mivoltát; — hogy így meg úgy, milyen volt az anyja; — könnyelmű, czéda személy, legénybolondító, a kinek úgyszintén csak a hamisságokon járt az esze. Abba pusztult bele; addig tánczolt egy húshagyó kedden, hogy tüdőgyuladást kapott, meg is halt. Itt maradt utána ez a fruska, a kinek még az apját se lehet tudni.

— Olyan leszel te is! olyan a'! — sápítózott a göthös nőszemély, és a mikor már egészen berekedt, akkor is integetett a fejével, hogy bizony olyan.

A kis kegyelemkenyeresből hamar kiveszett ilyen bánásmóddal az a valami, a mi olyan nagyon tud fájni titokban. Soha senki itt nem mondta neki: «szeretlek»; sem meg nem czirógatta. — Eleinte mindenkinek csak utjában volt. A kamasz fiúk ott lóditottak rajta, a hol érték. Az öreg csak morgott, ha látta, — mint a vén kuvasz, ha játékos kölyök-kutya kerül eléje.

Szegény kis Zsuzska sohasem tudhatta, mi szabad neki, mi nem; hol a helye; mi az övé. Tele volt örökös félsszel, meg örökös dacczal, minthogy hiába akart jót, nem tudhatta, nem nézik-e rossznak. Később már azt sem bánta. Senkije sem volt, senkinek sem panaszkodhatott, senkit meg nem kérdezhetett, sehova innen nem mehetett. Minden szórakozása az volt, hogy dalolt, a hogy

a torkán kifért. Nagy volt a puszta, elfért benne ezer pacsírta hangja mellett az övé is.

— Ilyen nótás volt az anyád is: attól bolondultak a legények, — mondta a beteg asszony, és csufondárosság, meg feddés volt a szavában.

A leányka csudálkozva nézett rá nagy fekete szemével, amiben mintha napról-napra több lett volna a fény, meg a meleg. A pillája pedig árnyékosná vált lassankint, a haja megsűrűsödött, — a válla telni kezdett, ő maga egészben megnyúlt. Mindez alig három esztendő alatt, amit odakint töltött a vadfüveket nevelő mezőségen.

Már a tizenötödik esztendejében volt, s minden szeretettől végképen elszokva éldegélt napról napra; senkivel sem törődött, senkinek sem kedveskedett, lelkileg csak úgy befelé nyiladozott, és nem is sejtette, hogy változások kezdődnek körülötte, amiket még most sehogyszem érthetett meg.

Azelőtt, ha a libuskákat őrizte a gyepen, óraszámra nézhette az eget, a nagy kékséget, ami mögött vannak az angyalok, és soha senkinek eszébe nem jutott, hogy csak egyszer is azt kérdezze tőle: — no te kis Zsuzska, mire gondolsz? Most pedig errébb terelgeti a jószágot a legidősebb fiú és a tinókat hajszolva, virtuososan csördít egyet-egyét az ostorával, mialatt a szeme egyre oda téved, ahol a liba legel, mintha azt lesné, visszanéz-e ő rá is valaki. És kiegyenesedik, illegeti magát; ahogy

a jószághoz szól, abban is egy kis feszes tetszelgés, minden áron való ügyeskedés van, aféle hatásra-számító.

A ház körül éppen a középső fiú volt a soros aznap. Az volt a három közt a legemberebb. Erős, mint a bivaly. Láttá, hogy vizet húz a leány a kútnál, odatoppant: — Hadd el Zsuzska, — mondta morgó hangon, szinte röstelkedő sunyitással, — felhúszom én a vedret; ne fáraszd magadat.

Most húzza fel! Mikor három esztendő óta, mindig ez a szegény kis leány húzta, de néha úgy, hogy majd megszakadt bele.

Zsuzska csak ámult-bámult. Még megköszönni is elfeledte. Csak nézett a legényre azzal a boszorkányszemével, aminek a bűbáját ugyan honnan tudhatta volna?

— Mit lopod ott a napot te Jóska?! — kurjantott egyet az öreg az eresz alól. Arra a fiatalok hamar szétrebbentek. Nem tudták, hogy látja valaki őket. A fiu különben még azt is megajánlotta volna, hogy ő hadd vigye be a vizes rocskát a házba. Még jó, hogy ennyire nem került a sor, mert attól egészen megzavarodott volna a leány.

S ezután mindig volt valami különös, a mit nehéz volt kitalálni, hogy hogy van, mért van.

A legkisebb fiú a szomszéd tanya kertjébe járt édes almát lopni s azt viszegette a leánynak, titokban.

— Oszti' csak meg ne mondd, még az anyámnak se, — sugta a legény, amikor a paradicsomi gyümölcsöt odakinálta.

A leány hamisan, hunczutul vágott a szemével; mosolygott, de nem szólt. Úgy dugta el a lopott jókat, mintha még ő tenne azzal szivességet, hogy elfogadja. Már feltámadt benne valami, a mi egyelőre csak ösztön volt, de öntudatlan bátorsággal töltötte meg, s arra készítette, hogy régi félenkségét hovatovább teljesen eltüntesse.

Akik valaha taszigálták, azok most valahogy mind kedveztek neki. Igaz, hogy nagyon óvatosan, szinte rejtegetve, de csak kedvezés volt az.

Kutásó Nagy Péter uram azon a napon, a mikor tizenhatodik esztendejébe lépett a leány: új ruhát hozott neki a vásárról, meg kalárist, meg piros csizmát.

— No te, te izé, dohogta a vén ember szuszogva, fujva, s a szavakat keresve, — itt van valami neked, iszen már nagy leány vagy.

Az igaz, hogy az volt. Alig félesztendő alatt lett azzá. A vadrózsa hajlós vesszeje sem lehet ingóbb-ringatózóbb; sem a virága pirulóbb és üdébb.

Nagy Péterné asszonyt majdhogy a guta meg nem simította. De ahány fia volt, mind ráförmedt:

— No ugyan mit sajnálja tőle? Neki való!

— Hát nem rászolgált annyi idő óta?

— Talán biz nem érdeмли, mikor úgy gon-
dozza a házat?!

Utóljára is a gazdának kellett közbekurjantani :
— Nem a ti gondotok, menjeteK dolgotokra!

Mentek is a legények, de úgy sandítottak visz-
sza, dühösen, mint akikben ébredezni kezd az ellen-
kezés vágya. A legidősebb nem is állhatta, hogy
ott kint ki ne mondja: — Lám — no, iszen nem
is az igazi apánk, hát mit akar? A középső fel-
mordult: — Minden az anyánké itt, akkor pedig
a miénk. Igazság szerint ne is ő vegyen a leány-
nak holmit, hanem megvesszük mi! — A leg-
fiatalabb, a pöszke Lajcsi, a bajusza hegyét pödör-
gette s hányiveti mozdúlattal, de azért bölcsen
elfojtott szóval fejezte ki a maga nézetét: —
Mit parancsolgat nekünk? Emberek vagyunk mi
már!

Magában pedig külön-külön mindegyik vissza-
emlékezett arra a szemvillanásra, amivel a leány az
öregnek az ajándékokért hálálkodott, és dühös volt
mindegyik, de még sokkalta inkább irigy.

Ettől fogva a fruskának megint még keve-
sebb volt a nyugta. Azelőtt a zsörtölődő beteges
asszony csak úgy unalomból, szokásból korholta,
dorgálta; most ellenben ki nem szakadt a szájá-
ból a csúf szidalom, a mi mind abban végződött,
hogy: «az anyád is ilyen volt!»

— Elkergetlek, el én, kiseprüzlek, csak a
fiaimra merd vetni a szemed! rikácsolt a haragos

néember, epésen. Pedig a mája közepén nem is az a gondolat rágódott, hogy a fiaival mi lesz, hanem valami más, sokkal gonoszabb annál.

A legények egyre marakodtak egymás közt, magok sem tudták miért. Meg volt bontva köztök a régi béke, a nagy egyetértés. Hol egyik, hol másik került be a házba valami ürügygyel; azt azután a másik kettő lepocskondiázta, hogy munkakerülő, pedig kiki magáért dolgozzék.

Egyszer meglátta az egyik, hogy az öreg ember megcsipte a leányzó arcját; — rohant a többihez, elmondta; akkor összeröffenek, ledobták szerszámaikat s mentek a ház felé, hogy megtudják, mi van a dologban. De bemenni még sem mertek.

Tekintélye volt az öregnek, mert tudták, hogy nagyon erős az ökle. A középső még henczegett egy kicsit, de ő is beérte azzal, hogy megszólította a fruskát: — Igaz, hogy megcsipett az öreg?

A leánynak már kinyílt a szeme; — annyit látnia kellett, hogy ő itt *valaki*, s hogy az «öreg» a pártján van. Mit törődött a csúnya fiúkkal? — Igaz hát, mondta, mi közötök hozzá?

Majd hogy pórul nem járt, mert a középső nekiment, hogy ezért a szóért üt rajta egyet. De a másik kettő lefogta. Arra dulakodás támadt s az «öreg» kijött a lármára.

— Mit bomoltok? kérdezte szigoruan.

— Ha mi bomlunk, mi legalább fiatalok vagyunk, felelt a középső fiú, czélzatosan. Az «öreg» nem volt tökkel-ütött, — kitalálta a gondolatát. Abban a perczen úgy csördítette nyakon, hogy a legénynek két ölnyire röpült a kalapja.

Felhördült, a fejéhez kapott s tántorogva ment el, mint a részeg. De az öreg is megijedt.

— Ettől kitelik, hogy boszuból felgyujt, gondolta magában.

— Hej, kiáltotta a legény után, — még ma beállsz lovásznak a grófhhoz. Itt jártak ma nálam.

A nagyobbikról tudta, hogy maholnap katonának viszik. Elhatározta, hogy fizet a katonadoktornak, csakhogy bent tartsa. A legkisebbel majd csak meglesz egy darabig, amig azon is túl nem ad, okosan.

De az öreg asszony most az egyszer a sarkára állott. — Mit? te czéda! kiáltozta a berekedésig, te miattad forduljon fel a ház? Inkább ma pusztulj el, ma! Hallod-e? Kiverlek, kisöprüzlek! Éppen olyan leszel, mint az anyád!

A fruska hozzászokott már, hogy rajta töltse mérgét az öreg nő; — nem vette a szidást érzékenyen, de annál jobban felfortyant benne a gonosz vér. Már tudta, hogy fegyverei vannak, s meg merte koczkáztatni, hogy használja is azokat. Amikor az öreg asszony bement a házba, s a vén ember nagy haragosan az istállóba vonult, ő is utána sompolygott s hirtelen a nyakába ugrott. — Ne

hagyjon Péter bácsi, súgta a fülébe, miközben megölelte és megcsókolta.

A vénség majdhogy a bőréből ki nem bujt: — Dehogy hagylak, virágom, dehogy hagylak! Ki mer bántani téged? Mindenkit agyonütök.

Valamelyik legény jött, az udvaron át, — a leány észrevette s felszisszent: — Bocsásson Péter bácsi, — jönnek!

Az ólban levő csirkéket kezdte terelgetni, hajkurászni; — kiszaladt utánok. Ki a mezőig, ahol a liba legelt. Ott leguggolt a fűre, mint a leselkedő macska, s kíváncsian, izgultan nézett vissza a tanya felé. Azt leste, figyelte: nem hall-e lármát? Nem üti-e agyon a fiú a mostohaapját — ő miatta!

Megszította már magát ezzel az érzéssel, hogy itt minden övele függ össze. Hogy ahány férfi a tanyán, az mind bomlik utána. Ő pedig utálta valamennyit. A csúnya fiukat is, de még jobban a vén embert, akinek az imént a nyakába ugrott az istállóban.

Zúgott a feje és hevesen dobogott a szive.

Most már ő maga mondta magában: Nem maradok itt, — nem! a viláért sem:

Azon, hogy hová lehetne mennie, nem töprengett. — Akárhova! Hisz' az anyja is így tett, ilyen volt. Mondja az öreg beteg nő. Ide úgy sem kötötte, nem vonzotta semmi. A csúnya fiuk jutot-

tak eszébe, hogy mennyire járnak a kedvében. Gúnyosan kaczagott és megrázkódott hozzá. Ezt sokáig már úgy sem lehetne kiállani. Vagy egymást ütik itt agyon, vagy őt. Előbb-utóbb így lesz.

Tudta, hogy ha bemegy, az öreg nő folytatja a szidást, a gyalázkodást. Megint az anyjával hozakodik elő. S ettől mindig megvadult; — karmolni szeretett volna, mint a vadmacska. Tudta, hogy jönnek a csúnya fiuk és hizelegnek neki, egymást pedig vasvilla-szemmel nézik. Az öreg is úgy bámúl rá, mint borju az uj kapúra. Mind valamennyi csak ővele törődik.

— — — — —

Egy ember jött a mezei úton; — egy legény.

Kék sapkája volt; — katonasapkája; — amellet csinált virágból bokréta.

Csinos barna bajusz kunkorodott az orra alatt. Napsütötte arczát por lepte. Szeme tüzelt. Mindössze egy nagy bot, meg egy kis batyu volt nála.

Amint a leány mellett elment: összenézett vele.

Egyszerre villant fel a szemök.

A fruska emlékezett rá, hogy három esztendővel ezelőtt elvitték ezt a legényt katonának. Éppen vásár volt akkor a faluban s az ujonczok búcsuztak. Ez volt valamennyi közt a legszebb. A Bodor Julis leánya ne vette volna észre, ha mindjárt nem volt is egészen tizenhárom éves?!...

A legény csak azt látta, hogy ez itt egy gyönyörű szép mezei virág; minden csinált virágnál sokkalta szebb.

Pajkosan is, tréfásan is, vágyakozva is, követelve is mondta: — Gyere velem, szivem; gyere velem!

S a Bodor Julis leánya elment vele.

Még csak vissza se nézett a tanyára.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Szegény szerelmes asszony.

Kutyaugatásra ébredt fel özvegy Parajné menyecske-leánya.

Hajnalodott, s a gerendás szobában szomoruan pislogott a mécses; hol felnyúlt a lángja, hol összezsugorodott, mintha maga se tudná, éljen-e vagy haljon. Egy nagy dongó-légy röpködte körül a pislá mécseset; vakmerően ment neki többször is, de mindig idejében meggondolta magát s kitért a megperzselődés veszedelme elől. Más hang nem volt idebent, mint ez az ismétlődő légyzúgás. Kint — mondom — ugatott a kutya, mert az utczán egy szekér zörgött végig. Valami «vásáros» lehetett, aki már indult, hogy idejében helytt lehessen.

A menyecske felugrott a gyékényfonatos szék-ről s megdörzsölte a szemét. Tétován nézett körül, mint akinek zavaros a feje.

— Istenem, istenem! — sóhajtotta, amint a szeme megakadt az üres ágyakon, amelyek megvetve, használatlanul kínálkoztak; várták a gazdajokat — egész éjjel.

Úgy volt, hogy Gábris Andor, a menyecske ura, még az este elment hazulról, s azóta se jött meg. Az asszony, a szerelmes fiatal asszony, folyvást várta-várta, de hiába. Egy darabig indulatoskodott, aztán jól kisírta a szive fájdalmát; s hogy még akkorra se került elő az ura: neki indult, hogy felkeresse.

Jól tudta, hol találja. Nem messze volt a korcsma. Nagyon odakapott Andris, akibe uri vér cseppenhetett, mert olyan volt a hajlandósága, mint a szolgabíró uré, aki, ha elkezdte a mulatozást, három nap s három éjjel abba se hagyta. Andrisnak is cigány kellett, lett légyen az akár csak olyan, mint az öklöm. Nem szeretett inni cigány nélkül; ha pedig cigányt hallott, rögtön megkívánta az italt. Így aztán a korcsma mindig zajossá vált, ha Andris bekerült.

A szegény menyecske, özvegy Parajné egyetlen leánya, belehalványodott már a sok titkos sírásba, virrasztásba, ami emiatt gyötörte. Pedig ezen segíteni sehogy sem tudott, mert nagyon erőszakos volt az «ember». Ha kérlelték, azért se fogadott szót; — ha megpróbálta az asszony, hogy ráripakodjék, csak annál jobban nekivadult. Legjobb volt hagyni, hadd járja a bolondját; ha magamagától unt rá, akkor hetekig is jóra való munkásemberré tudott válni.

De ha csak ez lett volna! Hanem nagyobb gyötrelme is támadt a menyecskének. Hire kezdett

járni, hogy Gábris Andor tilos utakon csatangol; kerülgeti a Kárász Örzse faluvégi házát. Már pedig Örzsenek babonás volt a szeme, s mióta elhalt mellőle az öreg Lajtos, — akivel egy pár esztendeig balkézre élt, s aki emiatt rá is testált mindent, — szabadon bolondítgatta a férfinépet, amelynek ugyancsak megakadt rajta a tekintete.

Gábris Andorné majd hogy bele nem halt, a mikor először jutott a fülébe hír erről a dologról. Úgy dobogott a szive, hogy szinte megrepedt. A füle pedig zúgott, hogy a húsvéti harangszó se máskép, amikor az öreg harangot búgatják a toronyban.

Ösmerte Kárász Örzset és nem tagadhatta, hogy szép fehérchseléd. Nagy volt és sugár növésű; hosszú fekete haja úgy fénylett, mint a holló tolla. Az arcza mindig tüzelt, a szeme mindig lángolt. A zuzája pedig hamis volt, — úgy beszéltek.

Titokban megnézte magát a menyecske otthon a tükörben, s akkor látta, hogy a milyen «gyönyörűséges» volt valamikor, úgy megvánnyadt, úgy megsápadt a sok busongástól. Nem is mehetett csudaszámba, ha *azt a másikat* jobban kívánta az ő megbabonázott ura.

De ha erre gondolt, mégis a fejébe ment a vér. Akkor gyilkolni tudott volna. Kitépte volna az Örzse fekete haját mind egy szálig; kötelet font volna belőle s azzal fojtotta volna meg élete megrentőjét, a hitese ura elcsábítóját.

Hányszor forgatott efélét a gondolatában! De az ura előtt a világ kincséért se árult el valamit belőle. Akárhogy odáig volt is, ha Andrist meglátta, ha csak a hangját hallotta: már megfogta a nagy szívdobogás; de nem az a gonosz, veszedelmes féle, hanem olyan, amitől alázatos, hűséges kutyjává kellett válnia zsarnok urának, a csapodárnak.

Most is otthon virrasztott egész éjjel, és várt-várt a szive királyát, akihez elment volt az este a korcsmába, hogy édes szóval, mézes igérettel hazacsalogassa.

Mondta neki: — Gyere édes uram, lelkem uram; meg van vetve az ágyad puhára; virágbokrétát tettem a párnád fölébe, hogy a jó szagtól szebbet álmodjál. Gyere haza...

Az ura, szeliden bár, de eltaszította:

— Erigy innen, asszony; majd megkerülök én is. Feküdjél le a puha ágyba és álmodjál virágbokréta alatt szépet.

— Édes egyetlen uram, csak egyet ígérj meg, — esdekelt a menyecske, és a benső kintől önkénytelenül tördelte a kezét. Azt ígérd meg, hogy innen egyenest haza jössz; másfelé el nem megy. Mindent megkapsz te otthon, amire vágyakozhatsz.

— Jó-jó, morgott az ember, s összeránczolta a homlokát. Majd lesz valahogy, no. Jól lesz minden; csak te most menj, békével.

Az asszony ösmerte azt a felhős ránczot az ura homlokán; — nem ellenkezett többet. Hazament, de az egész úton sírt; meg-megállt, s neki-dőlt valamelyik nagy eperfának; ott szepegett, amíg újra meg nem jött a lélekzete. Otthon azután levágta magát az ágyra és a párnákat telesírta. Megpróbált imádkozni: az sem használt. Elfogta a nagy indulat, amitől a fogát csikorgatta; amitől felkapta a kenyérvágó kést és majd hogy magába nem dőfte. De hogy arra gondolt: tán még örülne annak valaki, — Örzse, vagy akár más is, — megfordította a kés hegyét és a levegőbe szúrt vele, mintha láthatatlan rémeket gyilkolna.

Igy hajtotta le az asztalra a fejét; — így aludt el, helyben, mély, nehéz álommal, ami mintha lidércnyomás lett volna, tehetetlenné bénította.

Soká aludt s kutyaugatás ébresztette fel, nagy hirtelenséggel. Akkor látta az üres ágyakat, és mondta: Istenem, istenem! . . .

Hajnalodott s az ura még nem jött meg! . . .

Végigfutott az asszonyon a hideg, felkapta a kendőjét s beleburkolódzott. Már feleszmélt, már egészen ébren volt. Ébren a szerelme is, a gyűlölete is, a kétségbeesése is.

Megint érezte azt a kínos szívdobogást; megint elfutotta agyvelejét a düh. Elszánta magát a legnehezebbre, akármi lesz is.

Kisurrant a házból s futvást futott az árok-soron a falu végére, ahol Örzse lakott. Ha bele-

hal is, ha valamennyien elpusztúlnak is, véget vet ennek a mostani nyomoruságának. Nem hívja már az urát, hanem elveri, elvijjogja a bűnös tanyáról, mint a vércse; az «igézetesnek» meg kikaparja a szemét. Az egész falu arról beszél holnap...

Hovatovább közeledett a házhoz, annál jobban nőtt a félelme, s annál jobban fogyott a bátorsága. Amint a sötét ablakok elé érkezett, alig volt annyi ereje, hogy bekopogtasson. Először vete-medett ilyesmire, s azt hitte, menten megnyílik a föld s ő belesülyed a szégyen miatt, a mit a saját fejére hoz ezzel a cselekedetével.

Az ablak kinyílt s az a fekete haju személy kukucskált ki rajta. Csak a fejét dugta ki; borzas szép fejét; a nyaka meg a válla meztelenül, fehérén villant meg a homályban; látnivaló volt, hogy most ugrott ki az ágyból s nem igen öltözködött, arra már nem jutott ideje a kíváncsiság miatt.

Gábris Andorné bánta már, hogy nem hozta el a kenyérvágó kést, hadd vágta volna bele ebbe az álmos boszorkányfajzatba, aki titkolódzva, suttogva kérdezte: ki az? mintha most is várna valakit, de mielőtt beeresztené, előbb a hangját akarná hallani.

— Itt az uram?! kérdezte Gábrisé elboruló értelemmel, miközben a falnak támaszkodott.

Öröse csak most ösmerte meg. Kegyetlen mosoly vonult végig az arcán. Gonoszul, gúnyosan felelte:

— Elment már! most ment el...

Azzal be is csapta az ablakot az asszony orra előtt.

Gábrisenének úgy rémlett, hogy földindulás van; hogy a templom tornya bedőlt s nagy robajjal omlik össze. Pedig csak egy ablakot csaptak be.

Elment már. — De mostanig itt volt . . . Pedig megígérte, hogy sehova se megyen a korcsmából! . . . (De vajjon igazán ígérte-e?)

Annyira reszketett, annyira gyöngé volt, hogy nem tudott még egyszer zörgetni. Mért is zörgetett volna, ha az ura már elment?

Futott vissza a másik ösvényen, amerre az ura mehetett. Hátha utóléri, s az utcán állhat eléje, hogy megmondja neki: «be ne gyere többet abba a házba, hozzám!»

Nem érte utól. Egymaga volt, amikor megint benyitott a szobába, ahol még akkor is pislogott a mécses.

Hanem az egyik ágy már nem volt üres. Már rajt' hencsergett az «ember;» elnyújtózott, csak úgy felöltözve, mint aki olyan fáradt, hogy még vetkezni se bír, csak összeesik.

A kenyérvágó kés ott volt a helyén, ahol akkor hagyta az asszony, amikor hazúlról elrohant.

Egy pillanatig ahhoz tapadt a szeme Gábris Andornének: — hátha most végre hasznát venné! . . . Hisz' meg se moczczan az «ember». Úgy menne a másvilágra, hogy fel se ébredne előbb.

De a másik tekintettel már az ura arczát kereste; azt a barnás, egészséges, szép fiatal arczot, amelynek olyan betyáros, duhaj kifejezést adott a pöndörödő bajusz, amit annyiszor csókolt három esztendő alatt.

Az istenadta szerelmes asszony nézte egy darabig, azután odafutott az ágyhoz s ráborúlt a tudj' isten mi mindentől mámoros emberre.

— Jaj, édes uram! lelkem egy uram! — zokogta, csakhogy hazajöttél.

Az ember felérezett s megölelte álmában, öntudatlanul.

— Jó-jó, dörmögte; és valami nevet mormogott érthetetlenül, ami lehetett *Örzse* is, vagy akármi egyéb.

A szerelmes asszony úgy vette, hogy őt hívja, szólítja, — s boldogan simult hozzá.

Csillám.

Az állatok okosságáról vitatkoztak a társaságban s valaki párhuzamot vont a kutya meg a ló közt. A kutya, azonfelül, hogy legalább is van annyi esze, mint a lónak, sokkalta hívebb, ragaszkodóbb. Sőt önállóságra is alkalmasabb, — mondta. Példa erre a híres Barry, a Szent-Bernát-hegyi hős, «a ki» több mint negyven embernek az életét mentette meg, a mint erről az iskolai olvasókönyvek is tanuságot tesznek.

— Menjen ön egyszer Arábiába, — válaszolt egy sokat utazott úr, — s kérdezze meg a beduinokat, mit tartanak a lóról. A *mi* lovainkról — igaz — nincs mit sokat beszélni, mert csak rabszolgáink, a nélkül, hogy barátainkká válhatnának. Többé-kevésbé egyhangu kötelességet végeznek s aztán a jutalmok az istálló és az abrak. Arra nagyon kevés a példa, hogy a gazdájok úgy foglalkozzék velök, mint a kutyával szokás. Már pedig a kutyában is csak a gazdájával való folytonos érintkezés fejleszti ki az értelmet s a nagyobb ragaszkodást. Lám, az arabs úgy nézi a lovát, mintha családtagja volna. Együtt van vele mindig; kedveskedik

neki; beczézó neveken szólongatja; elmondja neki a kalandokat, a miket őseik — az övé, meg a lóé — együtt átéltek. Meg van győződve róla, hogy a nemes állat mindent ért az utolsó szóig; hogy a mikor barátságosan közberöhint, akkor tetszését fejezi ki, s egyszersmind fogadást tesz, hogy ő se lesz másforma, sőt ha lehet, még különbnek ígérkezik, mint a minők nagyhirű elődei voltak. Az arab ménnél nincsen hívebb társ széles e világon. Éber, mint a szarvas; úgy lát, mint a hiuz; gyors, mint a sólyom; és szükség esetén bátor, mint az oroszlán. Az arabs nyugodtan bóbiskol el remek ménje hátán, mert tudja, hogy van, a ki örködik s rögtön figyelmezteti a legkisebb gyanus jelre is.

— Ugyanezt megteszik a mi csikósaink közönséges magyar lovai is, — vágott közbe a kutyák védője. — Ezért ugyan nem kell Arábiáig menni.

— Nos, éppen az ön példája bizonyosság mellett. Avagy nem hasonlít-e némileg a csikós élete a nomád arabéhoz? Mindaketten a puszták fiai, s legjobb barátjuk csakugyan a lovok. Amelyik csikós a lovával igazán összeszokott, az abban olyan hűséget és megbízhatóságot fejleszt, hogy annál különb a legokosabb vizslában sem lehet.

Az ezredes, a ki mindeddig csendesen cigarettázott, jóváhagyólag bólintott. A kutyakedvelő ezt észrevette. Egyenesen az öreg katonához fordult:

— Ezredes úr is ellenem van? — kérdezte oly hangon, mintha azt mondta volna: no hát bizonyítsd be, hogy *neked* van igazad!

Az ezredes nyugodtan válaszolt:

— Uraim, az önök vitája meddő, mert kétségtelen, hogy a maga helyén úgy a ló, mint a kutya, rendkívüli jelét tudja adni annak, hogy nem oktalan állat. De ezek a jelek oly különböző körülmények közt mutatkoznak, hogy egyiket sem lehet a másik rovására kiemelni. Én velem például olyasmi történt egyszer, a mit sohasem fogok elfeledni . . .

— Halljuk, halljuk! — kiáltották egyszerre valamennyien s szoros gyűrűvé fonódtak az ezredes körül.

A vén katona mosolygott.

— Jól van, elmondom. De történetem nem jelent állásfoglalást az önök vitájában. Csupán mint érdekes adatnak lehet értéke, azonkívül, hogy az emlékezést megmozgatja bennem. Történetem hőse egy ló. Egy minden vérbeli minőség hiján levő egyszerű magyar ló.

*

A hatvanas években egyszer, — kezdte az ezredes — mint fiatal alantás tiszt, szabadságra mentem. Szenvedélyes vadász lévén, szinte lelken-dezve gondoltam arra, minő vadászörömökben lesz részem az alatt a hat hét alatt, a mit egészségem helyreállítása czimén üdülésre kaptam. Komoly betegségről szó sem volt. Mindössze is egy kicsit

vérszegény voltam akkoriban, a mi gyakran okozott bágyadtságot. Az orvos a segédtiszti irodából, a hova beosztva voltam, egyszerűen kiharancsolt s én boldogan siettem állomáshelyemről Szatmár-megyébe, a hol rokonaim vártak.

De a rokonságomon kívül más valami is csalogatott oda. Ott volt tudniillik a lápok világa; az én eldorádóm. Ott volt az ecsedi láp mértföldekre terjedő ingoványa, a hova úgy fűznek gyermekkori emlékeim, mint valami álomországbeli gyönyörűséghez. Ösmertem Nagy-Ecsedet, Tyukodot, Majtényt, Kaplonyt, Börvelyt. Egyik jobban vonzott, mint a másik. Az ígéret-földét mindenütt megtalálhattam ezeknek a csöndes, félreeső lápi falvaknak a határában.

Alig időztem Nagy-Károlyban egy rövid napot, hogy atyafiságos kötelességeimnek eleget tegyek: siettem ki, az ecsedi lápra, a melyről akkor még nem is álmodtuk, hogy valaha vége lehetne. Akkor még a nádas ösrengetege volt az ecsedi láp. A pákász elkezdte a csónyikot hajnalban befelé tólni velem az ingovány körül csillogó ereken, s még reggelizés idejére se értünk arra a szigetre, ahová igyekeztünk. Én nekem leírhatatlan élvezetet szerzett az ilyen magányos kóborlás a lápon. Mert a pákászt, aki velem volt, nem is úgy néztem, mint a többi embert. Ő a láp kiegészítő része volt az én szememben. Az ingovány szelleme, őre és ösmerője, a kinek mindene volt a nádas, azzal együtt,

ami a laphoz tartozott. Vele hiába próbáltam volna meg a külső világhoz tartozó dolgokról beszélni: csak bámult volna rám s mintha idegen nyelven szóltam volna hozzá. Az én rendes pákászm legalább, a vén Kutas, ilyen volt. Torzonborz szemöldöke úgy nyúlt szét, mint két tollseprő; ha kalap nem volt is a fején, árnyékot tartott a szemének. Olyan szemet pedig nem láttam életemben. Amelyik zsombik mellett egyszer elhaladtunk, a melyik szigetre egyszer ráléptünk, azt az öreg Kutas el nem feledte többet. Megjegyezte a lehetlent is a sok egyforma zsombikon. Ha lelöttem valamit, egy ruczát, vagy egy sárszalonkát: az öreg pákász odanézett keményen, arra a pontra, a hol leesett a vad, s aztán ment érte, zsombikról zsombikra lépegetve, oly biztossággal, mintha vizslaorra lett volna. Sokszor elgondoltam: mi lenne velem, ha az öreget valami nagy baj érné odabent, amikor együtt vagyunk a láp szívében. Ha teszem azt, — megütné a guta; mert hogy egy kicsit vérmes legény volt s szerette a «tütüt». Akkor én nekem végem volna. Egymagam onnan, a hol vagyok, soha ki nem jönnek. Kikiabálhatnám a lelkemet, senki se hallaná, csak a vizi csirkék riadnának tőle, s futnának beljebb a nád közé; meg aztán felvernék a lármámmal egy sereg viziszárnyast. S ha kétségbeesésemben mégis elindulnék, hogy szerencsét próbáljak: mihamarább elnyelne valahol a csalóka ingovány, amely zöld rétnék látszik, de le-

szakad a ránehezedő embersúly alatt. A pióczák szívják a véreket; millió szunyog dalolná egyre sülyedő fejem fölött a halál bús dalát.

Ej, hogy elragad az emlékezés! Hisz' nem is a lápot akarom én önöknek lefesteni. Ámbár nem árt, ha van egy kis sejtelmök, mi az: a lábba betévedni.

Néhány napot töltöttem már így, folytonos lápi vadászattal, a mikor egyszer olyan levelet kaptam a jegyesem bátyjától, hogy majd bele bolondultam.

Egész nap kint bujtam volt a nádast s késő este is csak a hirtelen támadt zivatar kergetett haza. Nagyon beborúlt s esni kezdett. A szél feltámadt s alig egy pár óra alatt késő őszi hideg váltotta fel a napközi verőfényt. Házigazdám, szintén távoli rokonom, fűtött szobával várt, mert tudta, — úgymond — hogy csuron víz leszek, a mikorra megjövök. Dideregve és sietve bontottam fel a levelet, mert megismertem az Emil irását. A jegyesem bátyját hívták Emilnek.

Az volt a levélben, hogy a jegyesem hirtelen beteg lett s folytonosan csak engem akar látni. Menjek rögtön.

Elképzelhetik az urak, mit éreztem abban a pillanatban. Fiatal voltam és szerelmes. Halálosan szerelmes. Hogy eddig is megbírtam lenni anélkül, hogy nem siettem a jegyesemhez, annak oka egyedül az volt, hogy Olaszországba utazott a

szüleivel. Váratlanul, hamarabb érkeztek haza, mint tervezték volt. Talán éppen az én angyalom betegsége miatt.

Egy másodperc alatt ezer rémkép szaladt át az agyamon.

Ki tudja, mi történt! Talán nem is igaz, hogy a jegyesem vár; talán már nem is él; csak nem akarták velem előkészítés nélkül tudatni a szörnyű katasztrófát! . . .

Röppültem volna; s borzasztó volt a gondolat, hogy mennyi tenger ideig tart, a míg innen Nagy-Károlyig jutok, ha rögtön indulok is.

A rokonom ijedten rohant be:

— Mi bajod? Miért kiáltottál akkorát? — kérdezte.

Semmit sem tudtam arról, hogy kiáltottam. Valószínűleg nagy izgatottságomban tettem, öntudatlanul. Megmutattam neki a levelet s lázas sietéssel mondtam:

— Egy pillanatot sem akarok veszíteni; rögtön fogass.

A rokonom zavartan nézett rám. Kedves barátom, lehetlent kívánsz, szólott. A lovaim nincsenek idehaza; de különben is, ebben az időben istenkisértés lenne.

— Eh! — vágtam közben türelmetlenül, — ha fejsze esnék is, nekem mennem kell. Hát nem értetted meg, szerencsétlen, hogy ő hivat? hogy beteg?!

— Mindent értek, de már éjszaka van; tökéletesen besötétedett és nincs ember az egész községben, aki most arra vállalkozzék, hogy téged Károlyba szállítson. Hallod, hogy zuhog az eső?

— Hát adjatok egy lovat, megyek magam. De mindenáron megyek. Rögtön akarok menni, érted-e?

A rokonom megcsóválta a fejét.

— Jó, jó, iszen alapjába véve igazad van. De magadban eltévedsz, vezetőm pedig nincsen.

Két másodperczig úgy néztünk egymásra, mint két szobor.

Egyszerre a rokonom a homlokára ütött.

— Várj csak, — mondta a remény sugarával az arcán, — talán mégis segíthetek rajtad.

Megragadtam a kezét.

— Józsi! ha istent ösmersz! . . .

A jó fiunak könybe lábadt a szeme. Elfordúlt, kirohant. Utána siettem, de már eltűnt a szemem elől. Halálos izgatottságban vártam egy negyedórát. Akkor előkerült Józsi. Lucskos volt szegény, mint az ürge.

— Megvan! Mehetsz! Az uradalmi irnok ide adja a lovat. Olyan ló nincs több a világon. Ismeri az egész környéket. Számtalanszor tette már meg sötét éjszaka is az utat Károlyig. Ha ráülsz s elindítod, elmegy magától; csak meg ne üsd, zavarba ne hozd. A neve Csillám. Erős, jóindulatu, sárga herélt. Közönséges parasztló, de kitartó s nem finnyás.

A menykő is leüthet melléje, nem ugrik meg. Károlyban hadd a lovat a Szarvas-vendéglőben. Nem szükséges, hogy a tisztartóságnál tudjanak erről a dologról. Holnap bemegy az irnok szekere s estére visszahozza.

Megöleltem a rokonomat.

— Az én istenem áldjon meg, Józsi!

A derék, légyszivü fiu sírva fakadt.

— Erigy már, erigy, ha mindenáron menni akarsz. Ne töltsd az időt.

Csillám már ott várt a kapuban, felnyergelve. Egy parasztleány tartotta. Amikor kibotorkáltam, egy félpercig semmit sem láttam. Úgy kellett a szememnek megszoknia a nagy sötétséget, amit a zuhogó eső még növelt. Egyes egyedül a köpenyegemet meg a revolveremet vittem magammal. Amikor a nyeregbe pattantam, úgy tetszett, hogy egy darab fán ülök, olyan nyugodtan maradt Csillám.

A búcsu rövid ideig tartott. A parasztleány elvezetett a fordulóig, ahol a Nagy-Károlynak vezető út folytatása volt s akkor szerencsés utat kívánt és visszafordult.

Csillám egyenletes lépésben haladt tovább s mindjárt észre kellettennem, hogy nagy biztossággal teszegeti le a lábát a csatakos uton, ahol itt-ott egész tócsák voltak. Megveregettem a lovam nyakát s aztán egészen rábízam magamat. Elmerültem riasztó, rémüldözést okozó gondolataimban.

Sejtelmem sincs róla, hogy mennyi ideig mentünk, a mikor újra eszmélni kezdtem. Épp úgy elmúlhatott egy fél óra, mint öt percz. Olyan állapotban, a minőben akkor voltam, minden ilyen lelki zavar nagyon is indokolt. Szemem, amennyire lehetett, megszokta a homályt, s láttam, hogy széles tóság csillog előttem, higanyfénynyel.

Megdöböntem. Nem emlékeztem rá, hogy jövet valami tavon kellett volna átgázolnunk. Önkénytelenül is megrántottam a lovam kantárát.

Csillám megállott.

Rövid ideig azon tünődtem, hol lehetek. Annyi bizonyos, hogy nem jó helyen járok, gondoltam. Csillámot megzavarta az eső, rossz irányba tévedt.

Megkerülöm a tavat, határoztam, úgy haladok tovább. Majd csak rátérek az útra.

Meghúztam a kantárt s jobbra térítettem Csillámot. Engedelmeskedett. Elindult megint, azzal a nyugalommal, amelylyel idáig jött; de ámbár most is biztosan tette le a lábát, észrevettem, hogy mindig a víz felé húz.

Nekem magamnak kellett ügyelnem, hogy a parton maradjunk. Most már nem hagyhattam magára többet.

Sokáig mentünk így s már az eső is elállott lassankint. Még csepergett ugyan, de mi volt az ahhoz az özönvízhez képest, a mi az imént a nyakamba szakadt.

Mínt hogy a nagy zuhogás megszűnt, jobban figyelhettem. Öntudatom erősödött. Érzéseimet megfeszítve lestem, mikor kanyarodunk már végre a tóság köré.

Csillám egykedvűen lépdelt, de mintha a lépése megnehezedett volna. Czuppogós, mély talajban haladt s nagyon óvatosan tette egyik lábát a másik elé.

Egyszer csak megállott.

— Hát ezt mi lelheti? — kérdeztem magamban. S abban a hitben, hogy elfáradt és most kényelmeskedik: nógatni kezdtem a derék állatot.

De Csillám nem mozdult. Megfeszítette a lábát és egy tappodat sem ment. Amikor megsarkantyuztam, kirugott és horkolt, de nem fogadott szót.

— Van itt valaki?! — kiáltottam. Eszembe jutott, hogy ezen az üres pusztaságon nem volna lehetetlen holmi betyár néppel találkozni. Hátha idegent érez a ló, azért ilyen makacs.

Nem kaptam választ. Csak a szél dudált, füttyölt, s kaczagott, kísértetiesen.

Ej, már csak meg kell győződnöm róla, hogy miféle akadály van előttünk!

Leszállottam a lóról s revolveremet szorongatva, előre léptem.

Valaki megfogott hátulról s visszahuzott. Csillám volt.

Sohasem fogom elfeledni, amit abban a percben éreztem. Ijedt borzadás és elképedt csudálkozás volt abban, vegyesen.

Nyilvánvaló, hogy a lovam nem akarja, hogy előre menjek. De miért! . . . Mit lát, vagy mit tud ő olyat, a mitől itt félni kell?

Úgy rémlett felcsigázott képzelődésemnek, mintha nem is igazi állat lett volna Csillám, hanem valami elátkozott tündér, aki egészen más dolgokat tud, mint én, gyarló ember.

De azért nem birtam a kíváncsiságommal s mégis előre léptem *egyet*.

Csak egyetlen egyet, mert abban a pillanatban leszakadt alattam a föld, s térdig zuhantam a feneketlenségbe.

Felordítottam ijedtemben. Ismét éreztem, hogy hátulról megfognak. Kapálódzva vergődtem az ingoványban s a kezem egyszerre csak belemélyedt a Csillám sörényébe. Ösztönszerűleg öleltem meg a hozzám simuló ló nyakát. Csillám felrántotta a fejét s azzal kihuzott az iszapos sárból.

Lihegve kapaszkodtam megint a nyeregbe s tanácstalanul kerestem elmémben egy eszmét, hogy ugyan mit csináljak.

Egyszer csak éppen úgy a fejemre csaptam, mint nemrég a rokonom, a mikor megtalálta a mentő gondolatot.

Mit tehetnék egyebet? Rábizom magamat erre az okos lóra. Bizonyos, hogy eddig is azt kellett volna cselekednem.

Megsimogattam a Csillám sörényét s a kantárt a nyakára dobtam, úgy biztattam, hogy menjünk.

Az embereszü állat rögtön visszafordult. Megtette velem ugyanazt az úttalan utat, amelyen ide jöttünk, s amikor a tóság partján egy bizonyos pontig jutottunk, egyenest neki ment a viznek.

Már a tizedik lépésénél láttam, hogy nem tó az, csak széles pocsolya. Bizonyosan most keletkezett a hirtelen támadt nagy záporból. Így hát nem is emlékezhettem rá.

A ló baj nélkül ment át rajta, de még most sem vett egyenes irányt, hanem balra oldalt tartott.

Megint erőt vett rajtam a kételkedés és a gyáva ingadozás. Úgy éreztem, hogy nem jól megyünk. Elöttem, a pusztaságon, kigyúlt egy pásztortüz; arra kormányoztam Csillámot.

Amikor a tüzhöz értünk, kit látok ott, nagy bámulatomra, mint az öreg Kutast.

— Mit csinál itt, öreg? — kérdeztem meglepetten.

A vén pákász tágra meresztette a szemét.

— Én, én, hogy mit csinálok! De a hadnagy úr mit csinál?! Merről jött ide?

Mutattam neki az irányt. Felkiáltott.

— Jézusnak szent lelke! Sz' arra a mély lép van! Ezer csuda, hogy örökre ott nem maradt...

Ráesett a szeme a lovamra.

— Vagy úgy! — mondta megkönnyebbülten, — Csillámon ült a hadnagy úr! Az más, egészen más. Csillám úgy ismeri a lépöt mint én. A világért rá nem lépne a süppedőkre.

És én ebben a csudaállatban kételkedtem!...

Megmondtam az öregnek, hogy Károlyba igyekszem, sürgősen, s hogy biz' én betévedtem a lápba, mert nem bíztam Csillámiban.

— Enyje, enyje, — mondta, — no már csak tesszen benne bízni. Nincsen ilyen okos állat több ezen a földön. Fordítsa balra s indítsa el; a többi az ő dolga, meglássa. Csak meg ne üsse, zavarba ne hozza.

— Különös! éppen ezt mondta a rokonom is.

Szót fogadtam a vén pákásznak, s Csillám megindult velem megint, lassan, biztosan. Most már hozzá nem nyultam volna többet a kantarához.

Amikor jól elhaladtunk, visszapillantottam. A pákász éjjeli tüze ott lobogott a messzeségben, a mély ingovány szélén, mint a lidérczláng.

Csillám, sötét éjszaka, egyetlen biztató hang nélkül, feltétlen biztossággal tette meg a hátralevő utat Nagykárolyig.

Amikor elváltam tőle, megcsókoltam.

És egy esztendő múlva megcsókolta a menyasszonyom is, a ki akkor már, mint a feleségem jött velem vadászni a lápra.

Családi jelenet.

Ketten vannak a szobában. Egy még fiatal nő, meg egy öreg asszony, aki oly gyorsan pördül-pattog, hogy a mozdulataiból következtetve, legalább is tíz évvel tetszik fiatalabbnak, mint a menyzi.

A fiatal nő egy karosszékb \ddot{e} n ül és ujságot olvas. A varróasztalkán könyvek vannak el \ddot{o} tte. Az öreg asszony, sürgése-forgása közben, minduntalan sandán pislant oda, s egyet-egy \ddot{e} t dohog. Utóljára sem állja szó nélkül. Ámbár nem fordul egyenesen az olvasgató asszonyhoz, \ddot{o} neki beszélget, félvállról. (Jár a keze, mint a mótola. Törülget a szobában.)

— Hej, az én időmben másformák voltak az asszonyok. (Egy vázát kap fel s azt dörzsölgeti nagy hévvel.) Nem ültek egész nap tétlenül... Találtak magoknak munkát a ház körül. (A vázát lecsapja.) Varni, javítani, foltozni való mindig akad. (Az ablak párkányát porolgatja.)

A fiatal asszony unottan szólal meg:

— Ne bántsá mama, le van az már törölve. Eszti elvégezte.

— Eszti! Eszti! persze, mindent csak Eszti!.. Mai napság az asszonyok mindent a cselédre bíznak. Magok semmihez sem nyúlnak. Bezzeg, a mikor én fiatal voltam. . .

— Akkor még se ujságok, se regények nem igen voltak, vág közbe csipősen a másik.

Az öreg nem egészen érti. — Mit? hogy nem voltak? Hát a «Hölgyfutár?» Hát «Genovéva története»? . . .

A fiatal nő kaczag s tovább olvas.

— De mulatságos lehet az az ujság! jegyzi meg az öreg. Feleletet se vár, úgy folytatja: — Rongyos a Károly télkabátjának a bélése. Az csak igazán nevetséges.

— Károly tudja azt. Mért nem rendeli ide a szabóját? Bizony az több, mint nevetséges.

— Szegény fiam! sóhajt az öreg asszony s a hangja érzelgőssé válik.

— Szegény! . . . visszhangozza a fiatal nő, — természetesen, mama mindig a fia pártján van; a menyének sosem ad igazat, megszoktam már.

— Elég baj, elég baj, dűnnyög az anyós, mindenkép azon igyekezve, hogy tragikus hangulatot teremtsen. Már nem törülget, hirtelen leül és maga elé mered.

— No lássa mama, így van ez jól, pihenjen. Minek végez mindig haszontalan munkát? Ki volt már takarítva. De mamának tetszik az, hogy amint megérkezik hozzánk, az első félórában felfordítja

a házat, mintha itt minden a feje tetején lett volna most a lábára kéne állítani. Ha idegen látná, azt hinné, mama nélkül a piszok esz meg bennünket.

— De mikor nem tudom nézni, hogy úgy komótizálsz! tör ki az anyós, indulatosan.

— Komótizálás az, ha a cseléd dolgát a cselédre bízom? Uri asszony vagyok . . .

— Nagyon is! az a baj: a mai szűk világban két cselédet tartani! (Méltatlankodva csapja össze a kezét.) Kell az? illik az? Az én időmben egygyel is beértük.

— Ej, mama nem ért ehhez.

— Persze, én csak olyan együgyü *paraszt-asszony* vagyok.

— Dehogy, dehogy, hanem másképp neveltek engem; nem való voltam én a maga Károlyának.

Ez a vallomás dermesztőleg hat.

— «A maga Károlyának!» — ismétli az öreg nő keserűen. — Nem kellett volna hozzámened.

— Sokat is kérdeztek engem! Hozzá adtak erővel, punktum.

Mintha a hirtelen feltámadó emlékek villanyoznák: kipirul az arcza, fénylik a szeme, úgy beszél. — Tudtam is én, mi történik velem! Mertem volna is én ellenkezni! Eladtak, megvettek, rendelkeztek az életemmel. Visszaéltek velem!! . . .

Szinte kiabált. Az öreg asszony némileg megszeppent. — Nono, *nagysága*, no, — de tüzel! — szólt vontatva, csudálkozva, sértődötten. Talán nem volt a szerencsétlenség olyan nagy.

— Nem olyan *nagy!* Nem, csak az én egész életem ment bele tönkre; s az semmi, éppen semmi.

— Azt akarod mondani, hogy szerelem nélkül mentél a fiamhoz? Mért nem váltál el azóta tőle?! (Ebben a felkiáltásban nagy méltatlankodás van.)

— Elválni, igen! De először is: hát a gyermekek? Nem látja, hogy a ki bennök a lelket tartja, az egyedül én vagyok? A maga Károlya pontos hivatalnok. Kiüli a hivatalt s elsején haza hozza a fizetését. Azon kívül felfordúlhat a világ ő miatta; a gyermekekből lehetnének csizmadiák, vagy levélhordók. Annak a feladatnak a gondja, hogy *emberek* legyenek, egyedül az enyém. És így is, minden jó szándékkal is, mennyi küzdelmem, mennyi veszekedésem van! Ha védem őket, ha a sorsukkal törődöm s neveltetésüket erőszakolom, akkor úgy szerepelek, mint nagyzó, mint telhetetlen, akinek mértéktelenek az igényei. Higyje el mama, mindezekkel torkig vagyok, torkig! De ha végül is azt tenném, amit az imént pendített meg: tudja-e, mi lenne annak a következménye? kérdezze csak meg a maga Károlyát. Hisz százszor megesküdött, hogy nélkülem nem élhet! Mert az ő önző és egyoldalú módja szerint túlságosan bolondul érettem, s ha itt hagynám, agyonlőné magát!...

Mintha máris a halál dermesztő hidege suhant volna végig a szobán.

Néhány pillanatig csend volt. Az öreg nő sápadtan nézett maga elé s összekulcsolta a kezét.

A fiatal elkezdett lassan dobolni ujjaival a kis varróasztalon. Utóljára is ő szólalt meg újra.

— Lássa mama, maga okos asszony és mindenekfölött — asszony. Megérthetné, hogy *mi van itt*. Szerette maga az urát? mondja!

— Szerettem hát! persze, hogy szerettem! pattogott az öreg nő, abban a hitben, hogy kétségbe merik vonni tiszta érzelmét. Majdnem mulatságos volt nagy igyekezete, amelylyel régmúlt időkbeli vonzalmát bizonyította.

— No lássa, akkor magának könnyű volt, folytatta a fiatal asszony. Akkor el tudom hinni, hogy ha kellett: cselédje, kutyája, rabszolgája volt az urának; hogy szívesen türt, nélkülözött, sőt szenvedett érte; azért, hogy vele élhessen, mellette maradhasson. Az, amit iránta érzett, kárpótolhatta mindenért. — Ha semmi egyebe nem lett volna is a világból, csak az ura mosolya, jó szava, ölelése: ez éppen elég volt a legnagyobb boldogságra. Ha fáztak, egymás karja közt megmelegedhettek; — ha bánatuk volt, egymás keblén kisírhatták magokat s megenyhülhettek. Ha volt egy kedves bohó gondolatuk, egymásnak örömmel mondhatták el. Soha egymás mellett nem unatkozhattak. Elég volt, hogy érezzék s lássák egymást, ez lehetett a legszebb, legédesebb időtöltésök.

Oly lelkesen s átszellemülten beszélt, hogy az öreg asszony szemébe könny gyült. Megint azt mondta halkán: Szegény Károly!

— Ugy-e, «szegény Károly!» — válaszolt a fiatal nő a sóhajtásra. De azt senki se mondja; szegény én! — Károly, aki engem önzően lefoglalt a maga számára: persze sajnálatra méltó. Én velem ellenben, akinek anélkül múlt el az életem, hogy ábrándjaim teljesültek volna, senki sem törődik. És ha apró kárpoztásokkal igyekszem megkönnyíteni nagy veszteségem tudatát, akkor a magok szemében rossz és könnyelmű vagyok. Léha, aki *szegény* (!) férjemet csak csigázni tudom; akinek nincs szive; aki csak követelek; holott azt kellene cselekednem, hogy lemondva még a társadalmi összeköttetésekről is, a mosóteknő mellé álljak s megtakarítsak az uramnak egy-két mosó-napszámot; — fent kellene maradnom késő éjszakáig és rongyos harisnyákat kellene javitgatnom, s emellett boldognak lennem, mert lám, a kedves férjem meglegegedését nyilvánítaná néha, hogy minő derék háziasszony vagyok. Egy szóval, bele kellene nyugodnom végképen, hogy egyetlen feladatomban legyen: minél kellemesebbé tételje egy ember életének, aki valahogy gondoskodik legegységesebb szükségleteimről s akinek én odaadó és önfeláldozó házvezetőnői munkásságomon kívül még azzal is tartozom, hogy amikor csókolódni vágyik, oda tartsam neki a szájamat! Ó, ha tudnák, mennyi megaláztatás van ebben a gondolatban! . . . Ha sejtenék, hányszor halt ki már belőlem ily pillanatokban saját magamnak a tisztelete! S magok, ha valamit észrevesznek, a megbotránkozás súlyos

szemrehányásával csudálkoznak: mi ez? 'iszen te az uradhoz hideg vagy?! te őt nem szereted!!

A külső szobából vontatott, szinte csoszszanó lépések nesze hallatszik be. Az öreg asszony hamar végigsimítja az arczát, mintha fájdalmas felindulása nyomait akarná róla eltüntetni. Mosolyogni próbál, úgy néz az ajtó felé.

A fiatal nő elfordul és olvas.

— Károly jön, — mondja az öreg asszony halkán, — kérlek, szépen kérlek, Ella, légy jó hozzá.

E pillanatban benyit Károly.

Torzonborz, semmilyen ember. Sörtés a haja s a szakálla kuszált. Kedvetlen az egész figura. Térdén a nadrág egy tenyérnyire előrepuffad. Alig köszön.

— Nincs terítve! — mondja azután rögtön s vállat von. Hja, persze!

Ez a «hja persze» ezt jelenti: — Hogy is lehetne másképp ebben a rendetlen, léha házban? Én kínlódom, dolgozom, mint a marha, s még enni sem kapok idejében. Mert ő nagysága olvas, — mindig olvas.

«Ő nagysága» ránéz az órára. — Még csak fél kettőre, felel csöndesen, nyugodtan; — két óra előtt nem szoktunk ebédelni. A terítés öt percz munkája.

A torzonborz úr odacsoszog hozzá s megcsókolja. Azután rögtön elkezd teremtetézni, hogy hol van hát a cseléd, mert a nagysága nem ér rá, hogy valamit lendítsen.

A fiatal asszony ránéz az öreg nőre, akinek a tekintetével éppen találkozik a szeme. Látja, mondja a nézésével, — mindig így van. Sosem kérnek, mindig követelnek; elégedetlenek. De már csak azért sem, *semmit!* — (Még csak meg sem mozdúl.)

Kegyetlen vonás van a szája körül, amint egy csöppet mosolyogva, fehér foga közt mormogja: — Csöngessen Esztinek, mama kérem.

A torzonborz ember sziszeg s a fejéhez kap. Kimegy. Nem nézheti a nagy léhaságot, ami ennél a háznál járványosan dühöng.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Álarcz alatt.

A pusztai úton egy lovas halad, poroszkálva. Szép félvér lova van, felül a tizenhat markon; a ló sötét pej, s szinte csillog a szőre, mint a tükör. Gyönyörűen szedegeti a lábát; a fejét meg magasan hordja, amiben egy kis része alkalmasint az álladzonak is van. Erősszáju bestia ez a négylábu szépség; nem igen lehet neki parancsolni. Sörénye hullámos, a legkisebb szellő is meg-meglengeti s olyankor a göndörödére hajló sörényszálak koromfekete fátyolként hullanak vissza a tüzes mén nyakára.

A ménen a kisberki írnok ül.

Kis-Berek ott van, lent, a völgyben. Ide, az ellaposodó domb tetejére, éppen csak a templom tornya látszik belőle. A falut eltakarja a talaj emelkedése. Úgy látszik ide a torony fényes gombja, mintha a domboldalon éppen rajta volna. A kisberki gazdaság itt nyúlik el mindenütt az út mentén, amerre az írnok úr lovagol. A gazdasági épületek is mind odalent vannak; a kasznár úr lakása, a magtár, az istállók, egy csoportban. Erre fölfelé semmi; innen kezdve az erdőig néma minden, és felségesen zöld.

A vetés buján sűrűsödik s néha a pitty-palatty szólal meg közte. Annak a hangját is el-elkapkodja a szeszélyesen fujdogáló szél. Olyankor úgy tetszik, mintha egyszerre, egy pillanat alatt, száz ölle messzebről verné kobzát a puszták ez egyetlen dalnoka.

Az írnok kissé unottan, szórakozottan nézi a tájékot, s a kalapja karimáját elől lehuzza, hogy árnyékolja vele a szemét. Csinos fiatalember, de mintha egy kicsit fáradt volna. Szinte inog a lovon, mégis erősen üli: hozzá van nőve anélkül is, hogy nagyon fogná a térdével. Egy pipiske röppent fel az útról, az ideges mén megriad attól s félreszökik; lovasa meg sem mozdul a helyén, pedig gyöngébb legény lemaradt volna ettől az ugrástól a nyeregből.

Haladnak tovább az erdő felé, miközben az írnok cigarettre gyújt s nagy, mély lélekzettel szívja be a mellébe az illatos füstöt, amely picziny ködgomolyagok alakjában apránként röppen ki aztán az ajka közül.

Remek tavaszi idő van; éppen arra való, hogy aki ráér, lovagoljon. Az írnok úr, ügylátszik, nagyon ráér. Annyira ráér, hogy a keresztuton meg is áll, mert balról ösmerős fogat közeledik. Négyesfogat. Az ostorhegyes az égbe kapaszkodik, a gyeplős meg, mintha elvesztett volna valamit s buzgón keresné a föld színén. A két hatulsó erős két barom; ők huzzák a kocsit, a munkára való kötelesség tudatával, míg az elsők csak parádéznak

Az inspektor ú r fogata. Illik, hogy az ír nok megvárja.

Amint annyira vannak egymástól, hogy már lehet köszönni: az inspektor ú r köszön. Jól megemeli a kalapját s fennhangon kiáltja: jó reggelt kívánok! Arra az ír nok is barátságosan köszön vissza: — jó reggelt inspektor ur!

A fogat aközben megáll s az inspektor kiugrik a kocsiból. Kezet fog a lovassal s elkezd simogatni a lovát.

— Castor ma nagyszerű! Remek járása van. Az egész ménesben sem találtuk volna párját, —
— mondja hizelegve.

Az ír nok megveregeti a félvér nyakát.

— Elég jó, — feleli majdnem leereszkedő hangon. — Szeretem, hogy egy kis dolgot ad; keményszájú. Mondja csak inspektor ú r, — csap át hirtelen más tárgyra, — melyik a közelebb út a Harmatosvágásba?

Az inspektor ú r előzékenyen magyarázza:

— Csak jobbra, mindig jobbra; az erdőben is jobbra, amíg csak az erdészházig nem jut az ember. Ott aztán akad majd, aki megmondja a többit.

Elválnak. Az inspektor ú r nagyon is szívélyesen fog kezet az ír nokkal. A félvér mén röhintve búcsuzik hámos pajtásaitól, aztán egy alig észrevehető térdnyomásra nekirugtat s vágatva indul az erdő felé.

Látszik, hogy az írnoknak dolga van vele, amíg le bírja csöndesíteni.

— Nagyszerű lovas, mormolja magában az inspektor, s még egy darabig nézi az írnokot. Végül felmászik megint a kocsiba.

— No, menjünk, — mordul a kocsisra, de csak vissza-visszatekint s újra poszog a bajusza alatt: remek lovas.

Az út pora eltakarja őket egymás elől, de az inspektor még akkor is azzal a lovassal foglalkozik a gondolatában: — Hm, hogy is ne volna jó lovas, mikor minden versenyt megnyer, ha maga üli a lovát. Az ördög érti az ilyen nagy urak szeszélyét. Most az ütött hozzá, hogy beleártja magát a gazdaságba, amivel eddig sose foglalkozott. A közlegénységen akarja kezdeni s fölcsap írnoknak a nagybátyja birtokán. Szép kis írnokság, mondhatom. Nekem ugyan hiába mondja, hogy csak parancsoljak vele: nem tudok. Nem biz' én. Hogy azt mondjam neki: tegye ezt, tegye azt, — oszt' még össze is szidjam, mint Csibakit? No iszen az kellene! Be is tenném magam mögött az ajtót. Csibakinak mondhatok mindent, ha megharagszom. Ha kell, le is szamarazom; no már most tessék azt elképzelni, hogy én a gróffal egyszer csak úgy kezdek diskurálni, mint Csibakival. Még penzióba küldetne a nagybátyjával... Abba!... Dehogy szólok neki egy rossz szót is, — dehogy. Hadd járja a bolondját, a míg meg nem únja. Az ilyen

nagyúri kedvtelés úgy sem szokott sokáig tartani. Lehet, hogy holnap már megeleégli s megy vissza, haza, a maga világába, ami nekivaló. Itt csak nyűgünkre, terhünkre, alkalmatlanságunkra van. S ami a legrosszabb, minduntalan majd hogy el nem harapom a nyelvemet, amikor meg kell szó-litanom. Elfelejttem, hogy itt csak «írnok», nem gróf. Pedig mindig azt mondanám neki: «gróf úr!» Ez is olyan bogár, olyan szeszély, olyan komédia. Hogy aki gróf, az ne legyen gróf. Ha én grót volnék, mindig az is maradnék.

Az ostorhegyes bomlani kezdett, mert egy csacsi jött szemközt az uton. A csacsitól a legtöbb ló irtózik. A nagy ficzánkolás kizökkentette az inspektor urat a magánbeszédéből.

— Mi az ördögöt csinálsz? — rivallt a kocsisra.
— Térj ki, térj ki, még befordítasz az árokba.

A kocsis elkeseredésében jót csipett ostorával az ostorhegyes fülén; arra a négy táltos szinte elsuhant az otromba csacsi mellett, amely bámulva, de közönyösen nézte a rémületet, amit keltett.

Az írnok már nem láthatta ezt a jelenetet, különben talán kegyesen megmosolyogta volna az inspektor aggodalmát.

A gazdaság jól táplált főnöke tudniillik nem vala mintaképe a hősiességnek, amit onnan tudott az írnok, hogy erővel a ménes legszelidebb lovait kínálgatta volt neki nyereg alá, s valósággal elborzadt, mikor ő (az írnok) ezt a bolondos Castort választotta.

— Én mosom a kezemet, — sóhajtozott az inspektor, aggodalmasan; de amikor látta, hogy az úrnok hogy üli meg ezt a félbolond sárkányt, tapsolt. — Nagyszerű állat! — kiabálta. — Az egész ménesben sincs különb.

*

A «nagyszerű állat» azóta már bent járt az erdőben és az árnyékos fák alatt lépegetett az erdészház felé, amely a Harmatos-vágás irányában volt.

A lódobogásra vakogni kezdett egy pár kutya s a házból is kijött valaki. Egy idős nő, aki kissé félvállról fogadta az úrnok köszöntését.

— Mit keres ez itt már megint? — dűnnyögte magában; nagyon meglátszott rajta, hogy nem túlságosan örül a vendégnek.

— Kandó nincs itthon, — szólt kisvártatva fennhangon, amikor látta, hogy az úrnok leszállani készül a lóról.

Kandó volt tudniillik az erdész, ennek az öreg nőnek a férje. Csak úgy a vezetéknevén szólította az urát, jó erdélyiesen.

Az úrnok nem jött zavarba.

— Semmit se tesz, — mondta, — szomjas a lovam, megitatnám, s az alatt magam is pihennék egy kicsit. Hol van Mariska?

Az öreg nő baziliskus szemet meresztett rá.

— Mariskának dolga van, — válaszolt idegesen. — Mariska nem ér rá hiábavaló fecsegésre; nincsen ma vasárnap.

— Ej, ej, asszonyénéém, már megint rossz-kedvű? — kérdezte az írnok félig elfojtott mosolygással. — Iszen Kandó úr szívesen látja a vendéget hétköznap is.

— Kandó vén korhely. Kandónak mindegy, mikor iszik, csak legyen kivel. Kandó . . .

— Édes mamám! — szólott közbe valaki a zsalu mögül, szeliden figyelmeztetve, szemrehányólag.

— Úgy, úgy, Mariska, — mondta az írnok, — ne engedje, hogy a mamája bántson minket. Jöjjön ki egy kicsit.

Az öreg nő azon volt, hogy földhöz vágja a locsolót, ami éppen a kezében volt, s rohanva rohanjon az ajtóhoz, hogy ki ne ereszsze rajta a leánykáját. De már elkésett. Mariska megjelent a küszöbön.

Szép kis leány volt; ábrándos, kékszemű, jóságos arczu gyermek. Még a homloka is piros volt, amikor az írnokkal kezét fogott.

Itt csakugyan nem tudták, hogy ki ez az írnok.

Hivatalosan úgy szerepelt, hogy valami jómódu család fia, aki gyakorlaton van a berki uradalomban. Emődnek hívták. Nem sokat kivántak tőle a főnökei. Olyan uri írnok volt, aki maga tartott magának jó lovat s úgy töltötte az időt, ahogy neki tetszett. Bolygott a gazdaságban és katuskálkodott: mindenbe beleártotta magát, de semmit sem végzett el igazán. A hétköznap is csak úgy számított neki, mint a vasárnap. Pihenő napja lehetett valamennyi.

Éppen ezt nem szerette benne az öreg nő. Mit akar ez a léhűtő itt nálunk? — mondogatta az urának, ha az írnök meglátogatta őket. — Még elcsavarja a leányunk fejét, pedig tisztességes szándéka nem lehet. Én tudom, mert én ismerem a férfit, kivált az ilyen fajtát.

— Nono, anyjuk, csak ne tüzelj, — békitette Kandó a feleségét. Hátha, hátha!

— Mit «hátha»? Hát olyan ostoba volnál, hogy hinnéd, amit most gondolsz? te szereted, mert bort küldöz ide, hogy együtt ihassatok. Járd a bolondját vele, ha akarod; de a leányhoz semmi köze!

Emőd mindazonáltal sem riadt el a háztól, ámbár tudta, hogy az asszony nem látja szívesen. Csak mosolygott, ha a haragos nő izgatottságát észrevette. S minthogy Mariska örült a jöttének, túrte a kellemetlen célzásokat.

Most is így történt. Kínálás nélkül ült le a gyékény-divánra a folyosón, s Mariskát is odacsalogatta valahogy, maga mellé. Ott udvarolgatott aztán a kis leánynak, és jól ügyelt rá, hogy az öreg nő ne halljon meg mindent. Amikor halkította a hangját, olyankor Mariska mindig ijedezett, még jobban elpirult.

Akárhogy is, de valahogy értették egymást.

Mariska tudniilik meghallotta a sugásokat, ha mindjárt meg is riadt tőlök. De olyan édes, olyan ártatlan és szüzies volt, hogy inkább a titkolódzás

érzete keltett félelmet benne, semmint azok a dolgok, amikkel Emőd telebeszélte a fejecskéjét.

Annyi bizonyos, hogy ilyen hangon még soha senki sem beszélt vele; s minthogy az írnok különben nagyon formás, jómodoru, kellemes fiatalember volt, Mariska mindig örült, ha jött.

Az öreg nő dult-fult, s nyugtalanul várta: mikor megy már tovább az írnok. Egy kerülő ácsorgott az udvaron, azzal hamar megitta a mént.

— No már nem szomjas a lova, — mondta Emődnek biztató hangon.

S amikor az írnok végre-valahára elindult, utána ment, ki az erdőbe, s kiöntötte előtte a szívet:

— Ne jöjjön ide többet, — kérte is, követelte is, — nem valók vagyunk mi magához, se maga mihozzánk. Én tapasztalt asszony vagyok s tudok eseteket, amikor a szegény leányokat a módos urak cserben hagyták; de későn, amikor már a szegény leány meg volt rontva. Itt úgy sincs mit keresnie, mert én folyvást résen vagyok s a kis leányomat nem hagyom. Nem én, ezért a kerek világért sem. Látok én mindent. Azt is, hogy Mariska jobban vonzódik magához, semmint kellene. No hát elveszi? Mondja becsületesen, nyíltan, feleségül veszi?! Ha azt akarja, Isten neki. Akkor sem örülök, mert maga nem állandó ember; nem úgy fešt, biz' Isten nem! De akkor legalább nincsen szégyen, legfeljebb csak bánat. Hanem akkor is itt van a tiz körmöm, hogy kikaparjam a szemét, ha baj

lenne. Úgy gondolja meg most, úgy feleljen, hogy embere legyen a szavának. Vagy-vagy! Vagy megkéri Mariskát s akkor kész a mátkaság. Vagy elpusztuljon innen, de egészen, de tökéletesen! Mert ebből másképp baj lesz, s azt nem lehet nyugton nézni. Arra felforr az ember vére. Az ám!

Az írnok szépen köszönt, de semmi jót sem válaszolt, csak azt mondta: «Majd-majd, asszony-néném! maga most haragszik, aludjunk rá egyet; majd úgy lesz minden, ahogy magának jó».

Ebből az utolsó mondatból okos ember sokat megérthetett. Azt is, hogy az írnok úr nem akar egyenesen lemondani, ami némileg tán sértő is lehetett volna, kivált az előzmények után; de mert azt igéri, hogy minden úgy lesz, ahogy a mamának jó: tehát mégis csak elmarad ő innen, nem folytatja tovább a játékot.

Mert igazán játék volt. Szívtelen és nem gavalléros játék. Olyan játék, aminőre a szerelem rablói mindig készek. Szerelmet kapni; minél mélyebbet, igazabbat, bensőbbet; minél inkább olyant, amely lelki is, tehát egész, tehát fenntartás nélkül való, a világ minden gyönyöreit kínáló. De azért a gazdag ajándékért nem adni mást, mint csalóka látszatot, csábító külsőségeket s az érzékiség hevét. A szerelem rablóinak a pályája ezen az úton vezet; s az ilyen utak mentén sok a sírdomb.

Emőd hát elment, s amíg az árnyékos fák alatt a Harmatos-vágástól egyre távolodott, azt

gondolta: ez ugyan alkalmatlan egy vénség; legjobb abban hagyni az egész mulatságot.

Mariska, az ő menyei ártatlanságában, szívdobogva nézett utána, s valamit érzett, ami fáj is neki, de boldogította is.

Talán összeroskadt volna, ha ebben a pillanatban jut a tudatára annak, hogy ezt a fiatalembert soha többet se látja. Legalább úgy, hogy őt keresse és ő hozzá jött légyen: soha többet.

*

Emőd már lent járt az ő félvér táltosával a falu rétéjén s egy libapásztor-leánynyal évődött.

Piros viganója volt a lánykának s azt is kinötte már, térdig látszott ki alóla a lába, pedig akár férjhez is mehetett volna a koránál fogva.

— Uj viganót kapsz, csak gyere érte, — biztatta az írnok.

A leány elfordult, vigyorgott, nem mondott se igent, se nemet.

A faluból szekeresek jöttek; azok előtt nem akart Emőd tovább is itt ácsorogni a libák között. Megszorította Castort. De még visszaszólott: oszt' elgyere, várlak.

Mintha Mariska soha a világon se lett volna!

A korcsma előtt meg kellett állani.

Formás, eleven menyecske volt a csaplárosné. Ha azt meg nem simogatta volna az írnok úr, elveszett volna a mai napja.

A csapláros dohogva szolgálta ki az urfit, de azért úgy tett, mintha semmit se látna. Hogyne, mikor ilyen jó «kuncsaft» nincs több a környéken. Ha ennek kedve van, akkor a bíró is becsip, még pedig ingyen, mert mindent Emőd fizet.

A falubeliek tudják, megszokták. Nagy mulatság, hogyan állitanak be egymásután, amint megsejtik, hogy az írnök úr «korcsmázik». Kiki hozza a butykosát, a kancsóját, az üvegét, s úgy tesz, mintha venne. De a korcsmáros nem fogad el pénzt senkitől sem. Csak hunyorit egyet a szemével, hogy rendben van már. Itt van Emőd úr, az parancsol. Az emberek aztán éltetik Emőd urat, aki nem törődik velök, mert csak azt akarja, hogy el legyen foglalva a korcsmáros, az asszony pedig egyedül az ő kívánságát lesse.

Szép fekete asszony és mindig pipacspiros kendő van a fején. Olyan, mintha a szivéből feltörő láng még a kontyán át is kilobogna belőle; nemcsak a szemén keresztül.

Nem olyan teddide-teddoda menyecske; jó családból való; hétszilvafás földesur volt az apja s még az ura is gazdálkodott valaha, amíg el nem úszott; most aztán arra fanyalodtak, hogy árendáljanak s italt mérjenek. Minthogy ezen a vidéken mindenki tudta a sorsukat, elég jól ment dolguk. Még a főispán is be-betért hozzájuk, ha erre járt. Igaz, hogy nem a vinkóért, hanem az asszony kedvéért, akit régóta, még leánykorában ismert, amikor urak voltak.

Tudott is bánni a menyecske mindenkivel, de tán senkivel sem úgy, mint az írnokkal, akivel ugyancsak komázott. Néha engedte, hogy Emőd egy kicsit simogassa, máskor meg jól a kezére csapott érte. Az írnokot éppen ez izgatta, bomlasztotta. A korcsmáros az üzlet kedvéért sóhajtva nézte félszemmel a bolondozást, s ha Emőd úr elment, összeveszett a feleségével.

Az asszony sírni kezdett, pedig már akkor megsúgta volt az írnoknak, mikor megy az ura a szomszéd faluba friss bort venni. Ott a svábokkal sokáig tart az alkudozás.

Az írno k ú r még egy állomást tartott, mielőtt hazament. A postát kellett megnéznie. Egyrészt, hogy nincs-e levél, de főképen azért, mert kisasszony volt az expeditor. Egyszerű, igénytelen leány, de — leány. Nem volt egyéb az istenadtán, mint a fiatalsága és az üdesége; de Emőd úrnak ez éppen elég volt. Több nem is igen kellett. A szegény ostoba postás-kisasszony azt sem tudta, mihez kapkodjon, amint a lódobogást hallotta az ablaka alatt. A postamester évődni kezdett vele:

— Nono, Juliska, ez furcsa dolog; már megint itt finczoltatja Árgyilus királyfi az ő sárkányát. Ebből előbb-utóbb kisül valami. Mert hogy magáért van mindez, — tette hozzá gonoszkodó nevetéssel, — amitől az istenadta libácskája teljesen elkábult. — Hogyne, mikor már faluszerte beszélgetik, hogy szerelmes belé az új írno k, s hogy tán el is veszi.

Majd hogy a hideg ki nem leli, amikor odanyújtja a levelet Emődnek, aki megfogja a kezét s egy pár pillanatig úgy tartja, mintha nem bírná a levelet kivenni belőle.

Nincs ereje a leánynak, hogy elhúzza a kezét. Meg van babonázva, s kivált hogy a főnök urat a közelben érzi, még kevésbé mer védekezni. Hisz azzal elárulná, hogy ime, csakugyan történt valami, aminek nem lett volna szabad történnie.

Tisztán az Emőd irgalmától függ, hogy mikor ereszti el. Akkor nagy lélekzetet vesz s szinte leroskad a székébe; megdörzsöli a szemét és hozzáfog a munkához, amit három annyi ideig végez, mint máskor.

Ha Emőd azt mondaná neki: «gyere vizlelek», — menne. Rögtön menne,

Dehogy mondja! Csak játszik, mulat, bolondozik, kötekedik.

Mit is csinálna egyebet itt, ebben az unalmas fészekben, ahol még egy valamirevaló makaó-bank sincsen? Ahol a férfiak nagy csizmában járnak, az asszonyok meg mezitláb. Nem mind, hanem éppen a legszebbjei, akik nem úrfélék.

Hazamegy az írnök, s a postás-kisasszony ott marad a sok levél közt, amikről azt is elhinné ebben a perczben, hogy nem levelek, hanem kanári-madarak.

Otthon következik a java, a kasznárnál. Mert hogy Emőd ott lakik a kasznáréknál s ott is kosztol.

A fehérarczu, patyolatbőrü ténsasszony ki van csipve; csipkés bluz van rajta, a hajában pedig rózsabimbó. Ő ül ugyan ebéd idején az asztalfőn, de az írnök előtt még a szentnek se venne az ételéből. Az írnöké a legjobb, a legizesebb falat, azt a kasznárné ténsasszony önkacsójával rakosgatja a fiatalember tányérára, s aközben a szemével simogatja, a hangjával dédelgeti. Emőd érzi az orgonaillatot, ami a csipke közül feléje árad. Ez az ő kedves illata, amiről egyszer beszélt a kasznárnénak. A kasznár úr egyre tüsszent s bocsánatot kér emiatt, de nem tehet róla, úgymond, mert nagyon érzékeny a szagok iránt, kivéve a jó pipadohányét, amit igenis elbír.

A kasznár urat kihivják egy kicsit, mert bent van a cserényről a kalászi bojtár. A számadó küldte valami üzenettel. Ugy tett a kasznár, mintha mindjárt a bőréből ugranék ki nagy siettében, hisz hátha baj van. (No meg nem árt, ha a fiatal gróf elrefe-rálja a nagybátyjának, hogy itt micsoda buzgó tiszték vannak, s azok közt is a kasznár a legbuzgóbb.)

Alighogy kiteszi a lábát, az írnök keze a kasznárné kezéhez csúszik, s puha, fehér ujjait megszorítja, akárcsak az imént a postás-kisasszonyét.

A kasznárné hevesen szoritja vissza, s aközben szembe néz a fiatalemberrel; tüzel a tekintete.

Ezek már értik egymást.

Mire a kasznár úr visszakerül, csöndesen ül a helyén mindakettő. Az írnök a fekete kávéját szürcsölgeti, a ténsasszony pedig az ujságot lapozza. Az ura szemrehányó tekintetet vet rá, mintha ezt mondaná: Ejnye–ejnye Linka, hogy elfelejted magadat; inkább foglalkoznál «vele» egy kicsit; mulatgasd; ki tudja, mire lesz jó? Ki tudja, nem ez lesz-e mindnyájunk gazdája valamikor?

Itt persze tudják, hogy ki az írnök, s elég gondot is ad, hogy eltitkolják. (Ha már a grófi bolond szeszély így kívánja.) Pedig akármit csinál is, nem lehet ezt sokáig titkolni; hisz látszik a járásán, a mozdulatán, hallik a hangján: észrevenni azon, ahogy a lovat üli, ahogy a cigarettet fogja, hogy nem közönséges ember. A postán se jön mindig csak ilyen levél: «Emőd úrnak». Egyszer majd ki lesz írva az igazság s akkor úgyis vége az egész hóbortos tréfának, No de csak ne innen süljön ki. A kasznár úr inkább elharapná a nyelvét. Egyre könyörög a feleségének, hogy el ne szólja magát. Inkább komázzon az írnökkel; úgy tegyen, ha mások látják, mintha kutyába se venné. Lehet azt az ilyen fiatalemberrel.

A ténsasszony váltig csillapítja, csöndesíti:

— Ne félj, tudok én vele bánni!

A kasznár úr aggodalmasan mondja rá:

— No csak tudj is . . .

Ebéd után a kasznár úr kimegy a gazdaságba, az írnök úr pedig bevonul hűvös szobájába, pihenni.

Még itt is csupa orgonaillat a levegő. El lehetne szédülni tőle. Asszonyos kényelem van itt; Emőd végigheveredik a divánon s azon tűnődik, mit is nem végzett még el, amit akart.

Igaz ni, a levél! . . . A levelét még nem olvasta el. Kihúzza a zsebéből, s amint az írásra néz, elborul az arcza.

A levél elég messziről jön; abból a kis városból, a hol a gazdasági iskolát járta volt egypár esztendővel ezelőtt; de biz' abbahagyta, mert utazni támadt kedve.

Ott is Emődnek ismerték, kint, a városban. Egyszerűen csak Emőd úrnak. Így kellemesebb volt; így nem bámúlták, nem dörgölődtek hozzá, nem alkalmatlankodtak neki.

Az a leány, aki most írt neki, csak így szólította akkor: Emődikém.

Milyen furcsa kis irás; tétovázó gyöngye jellemre valló. Ugyan mit akarhat?

Semmi különöset sem akar szegényke, csak egy furcsa ujságot mond el, még furcsább szemrehányások között, aminek a végén van aztán a legfurcsább fenyegetés.

«Tudja meg, hogy a mióta maga elment innen, kis fiam lett. Nagyon szép kis fiu; hasonlít is magára, csakhogy sokkal szebb és nem olyan rossz szivü. Nem is tudom, mért irok magának ő róla, amikor nem érdemli. Tudja meg, hogy soha, de soha sem fogja meglátni a fiát, mért hogy elhagyott bennünket; ez lesz a maga büntetése . . .»

Idáig jutván: az «írnok» mosolyog. Elégedetten és jókedvűen mosolyog, mint aki jó hírt hall. Nem is olvassa most tovább a levelet; ráér azzal. Inkább egy kicsit gondolkodik.

Behunyja a szemét s engedi: hadd jelentkezzenek a bágyadt álmokképek, amik ilyenkor, délutáni pihenő idején, el szoktak vonulni előtte.

Kereste, hogy ugyan milyen is volt csak az a kis lány, aki ezt a levelet írta; s azon tűnődött, hogyan tudhatta meg, hogy ő most itt van a kisberki gazdaságban.

Látta félálmban, behunyt szemmel, az erdészék Mariskáját, a libapásztor-leányt, a szép korcsmárosnét, a postás-kisasszonyt, a fehérarczu gömbölyű kasznárnét. Csak ezt az egyet nem.

Mintha sohase látta volna.

Pajkosságok.

Egy fiatal asszony sietett a viczinális vasut felé, amely éppen jelezte, hogy mindjárt indul.

Az asszony kis sárga szalmakalapot viselt, amelyről könnyü fehér fátyol ereszkedett az arczára. A fehér fátyol nagyon jó arra, hogy eltakarja a vonásokat. Az egész arcz összefolyik alatta s nem egykönnyen elégíti ki az idegenek kíváncsiságát. Hanem azt a nagy pirosságot, ami mögötte égett, még a fehér fátyol se tudta titkolni.

Valaki eléje ment s köszönt neki. Egy fiatal ember volt. Nagyon fiatal. Talán még a katonasorig se jutott el. Gyöngé kis bajuszt viselt s még jobban tűzelt az arcza, mint az asszonyé. Amikor kezét fogtak, a legény az asszony tenyerébe csusztatott valamit. Az előre megváltott vasuti jegy volt az.

Azután elváltak s úgy igyekeztek viselni magokat, mintha semmi közük se volna egymáshoz. Az asszony hamar besurrant az egyetlen elsőosztályu kocsiszakaszbá; a fiatal ember ellenben megvárta az utólsó pillanatot, s csak akkor ugrott

fel, amikor a kalauz rászólt, hogy mindjárt lemarad. De akkor is a másodosztályba ment.

Az asszony egy arasznyira volt a harmincztól és — unatkozott. A fiatal ember Ádámról, Éváról rokona volt, akinek már azért is többet engedett meg, mert a rokonság révén tegeződtek.

Nagy ereje van ennek a «te»-nek. Néha várfalakat dönt le. Még férfiak közt is, akik egy napi tegeződés által jóval közelebb kerülnek egymáshoz, mint tiz esztendei komoly, becsületes barátság során. (Talán azért szeretnek annyira tegeződni az akarokok, akiknek legnagyobb vágyok az összeköttetés.) Hát még férfi és nő közt! . . . Amivel az ember a tiszteletadás egyszerű kötelessége okán tartozik a nőknek: attól, a «te» jogánál fogva, könnyen érzi magát felmentve.

Ezek pedig ráadásul még rokonok is voltak.

A fiatal ember sokat járt a házhoz, s az asszony nem bánhatott vele úgy, mint idegennel. Gyakran voltak együtt, s az asszony már megszokta, hogy várja. A legény nem volt beszédes, de tekintetével mégis elárult valamit, ami érdekelte, sőt izgatta az asszonyt. Amikor először felfedezte a szembeszéd mélységét: megijedt. De minthogy különben semmi se történt, hamar megnyugodott. Azóta hónapok teltek, s az asszony már jól tudta, hogy a rokona fülig szerelmes belé.

Minthogy csinos, kedves fiu volt: nem bántotta érte.

Titkolta ugyan, hogy a szívébe lát, de azért kiélvezte ennek a tudatnak minden csiklandós ingerét.

Hogy a tüzzel játszás veszedelmes: arra nem is gondolt.

A fiu sóvárogva kérte, hogy menjenek együtt valahová, hát a kedvéért megtette. Egy kis szorongással ugyan, de rászánta magát, hogy végigjátszik egy ilyen bolondos tréfát; kilopószik vele valamerre, ahol őket senki sem ismeri; ahol megiszik egy pohár friss tejet, s egy csomó mezei virágot szed. Akik így látják őket, azt mondják magokban: ni, milyen csinos házaspár ez! . . .

Ilyenekre mindig nagyon vágyott. De az ura sokkal mogorvább, semhogy meg bírta volna érteni a pajkosságok báját. Aztán meg abban ugyan mi pajkosság lett volna, ha az urával van s akkor mondják rájuk, hogy: ni, milyen szép felesége van annak a csuf embernek.

Most hát kiszöktek együtt; — úgy, hogy senki se tudott róla. Ámbár bátran tudhatott volna. Mert mi rossz lehet az olyan kirándulásban, amelynek egyetlen célja az édes levegőzés?

Az egyik közbeeső állomáson kiszálltak s csak akkor közeledtek egymáshoz, amikor a pöfögő-szuszogó «kávémasina» tovább döcögött.

Karonfogva mentek a mezőre, ahol a rozs már magasra nyult s úgy hullámozott az enyhe szélben, mintha zöld tenger lett volna.

Javában nyilott az akác, s a cukros illat úgy áradt mindenfelől, hogy szédült tőle az ember.

A mezei út egy dombra vezetett, amely tele volt virágzó akácczal. Különben pedig egy lélek se járt e tájt.

Igazán szép volt idekint a világ. Minduntalan felszállt az égre egy-egy pacsirta s tavaszdalokat költött a nefelejts-szinű nagy mezőség alatt, amely odafent mérhetetlen magasságban terült.

A halvány rozskalász erdeje mellett, az útszél-
len, pipacs mosolygott lépten-nyomon. A verőfény kicsalt az út porára egy smaragdhátú gyikot, amely-
től megijedt az asszony, és halk sikoltással simult a «rokonához».

Eljutottak az akáczos dombig, s bágyadtan telepedtek le a remek, puha, párnás pázsitra, amely közül üdén szállott fel a föld párolgása. Ugyan-
akkor fölülről, az akác-napernyőből, ömlött rájuk a szívet dobogtató illathullám.

Az asszonyt olyan érzés fogta el, aminő még soha.

Amikor hazulról elindult, csak a rakonczát-
lankodás vágya bujtogatta. Tenni valamit, ami nem olyan nagyon szabad. Elkövetni valamit, amiben egy kis hunczutság van. Amit ennélfogva titkolni kell. Ami egy parányi lelkifurdalást okoz, s ezzel izgat, élénkit, szórakoztat.

Még amikor a vasuti kocsiszakaszbba felröppent is, csupán csak erre gondolt.

Minthogy egyedül volt, rögtön kikukucskált a függöny mögül s feltűnő vidámsággal leste: hogy illegeti magát odakint a fiu, amint mindenkép a közönyöst játszotta, nehogy feltűnést keltsen.

Ez a bohókás hangulata mindaddig megmaradt, amíg az akáczos dombon meg nem pihentek.

Itt elmúlt belőle lassankint az áradó pajkosság. Ahogy itt körülnézett s látta, hogy az egész környéken senki sincs kettejükön kívül: egy kis félelem lopódzott a szívébe, ami eltüntette arczáról az apró hunczutságokra leső vidámságot.

A rozs közt huzódó egyenes uton egy lélek se közeledhetett volna észrevétlenül. Sokkal igazibb volt itt a magány, mint bárhol lehetett volna négy fal között.

S a dombot valósággal körülövezte a buján sarjadzó akác, amelynek a sűrűsége között olyan volt a pázsitos dombtető, mint egy kerek, puha fészek.

Magok se tudták, mennyi ideig voltak egymás mellett szótlantul, mindjobban elbágyadva a rájuk szálldogáló illattól.

Az asszony boldog volt, hogy ezt az eddig ismeretlen gyönyört élvezheti; a hallgatag fiu pedig inkább meghalt volna, semhogy ebből az üdvösséges, mámoros némaságból felébredszze azt, akit imádott.

Talán ösztönszerűleg sejtette, hogy nem lehetne most olyan szót találnia, amely ne rontana; amely

fel ne riasztana. Az asszony megjutalmazta ezért. Félig öntudatlanul simult hozzá. De amint a fehér akáczfürtök közt látszó eget nézte: elkezdett pihegni, gyengén megremegett s leejtette a fejét a fiu vállára.

Sem költő, sem próféta el nem mondhatja, mi zajlik végig az ilyen pillanatban az érzésektől megostromolt lelken. De könnyü kitalálni, hogy a legnagyobb hatalom műve ez, aminek nem lehet ellenállani. Az ilyen perczek teszik, hogy semmiféle erő és akarat sem tökéletesen elég arra, hogy az előre meg sem érezhető veszedelmek ellen is biztosítva higyjük magunkat, és azt, aki szerelmes szívünknek legkedvesebb.

A pelyhes bajuszu legény részeg volt: lehajolt s megcsókolta az asszonyt.

— Bocsáss meg, mondta elfuladva, amikor az asszony riadtan szökött fel mellőle. Most ott állott a legnagyobb akáczfa alatt és pihegett. Közel volt hozzá, hogy sírva fakadjon; de azért megborzolt hajára is volt gondja. Azt szedte rendbe, minthogy fátyolos kalapját már levette volt. Mindene lángolt, de legjobban a szája. Azon az a tilos szerelmes csók égett. Rettegett valamitől, és a kerek világért sem nézett volna a fiatal emberre, akivel máskor úgy tudott évdni; akit tetszése szerint csavart az ujja köré.

Olyan gyöngé, olyan szivdobogásos volt, hogy egy hívó szóval is visszaránthatta volna a fiut

maga mellé. De az a vakmerő szó késett, s a varázslat, a zajló vágyak ereje pillanatról pillanatra fogyott.

Nagyot sóhajtott s azzal magához tért.

— Megbocsátok, mondta egy kicsit szinpadiasan, s egy kicsit talán akaratlanul is gúnyosan.

Azzal elkezdett futni a hullámos rozs között, vissza, az állomás felé.

A verőfényes síkon, ahol már nem érte utól az akácz-illat, hangosan nevetve szaladt tovább, miközben a kalapját eltartotta magától, hogy úgy tetszett: egy nagy fehér lepke elől menekül, amely minden áron rá akar szállani. Az a fehér lepke a kalap fátyla volt.

A legjobbkor értek be az állomásra, hogy felkaphassanak az induló vonatra.

Megint úgy viczinálisoztak, külön-külön.

Amikor a vonat megérkezett, a fiu nem mert az asszonyhoz közeledni, mert egy ismerős urat vett észre, aki megláthatta volna őket együtt.

Hanem az ismerős úr annál fesztelenebbül csatlakozott az asszonykához, s kissé bárgyun, de mégis hízelgő csudálkozással azon kezdte: de mitől ilyen szép piros ma maga?

Lélekvesztés.

— Egy asszony levele. —

Annám!

Nehéz órában kaptam a leveledet. Oly kínok órájában, amik megértetik velem, hogy van pokol.

Ugy-e, nagy hangon kezdem. Pedig hiába volna minden szavam megannyi lángcsóva: az én poklotmat azok még sejtetni se bírnák.

Amit te írsz, az betetézte, de meg is könnyítette gyötrelmemet. Mert meghozta sóvárgott könynyeimet. Tiszta, édes boldogsággal van tele leveled, s amikor látom, hogy *lehet* ilyen üdvezülés a földön: a magam nyomorusága csak annál jobban emészt.

Hosszu idő óta először sírok ma, édes Annám! Pedig borzasztó volt úgy élnem, könyvek nélkül. A belső szorongás csaknem megőrjített, és még sem bírtam egy könyccseppet hullatni, amitől megenyhültem volna. Most a leveled meghozta számomra ezt az áldást. Sírok, és érzem, hogy túlterhelt szívem mint szabadul meg attól a feszüléstől, ami, ha tovább tart: végre is megrepeszi.

Talán jobb lenne úgy; de addig még nagyon sokat kellene szenvednem. S én a szenvedést tovább már nem bírom. Nem a testem, hanem a lelkem törik meg belé, pedig rettegek attól, hogy meg is örülhetnék.

Ábrándos leánykorunkban, ígértük úgy-e, hogy életünk minden nagy fordulataiban kitárjuk lelkünket egymásnak. Így tudok én terólad mindent. És így nem titok te előtted semmi, ami az én titkom. Amit én tudok, az végig nemes és szent. Olyan vagy Annám, mint a liljom, s megérdemelted, hogy az urad szívében oltárra kerülj. De én nekem másforma utat jelölt a sors. Az én életemnek hosszabbak voltak az éjszakái, mint a napjai. Sokszor vett körül sötétség, amiben el kellett tévednem.

Milyen rettegvé írtam meg neked az én nagy bűnömet; első mélységes, igaz szerelmemet.

Mennyire féltem, hogy a gyónásom után eltaszítasz. Pedig a valóságot szépíteni, s azzal hazudni nem akartam. Mit ért volna nyíltságom, és mit ért volna mindaz, amit te arra válaszolsz, ha nem érezhetem, hogy köztünk titok nincsen.

Tudtál «bűnös» szerelmemről, és áldott szíved részvéte felmentett.

Azt szerettem, akit nem volt jogom. És még sem éreztem lelkifurdalást. Hisz' sorsom intézésében, — amikor egy idegen férfi magához kapcsolt, — nem volt több részem, mint a rabszolgá-

nak, akivel a gazdája kényre-kegyre bánik. A rab-szolga is lehet valakié, anélkül, hogy a szive dobba-násával s érzésével bárkinek is tulajdona volna. Én se voltam máskép. A szívemet senki se vehette el tőlem, annak adhattam, akinek akartam.

Ó be' nehezen, be' keservesen adtam! Mennyi aggodással, töprengéssel, kétséggel, vergődéssel ... de végre mégis adtam.

És attól fogva meg kellett ismernem azt a menyországot, aminek a Golgota az ára.

Leirhatatlan gyötrődések közt loptam meg pillanatokra a boldogságot. Örült erőszakossággal akartam hinni, bízni, pedig nem volt kétségem abban, hogy minden hiába: az én számomra ez a szerelem nem lehet üdvösség, hanem csak kárhozat.

Nem úgy szerettek engem, ahogy én szerettem, s ahogy szerettetni vágytam; ahogy szerelmem a viszonzást megérdemelte volna.

Azt a picziny darab Istent, aki mindnyájunknak földöntuli része, felajánlottam «Ő neki», egészen. És amit tőle viszonzásul kaptam, nem volt több, nem volt más, mint amit minden szemrevaló nőnek könnyen odakinált.

Későn ébredtem fel, s rettenetes volt az ébredésem.

Sokáig áltattam magamat, de azért minduntalan vivódva szálltam pörbe az égi hatalommal, amely meg nem védett.

Hányszor borúltam le a kedvesem elé és könyörögtem neki, hogy öljön meg, mert a féltés és az elégedetlenség kínjait már nem bírhatom ki. Hányszor csúsztam hozzá, mint a vert eb, hogy kiengeszteljem, ha nagy indulatom fárasztotta!

Lestem, hogy mit gondol, mit parancsol. Egyetlen vágyam, minden törekvésem az volt, hogy neki tesse. Egy jó szava, egy édes érintése, egy simogatása szédületes gyönyör volt énnekem. De csak annál borzasztóbban kínzott a rettegetés, hogy én nem vagyok és nem is lehetek neki soha az *«igazija»*.

Nem volt ez kimondott bizonyosság, csak leküzdhetetlen érzés, amelynek folyvást vártam a czáfolatát, ha nem reméltem is. De a szeméből, abból a nyugodt, mély szeméből, olvasnom nem adatott. Az a tekintet olyan volt, hogy csak engedelmeskedni tudtam néma beszédének, anélkül, hogy rajta keresztül a kedvesem lelkébe láttam volna.

Annyit gyötört már, hogy én is gyötörni vágytam. Annyit volt zsarnokom, hogy végre fel-lázadtam.

Mindenért mindent követeltem. Megesküdtem, hogy csak ezen az áron leszek tovább is rabja.

Egy kissé fenhéjazó, de mégis szomorú mosolylyal ment el tőlem. Mintha ezt mondta volna: Szegény bolondom te! hisz' amit kívánsz, nem függ tőlem, mert én nem az a fajta vagyok. Pedig sajnállak, mert jó és kedves voltál.

Azután mind a ketten egymás hívását vártuk. Ő az enyémet várhatta, hisz' hozzászokhatott. De mit remélhettem én?! hisz' csak engedelmesség volt osztályrészem.

Szenvedtem a várás gyötrelmeit, és mégis zajlott bennem a méltatlankodás, ami elragadott. Megszállott a vad ösztön, hogy most ne engedjek. Csak most az egyszer ne! . . . És nem gondoltam arra, hogy akkor hova jutok. Avagy nem tudhattam-e, hogy engedni ő még sokkal kevésbé fog.

Úgy jártam-keltem, mint az örült. Elhomályosodott az elmém; zavaros volt a lelkem. Ilyen állapotban írtam neki, s örökre elbucsuztam tőle.

Sietve utaztam el, hogy egykönnyen vissza se rohanhassak.

Megszállott a démon, s kész voltam a lelke-
met az ördögnek eladni. Csak feledésre, s ezzel gyógyulásra vágytam.

Gyógyulnom kellett minden áron! S az ördög éppen akkor egy perczre se tágitott mellőlem.

Nem tudom, mi történt; nem tudom, hogy történt; nehéz álomban éltem, amelyben harag, gyűlölet, megtört szerelem és boszuvágy izgatta lelkemet.

Mire feleszméltem, egy férfi volt mellettem.

És ott maradt azontúl, hogy gyöngédséggel, kedvezéssel, kényeztetéssel vegyen körül. A lelke nem égetett ugyan, de meleg szive volt, s szemé-

ben őszinteség és hűség lakott. Mindent énnekem tett; minden akarata tőlem függött.

Lehetett-e, hogy beteg szívemet meg ne hassa?!

Adósának éreztem magamat, mert része volt benne, hogy legnagyobb lelki gyötrelmem átváltozott állandó, de már nem éles sajjá.

Szívem egy roncs volt, s ami belőle megmaradt, azt még védelmezni sem tartottam többé érdemesnek. Ha én magam nem vágytam is arra, hogy szeressek, — de az, hogy engem szeretnek, valamicske érzetét a kárpótlásnak tudta kelteni bennem.

Túrtem, hadd szeressen.

Túrtem mindent a gyógyulás tikkasztó vágyában.

Annám, mivé lettem!

Itt van most valaki, aki úgy szeret, hogy egy szavamra kész volna meghalni; — és amikor hozzám közeledik: elfog a lelkifurdalás névtelen borzongása.

Senkinek se tartozom magammal, hisz' szabadjára hagytak, elengedtek. Világgá mehettem; egy lélek se szaladt utánam, hogy visszahívjon. És én mégis rettegve, iszonyodva tűröm annak a szerelmét, aki bálványoz, és akinek mindenévé váltam.

Jobban, ezerszerte mohóbban sóvárgok valamit, mint régen. Olyan szerelmet, aminőt *csak egyetlen egy* adhatott volna nekem.

Rágondolok arra az egyre és megremeg ben-
nem még a csont is. Ezt pedig, aki itt van, ilyen-
kor megvetem, gyűlölöm.

Néha lopva figyelem s keresek rajta valamit,
ami a másikhöz hasonlítna. S ha úgy érzem, hogy
már sokáig kínoztam, s túrnöm illik a csókját:
behunyom a szememet s máshova gondolok. Ilyen-
kor ijedten kérdezi: mi bajom? — Én nem is
tudom, miért!

Csak egy az, amit tudok. Hogy *igazán* csak
azóta van vége mindennek, amióta — *csalok*.

Hogy kerülhetnék a szeme elé annak, akit
csalok?! Hogy állhatnék meg az ő vesémig ható
nézése előtt?

Pedig kimondhatatlan epedéssel vágyom rá,
hogy még egyszer, csak egyetlen egyszer úgy le-
gyen, ahogy volt... Hogy letérdelhetnék eléje,
mikor a divánomon kéjes restséggel fekszik, s bele-
turkálhatnék borzas hajába; hogy amikor ő nem
is sejti, rátapaszthatnám a szájára ajkamat, s amíg
meg nem fuladna, abba nem hagynám azt az egy
utolsó csókot.

Most már tudom, milyen a lelkifurdalás.

Csalok, hogy feledjek, gyógyuljak; hogy soha
többé a régi kínokat, amiket pedig az ujak helyébe
mindig visszasírok, ne is rettegessenem.

Egész lényem maga az ingadozás, a követke-
zetlenség. Csókra szomjazom, de a «más» csókjá-
nak az ízét nem érzem. Hagyom, hogy valaki ölel-

jen; de csak akkor bírom kiállani, ha csudát remény-
lek őrjöngő vágyammal, amely a régi ölelés gyönyörét
adná vissza.

Végem van Annám, mert szerelem nélkül élek
s még sem magamban élek.

Elvesztettem magamból a régit, a büszkét,
aki felemelte a fejét, úgy engedelmeskedett forró
szívének.

A szívem most hallgat.

És hallgatása mélységes, kegyetlen szemre-
hányás nekem.

A szívem nincs az én pártomon. Még most
is azé, aki megtiporta s akitől én elvenni nem
bírom.

A világ teremtése óta nem volt ilyen zűr-
zavar az örök semmi között.

S ebben a zűrzavarban, amelyben lassankint
minden átalakul: csak a szívem marad végig a régi.
Sajnáld a szívemet édes Annám.

Klárád.

Jenő miatt.

A virágos kertben ozsonnázók rémült kiáltásra riadtak fel. Valaki az udvaron toroka szakadtából sikoltotta:

— Szent isten! szentséges szent isten! Mirza magában jött haza!

Ugyanakkor erős vágatás robaja hallatszott az udvar gyepén s egy felkantározott ló vad futással száguldott el a kis kert sövénye mellett, az istálló felé. A lovon nyereg volt, de senki sem ült rajta; a kengyel lóbálódzva verdeste a ló derekát, amitől a nemes állat még jobban nekiiramodott.

— Irgalmas Jézusom! nyögte egy öreg nőszemély, aki az asztalfőn ült. Fel akart kelni karosszékéből, de félájultan hanyatlott vissza. Szerencsétlenség történt! — jajgatott. S aztán a kezét tördelve, és viaszszinüvé sápadt homlokát simogatva, ismételte: — Jenő! Jenő! jaj! jaj! . . .

Egy alig husz éves menyecske, meg egy fiatal leány, aki mostanában kapott először hosszú ruhát, sietett az öreg nő ápolására. Halványak

voltak ők is, és reszketve adtak vizet az ájuldozó-
nak. A leány síró hangon kiabált segítségért. —
Édes anyám, lelkem, térjen magához! — könyör-
gött kétségbeesve.

A menyecskének még a foga is vaczogott,
úgy meg volt rémülve. Nem szólt, de halkán mor-
molta magában a Miatyánkot.

Csak egy őszbevegyült úr maradt aránylag
nyugodtan.

— Ugyan no, mit óbégattok úgy, förmedt
a nőkre; hisz' még semmi okotok sincsen rá.
Hányszor jártam én így, mégis itt vagyok és kutya-
bajom. Majd utána nézek, csak nyugodjatok meg
addig.

Feltette a kalapját és kiment a kertből; az
istállóba igyekezett, ahol a kocsis a lovat már
megfogta.

Az öreg nőn eközben végkép erőt vett a fel-
indulás. — Fiam! fiam! siránkozott s oly görcsös
zokogásban tört ki, hogy ápolói is vele sirtak.

A leány szólalt meg először. Ámbár nagyon
fiatal, de szokatlan erélyes volt. Sejteni lehetett,
hogy önálló jellemű asszony lesz valamikor, —
Édes anyám, mondta, ne sírjunk! Ha apa meglátja,
megharagszik.

— Bánom is én, jaj-jaj!... Apád kegyetlen
és keményszivü. Mindig olyan ridegen bánik avval
a fiuval. — Jaj! Egyetlen fiam, drága fiam! Mi
történhetett veled! jaj nekem, jaj!

Majd megszakadt a szive. De hirtelen összeszedte magát, kirántotta a karját a leányaéból, felugrott, s rohant ő is az ura után. — Tudni akarom, nem véres-e a ló! Talán megrugdosta, — talán megtiporta, jaj-jaj! — Így kiabált és futott az istállóba, ahogy bírt.

A leány meg a menyecske együtt maradt.

A leány most megragadta a fiatal asszony karját. Fekete szeme izzó fényben égett és szinte szúrt. A hangja remegett, de azért bátor volt, amikor így szólott:

— Ez a te műved, Jolán.

A menyecske megrezzent. Nagy szemet meresztett s úgy nézett a leányra, mintha kísértetet látna. De csakhamar felülkerekedett benne az önérzet.

— Megbolondultál? kérdezte méltatlankodva és boszus hangon.

— Nagyon is ép az eszem, Jolán; de ma véletlenül ott voltam a lugas mögött, amikor bent a bátyámmal beszélgettél.

A menyecske elpirult. — Bátran hallgatózhattál, mondta, — semmi titkom sincsen. A bátyád még gyerek és én mindössze tréfáltam veled, édes Irma.

— Az olyanfajta fiatal ember, amilyen ő, tizennyolcz éves korában már nem gyerek, — válaszolt a leány páthoszszal. A regényekben még jóval fiatalabb «lovagok» is szerepelnek.

Te meghallgattad az ő vallomását s ezzel felbátorítottad. Vagy nem kellett volna meghallgatnod, vagy . . .

— Vagy? kérdezte a fiatal asszony csudálkozva és megdöbbenve.

— Vagy tetted volna meg, amire összetett kézzel kért, felelt a leány oly komolysággal, ami legnagyobb bizonyítéka volt ártatlanságának.

A fiatal asszony minden izgatottsága mellett is felkaczagott.

— Igazán liba vagy, mondta gúnyosan, ne haragudjál érte, szivecském.

— Én tán liba vagyok, de te rosszlelkű vagy. Egy szegény fiatal embert magadba bolondítasz s aztán belekergeted a pusztulásba. Bizonyos vagyok benne, hogy Jenőt nagy baj érte, s hogy azt ő maga akarta. Ó, én ösmerem a bátyámat; nagyszerű jellem ő; — ha meg akar halni, biztosan meg is hal. És különben is, elképzelheted-e, hogy ilyen játékot játszhasson, aki férfi? Hisz' többé soha ide vissza nem jöhetne; gúnytárgya lenne mindenkinek. Még magam is elfordulnék tőle, pedig én imádom.

Jolánon ismét erőt vett a titkos félelem.

— És te azt hiszed, hogy szándékosság van a dologban? — kérdezte szorongva.

— Bizonyos vagyok benne. Pedig ha megcsókoltad volna . . .

— De Irma! miket beszélsz! . . .

— Mit riadozol úgy? Mi nagy dolog lett volna abban? Maradt volna még az urad számára is elég csókod. Ha jólelkű vagy, nem nézhetted volna hidegen, hogy úgy könyörgött szegény.

Az asszonyka vállat vont: — Nem értesz te ehhez; — Gábor mind a kettőnket agyonütött volna, ha megtudja. Nem is képzeled, mennyire féltékeny.

— Nem kellett volna neki azt megtudnia.

— Irma! hát azt hiszed, hogy a férjes nő csakugy derüre-borura csókolódhatik idegen férfakkal?

— Jenő nem idegen neked; hisz rokonod. Mindig csak téged les, majd elnyel a szemével. Belesápad, belesoványodik. — Én már régóta nézem és úgy fáj érte a szívem. Te rossz szívű vagy Jolán. Megver érte az isten, meglátod.

A fiatal asszony elképedve hallgatta a különös szemrehányásokat, amikre válaszolni sem tudott. Ezzel a tapasztalatlan, még a sejtésekig sem jutott leánykával hogyan értesse meg, hogy örültséget beszél? Amellett tele volt rettegéssel, hogy hátha van abban valami, hogy a fiu ő miatta követett el helyrehozhatatlan esztelenséget. Az a lugas-jelenet igaz volt. Jenő utána ment ma reggel, — amikor ő, magányt keresve, visszavonult a többiektől, — s zöld vallomásokat tett neki. Tréfás hangon utasította rendre a lángoló urficskát, aki végre is lehorgasztott fejjel és hosszú orral távozott. Ki

gondolta volna, hogy ez a leány akkor hallgatódzott, s hogy a fiu sötét szándékot forgat a fejében veresége miatt?

Megint elkezdett halkán imádkozni magában. A szent szüzet kérte, hogy háritsa el a veszedelmet. Megesküdött, hogy soha, de soha sem mókázik úgy többet. Még a saját édes urával sem. Hisz' az is megzavarodhat egyszer, s milyen baj támad abból! . . .

Az udvarról újra hallatszott az öreg nő jajongása.

Vért találtak a ló hátúlsó lábán és hiába erősítette az őszbevegyült úr, hogy az csak egy kis horzsolástól van: a holtra rémült anya borzalmat látott lelki szemével, s erőnek erejével azt állította, hogy az az ő eltűnt fia vére.

— Vigyenek hozzá! A fiamhoz vigyenek! sikoltozta önkivületben. Nagy baj történt! Látni akarom a gyermekemet! Ne titkoljatok előttem semmit sem! . . .

— Hallod? ez mind a te műved, Jolán, ismételte a leány, sötéten.

— Ugyan kérlek, ne mondd folytonosan; ne izgass, — háritotta el magáról az asszony a különös vádat, ami már nyugtalanította. — Utóljára még elhiteted velem. Hát nem szörnyűség ez?

Az ijedtség ellágyította. Odament a leányhoz s megölelte. — Gyere, mondta, menjünk a szo-

bánkba, imádkozzunk a szent szüz képe előtt. Meglátod, megsegít. Lehetetlen, hogy meg ne hallgasson. Buzgón fogjuk kérni.

Magával vonszolta a leányt, aki gépiesen engedelmeskedett; de folyvást az udvarra figyelt, hogy miféle hangok támadnak ott.

Az öröm hangjai bizony nem támadtak. Csak apuska káromkodott, ami már őnála is az idegeség jele volt. Bizonyos, hogy beléfészkelődött a félsz, az aggodalom. Hallani, hogyan rendelkezik a cselédséggel, hogy ki merre menjen keresni a fiut. (Hátha mégis kitörte valahol a nyakát, — a gazember! . . .)

Ekkor, a legnagyobb keveredés közben, rohanva jött valaki a puszta felől s elkiáltotta magát:

— Hozzák az urfit! Gál Jóska hozza, a portanyai béres!

No még csak ez kellett.

A szegény öreg asszony megint elkezdett tántorogni. Ha az ura ott nincs mellette, elesik.

— Jaj, hogy hát *hozzák!* Vajjon él-e, hal-e! Irgalom istene ne hagyj el! . . .

Az egész tanya neki iramodott; — elibe siettek Gál Jóskának; — biz' annak az ökrei nem vágattak.

Az őszbevegyült úr egyre csitította a szegény nénikét:

— Ne ijedezz no, iszen semmi baja.

Ambár ezt ő maga sem nagyon hitte.

— Semmi baja! visszhangozta a néni — és mégis úgy *hozzák*. Jaj-jaj!

Ezt a lármát mindenkinek meg kellett hallani. Meghallotta a leány is, meg a menyecske is. Jöttek mind a ketten, majdnem tántorogva a félelemtől.

Amint az ökrös szekér megállott az udvaron, mindenki borzalommal várta, hogyan emelnek ki belőle egy összetört tetemet. Ehelyett az urfi maga tápáskodott fel a szekér aljából, egy szalmazsupról s a lábát fájditva, kiugrott. Bambán nézte a körülötte lévő rémült arcokat.

Az öreg néni nagyot sikoltott: — Fiam! édes fiam! s röpült a kamaszhoz és úgy ölelgette, hogy majd megfojtotta.

Az őszbevegyült úr vállat vont. — Megmondtam úgy-e? dünnyögte. Aztán jó hangosan, nyersen kérdezte: úgy-e, tökfilkó, ledobott Mirza?

A fiu irult-pirult, lopva pislogott a menyecskére, de amint a szemök találkozott, hamar elfordult tőle.

A fiatal asszonynak minden rettegése elmúlt már. Egy darabig csak hallgatott, de végre sem bírta visszafojtani a nevetését.

— Megütötte magát, Jenőke? kérdé pajkosan.

A fiu huga hevesen rántotta meg a ruháját:

— Hallgass — mondta — ha ingerled, baj lesz. Én ismerem Jenőt.

— Igaz, sugta vissza a menyecske, tettetett komolysággal. Hallgassunk hát: pszt, pszt!

Azután olyan lépésekkel, amik hasonlítottak valami ösmeretlen, most rögtönzött tánczhoz, belibegett a kertbe.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Amit az írás mond.

Balika postamester úr csöndesen szídogálta az ő pipáját és iddogálta az ő savanyúvizes borocskáját odahaza, a hivatalos szobájában, és várta a délutáni postát, ami rendesen úgy öt óra tájban jött meg a faluba, Kadarós felől.

A pipában természetesen szűz dohány volt, kitűnően arányosan összekeverve, minden fajtából, ami illatot, zamatot és erőt adhat. A sárga, gyöngve verpelétinek a jó szaga megtöltötte az egész irodát. Balika bácsi utána kapott a tenyerével némely szebb füstgomolynak, ami a pipából közvetlenül a parázsról felszállott, — úgy élvezte az illatot, egészen maga felé hajtván a füstöket.

Ami pedig a borocskát illeti, az illendő módon el volt dugva a nagy szárnyas szekrény mögé, ahol egy kis dézsa állott, tele hideg vízzel. Szeptember eleje lévén, jó meleg idők jártak, s az itálnak nem válhatott kárára az ilyen gondosabb kezelés.

Végül, hogy minden jó együtt legyen, ami a nyugalmas, falusi délutánt kellemesen egészíti ki: a reggeli ujság ki volt terítve a postamester úr

előtt. Abból szedegette rendes szellemi táplálékát, nem ugyan mohón, de a szemelgetéssel is jólakott apránként, mint ahogy a kapargáló tyúk cselekszi.

Mellékesen mondom, az az ujság a táslai tiszteletes urat illette, neki járt. De Tásláról bizonytalanul jött be a gyalogposta; sőt nagy munkaidőben be sem jött mindig. Az ujság ilyenkor ott hevert. A szomszédos jó viszony megengedte az ilyen kis bizalmaskodásokat; hisz a tiszteletes is megtette néha, hogy egy órával előbb vagy később küldött az ujságáért, mint a hivatalos idő kezdete vagy vége kívánta volna.

Balika postamester úr csoszogó neszre lett figyelmessé olvasásközben, s arra egy kicsit oldalt fordult. Szemüvege fölött pislantott egyet, s látott a nyitott ajtóban egy gubanczos fejű szőke gyereket, egy tizenkét-tizenhárom év körül levő kamaszt, aki ámbár mezteláb vala, odadörzsölgette a talpát a küszöbhez amikor belépett, s ezzel okozta a csoszogó zajt.

A gyerek olyan buta arcot vágott, mintha valamitől megijedt volna.

Se köszönt, se semmi, csak kukorékoló hangon kérdezte: hát itthon tetszik le-e-nnii?

A postamester úr nem tudta hirtelenében, hogy mit gondoljon erről a szamár kérdésről. Hogy ő itthon van-e! Végig nézett a gyereken, aki olyan furcsán állt előtte, megfeszítve az egyik

lábát, mintha arra készülne, hogy mihelyt futnia kell, elugorhasson innen.

— Itthon-e?! — Magad látod, tökfilkó. — Mit akarsz? kérdezte.

A gyerek kétszer is kitérte a száját, mielőtt belekezdett. Hát csak azt mondja meg, hogy megjött-e már a posta.

Balika bácsi eleget látott ilyen ügyefogyott levélkeresőt életében; nem is ütődött meg egy csöppet sem. Szelid türelemmel fordult vissza az ujságához s aközben válaszolt: még nem jött meg fiam.

A gyerek kioldalgott; de a postamester elméjét foglalkoztatta még egy kis ideig. Visszatért magában arra a «szamár-kérdésre». Igaz, hogy ő ma át akart menni Kadarósra, még pedig elég fontos ügyben, aztán véletlenül itthon maradt. De honnan tudhatta volna azt ez az ijedtképű fiu?

— Ej-ej, mondta magában egy párszor. Ezzel szokott tudniüllik agyonütni minden további tűnődést, amikor érthetetlen dologgal állott szemben. És szította a pipáját újra, és töltött egy kvaterkát a poharába.

Igy mulatozott még egy darabig s aközben erős vágya lepte meg a szunyókálásnak. Csak úgy ültében bólongatva, apró álmokat kezdett látni, amelyek élénk összefüggésben voltak mindazzal, amivel ébrenlétekor a gondolatában foglalkozott.

Mintha a kadarósi jegyző, aki régi jó barátja volt, arra sürgette volna, hogy üssék már nyélbe azt a magok közt kifőzött tervet, mert közbe jöhet valami s aztán fucscs az egész.

Az a terv bizony nekik elég érdekes volt. Balika bácsi meg Krizsa jegyző úr azt főzte ki, hogy egy párt csinál a gyermekekből. Balikának szép, eladó leánykája volt, aki most, a nyáron, került haza a városi intézetből, ahol csupa szent apácza közt nevelkedett. Krizsa, az öreg jegyző pedig a fiával volt nagyra, akit szintén mostanában szabadított ki a katonaságból. A két öreg czimbora szívesen foglalkozott azzal a tervvel, hogy gyermekeikben lássák folytatását az élet legszebb örömeinek, s éppen ma kellett volna avégett találkozniok, hogy ezt a szándékot végleges, komoly formában határozzák el.

Addig-addig álmodozott Balika Gerzson, amíg csakugyan megjött a kadarósi posta s egy kis elevenség került vele a hivatalba. De minthogy ezzel a napi várandóság ki is volt meritve, tehát csak igen nyugalmasan fogott hozzá, hogy feldolgozza az új anyagot.

Alighogy elkezdte, megint csoszogást hallott a küszöbről. Odanéz, hát ugyanaz a szöske gyerek meresztí rá a szemét s még ijedtében kérdi, mint az imént: megjött-e mán a posta.

— Meg-meg; — no, mit akarsz? ki vár levelet, no?

A gyerek úgy bámúlt, mintha nem értené a kérdést. Megfordult s indult kifelé; még azt sem mondta, hogy befellegzett.

De már erre elfutotta a méreg Balikát. Utána ugrott a kölyöknek, elcsipte.

— Hallod-e lurkó, boszantani akarsz?

A szöske fiu szükölt-szepegett. — Jaj, ténsur, eresszik el, hebegte, ihun a levél ni, itt van!

Egy gyűrött levelet kapkodott elő a lajbija belső zsebéből, s úgy nyujtogatta a postamesternek, mintha meg akarta volna vesztegetni vele.

Balika elvette, megnézte. Majd hogy sóbálványyá nem változott. Ez a czim volt a levelen:

«Balika Tercsi kisasszonynak.»

— Ki adta teneked ezt a levelet? kérdezte hüledezve.

— Megmondom ténsur, de oszt' ne bántsík engem.

— Agyonütlek, ha meg nem mondod!...

— Jaj! hova legyek mán, jaj! — óbégatott a kölyök.

— Beszél-s-e mindjárt?

— Jaj!... Hát a segédjegyző küldte; azt mondta, hogy maga ma nincs itthon; hogy itt most csak a kisasszony lesz. Mégis maga vót itt!

Balika azt gondolta, hogy nem jó lesz ebből nagy lármát csapni. Szelid hangot erőltetve szólott:

— Vagy úgy? hát mért nem mondtad mindjárt. No lásd, semmi baj sincs; majd oda adom én a levelet. Te csak erigy most szépen az utadra.

De amint a gyerek kitette a lábát, úgy tépte fel a boritékot, mintha a segédjegyző maga került volna a keze közé. Csak van tán joga az apának, hogy tudja, miféle levelezésben áll a leánya egy olyan legénnyel.

Hamar megtudta.

Kékült-zöldült. Hisz ez valóságos szerelmes levél. Még tegezni meri benne az ő édes leányát az a sehonnai.

Rettentő gyanuja támadt. Olyan, amire az első perczben maga is azt mondta: «Lehetetlen! No már az lehetetlen!»

Hogy tudniillik Tercsikének a beleegyezésével, tudomásával íródott volna ez a szentségtörő írás, amiben nincs egyéb, mint hogy most, a mikor ő, Balika postamester úr, az apa, máshol jár, talán beljebb is kerülhetne az urfi egy kicsit; nem csak úgy látnák akkor egymást, a kerti sövényen való átmászkálások révén.

Ez az utalás a kerti sövényre, szinte dühbe hozta az öreget. És ő még azt hihette, amikor a letaposott, szétfoszladozó sövényrészt látta, hogy a gyümölcstolvajok mászkálnak ott ki s be! Pedig ez már nem is tolvaj, hanem a legveszedelmesebb rabló; lőni kell ezt; ki kell ezt irtani a föld színéről.

Kató asszony, a ház élemedett gazdaszonya, éppen kifelé igyekezett a kertbe. Balika utána kiabált:

— Küldje csak ide a leányomat! Hol van Tercsi?!

Hirtelenében felhajtott egy tele pohár vizet. Bor nem kellett most neki. A végzetes levelet visszadugta a boritékába s közé keverte a többi levélnek, ujságnak. Ő maga elővette a rovincsoló ívet s úgy tett, mintha abba mélyedne bele nagy tanulmányozással.

— Itt vagyok, apuska, hangzott mögötte nemsokára.

Balika minden lelki erejét összeszedte, úgy mondta nyájasan, némi szórakozottság látszatával.

— Ugyan leánykám, osztályozd csak a leveleket meg az ujságokat. Nekem más dolgom van. — S amint a kis leány nagy fürgeséggel és ügyeséggel fogott a rábizott feladathoz: mohón leste minden mozdulatát s arczjátékát.

Majdnem felordított, amikor látta, hogy Tercsike lángvörös arczczal csúsztat egy levelet titokban a saját zsebébe. Az a bizonyos levél volt az.

Eldobta az ívet maga elől.

— Mit dugtál el? kérdezte szigoruan a leányt.

— Én, édes apa? semmit, édes apa.

— Forgasd ki mindjárt a zsebedet. Mi van benne?

Tercsike reszketve engedelmeskedett. Balika felkapta a kihullott levelet s magasra tartotta.

— Én már elolvastam! — mondta lesujtó hangon. Hát te, akit úgy őriztem, mint a sze-

mem világát, akit az apácák közt neveltetem, *rándevúzol?* a kertben?! . . .

— Ó édes apa, esdekelt Tercsike pityeregve, 'iszen Kató is mindig ott volt velünk.

Kató éppen visszafelé jött a kertből. Morgó, férfias hangja behallatszott, amint az egyik kedveskedő kuvaszt kergette magától.

Balika elkezdett kiabálni: — Kató! jöjjön csak, Kató!

Az idős nő csakhamar belépett.

— Maga istentelen! maga ravasz! maga hűtelen! mit csinált maga? Mit?!

Kató látta, hogy Tercsike sír s hogy a postamester hadonászva nyujtogat feléje egy darab papirost. Minthogy csak egyetlen egy dolog nyomhatta a lelkét, mindjárt tudta, hogy arról az egyről van szó. A vén cselédek vakmerőségével tette csipejére a kezét s oly hangon válaszolt, a melyből nyilvánvaló volt, hogy ő neki áll feljebb.

— No bizony, kezdte, de nagy dolog! Igazán mondhatom, nagy dolog. Hát a fiatalok hajlanak egymáshoz, punktum. Nem tilos az. Az öreg Kató tudja, mit csinál. Az a fiatalember derék ember; lesz is neki mit aprítani a tejbe. Különb az, mint az a kancsal Krizsa-gyerek, akire Tercsike nem tud jó szemmel nézni. Tán maga másforma volt? Tán maga nem ugrált át sövényt életében? Nem is lett vón akkor a ténsasszony a magáé sohasem, tudom én azt.

Balika már megbánta, hogy alkalmat adott ennek a nyelves személynek, hogy ilyen dolgokat fecsegen össze a leánya előtt. Csitította a kezével, sziszegett hozzá, bedugta végül a fülét.

A nagyhangú asszonybeszédből azt sejtette az a valaki, aki kívülről igyekezett a hivatalba, hogy nincs is más itt most, csak a nők. Bátran jött be.

Pataj Jani volt, a segédjegyző.

Ugyancsak meglepte, hogy a postamester idehaza van. Balika nem is engedte szóhoz jutni, nekiszaladt, majd felborította.

— Hallja az úr, ha el nem veszi az úr a leányomat, lelövöm az urat, — ripakodott a legényre, nagy szenvedelemmel.

— Csak ennyi? kérdezte Jani örvendő, csudálkozó arcczal. Menjünk a paphoz, mindjárt.

Balikában megbénult a harag. Ilyen bolond nagy sietésre maga sem volt készen. Elkaczagta magát.

— Ördög vigye a dolgokat. Takarodjatok innen. Erigy anyádhoz, Tercsi. Te lurkó, fordult a legényhez, te is vele mehetsz. De ha még egyszer megrongárod a sövényemet! . . .

Felemelte a pipaszárát s nagyot suhintott vele a levegőbe. A többit könnyű volt kitalálni.

Kató kifelé tuszkolta a fiatalokat.

— Majd! bolond lesz! kiabálta, Pataj Jani helyett feelve. Mikor az ajtón is bejöhet. Maga sem

volt különb, ismételte jelentősen, de már megszelidülve.

— Jó, jó! csitította Balika, csak fogja be már a száját, hallja.

S amikor magára maradt, leült és megírta a lemondó levelet Krizsának.

«Hja, tisztelt barátom uram, jól mondja az irás, hogy könnyebb a hajókötelet a tű fokán áthuzni, semmint a nőszemélyt megőrizni»
Ezzel kezdte.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Katasztrófa.

Meglehetősen szél fujt s a Duna széles hátán ijedt, fodros hullámok kezdték kergetni egymást.

Nem nagy hullámok, de mégis olyanok, amelyeknek a gyöngye lengését tisztán lehetett látni; kicsiny gerinczök is volt, s amint az egyenes síkból ki-kiemelkedtek: csillogó habsörénnyel sistergettek tova.

A szél felülről fujt s így a hullámok rohánása még fokozódott. Ugy volt, mintha minduntalan nekifeküdt volna egy láthatatlan szellemsereg a víznek és előre taszította volna.

Jobbról gyönyörű erdős hegység emelkedett, amelyhez szeliden hajlatos völgyön át lehetett jutni. A hegyekre itt-ott árnyékot borított a felettök átváltó felhő; ott minden kékesszürkének látszott, mintha aczélszinű ködök szálltak volna le a magasból. Ahová bátran és szabadon süthetett a nap, ott felséges, őszerejű, tökéletes zöld színben pompázott az egész erdőség.

Ez volt a pilis-maróti oldal.

Balról, Zebegény felől, sokkal kopárabb, merdek sziklafal emelkedett ki, majdnem a Dunából, A sziklán a gyér bokrok közt halványabban zöldelt a fű s a moh. Azt már ugyancsak megszitta a nap. Ez a sokkal komorabb part.

Egy csónak volt kikötve a parthoz s két ember ült benne; a kormányos, meg az evezős. Várták, hogy mi lesz, mert a szárazon nagy tanácskozás folyt, ami őket is érdekelte.

Egy halvány, kissé ideges fiatal asszony minden áron át akart kelni a vizen, de egy idősebb nő aggódva igyekezett lebeszélni erről a szándékáról.

— Szerencsétlenség történhet, — mondta, — Feri nagyon óv, hogy hullámjáráskor ne csónakázzunk; — ő szakértő, mert a Duna mellett nőtt fel.

— Feri bácsi öreg és már tulságosan is kényelemszerető. Én imádom az ilyen bolondos időt. Szeretném a szelet megölelni; s a habok beszédét csakis ilyenkor hallgathatom a vizen, bent-bent, ott! . . .

A Duna közepére mutatott, ahol pajkosan, de egy kicsit indulatosan is kapaszkodtak a hullámgyermek egymás hátára.

— Hiába kérlek, Ella, hiába, — nyugtalanodott az időses nő, — de reménylem, nem kívánod, hogy a fiuk most is átkisérjenek? Ezt most nem engedhetném meg.

E pillanatban egy nagyon fiatal gyerkőcz lépett elő a háttérből: gyöngéd arcját pir futotta be. Szeme csillogott.

— Én is azt hiszem, mamám, hogy apa fölöttébb óvatos. Hisz' azt is rossz szemmel nézi, ha lóra ülök, tudod. Én biz' átkisérem a nagyságos asszonyt.

Ez a «nagyságos asszony» máskor talán kissé nevetségesen hangzott volna tejfeles szájából; hisz alig lehetett több tizenhét évesnél. De most a hangja s a magatartása éppen eléggé férfias volt arra, hogy komolyan kelljen venni.

A fiatal asszony a helyzet kívánta tiltakozással mondta: — ó nem, a világért sem. De az emberösmerő könnyen kitalálhatta, hogy nem őszinte. Inkább titkos örömet érzett, mert a hiusága megmondta neki, hogy ez a gyerkőcz most csakis ő miatta, ő érte, ő neki ilyen bátor. Vontatva tette hozzá: — «a mamája fél, nem fogadhatom el az áldozatot, Sándor».

Első eset volt, hogy Sándornak nevezte. Eddig mindig csak *Sándorka* volt a fiu ő előtte. Ez a férfiasá változtatott név úgy csendült meg a fiu fülében, mintha azt kiáltották volna: előre! — előre! — ne tétovázzál! — avagy nem érted, hogy csak tréfálok? akarom, hogy jőjj, hogy ott légy velem, a hullámos Duna hátán! . . .

Részegen és vakon ugrott bele a fiu a csónakba. Az anyja kétségbeesve tördelte a kezét s

úgy tipegett a parton, mint az a bizonyos kotló, amely rucza-fiait félti. Az időses nő mögött új hang szólalt meg: Sándorka, kikapsz apától meg-lásd, gyere vissza.

A kis lovag öcsce volt; másfél évvel fiatalabb nálánál. Még egészen zöld. Még csak a mamája szavát leste.

A sápadt fiatal nő arcán rózsák jelentek meg egy pillanatra. De nagyon hamar elmúlt az izgalma. A kormányos intett, hogy jó lesz indulni, mert a hullámok csakugyan mintha növekednének.

Most visszavonulni, lemondani: halálos megszégyenülés lett volna. Eféle különben csak egy másodperc szívdobogás fordult meg az asszony agyában. A fiu már a csónakban volt; ő sem kés-hetett hát. Mint egy fehér pille, úgy libbent a csónak szélére s onnan könnyedén, játékosan szállt le a középdeszkára, kis lovagja mellé.

Egy pillanattal később a csónak elrutott a parttól.

A szél az imént ficzánkoló csikó volt; azóta vágató paripává változott. A Duna széles háta szüntelen lengésben volt.

Már bent jártak a mély vizen. A kormányos folyvást egyenesen igyekezett tartani a csónakot, éllel a hullámoknak. Így legfeljebb átcsaphatott egy-egy tarajos hab a csónak orrán; — de ha oldalt kapná, könnyen felfordítaná mindenestől.

Az asszony meg a fiu egymás mellett ült.

Mind a ketten elfeledték már, hogy odaát, a zebegényi parton két rémült alak reszket értök. Az asszony az eget, meg a vizet nézte, s a végtelenséget kereste bennök. A fiut soha nem érzett ösmeretlen indulat lepte meg s le nem vette szemét a halvány fiatal nőről.

A hullámok körülvették a csónakot s minden pillanatban kíváncsian emelkedtek fel a széléig. Mintha be akartak volna kandikálni, hogy ugyan mi folyik itt; kik ezek, akik *most* merészkednek ide, amikor maga a vén Duna is borzong és nyugtalan.

Egy sistergő, pezsgő, fehérnyaku hullám közeledett hátulról. Bizonyos volt hogy becsap a csónakba. A fiu észrevette és megragadta az asszony kezét; bátorságot akart önteni belé. Már nem volt gyermek. Az a néhány percz, amióta itt titokban mégis csak rá kellett gondolnia, hogy hátha baj lesz: férfiuvá tette.

Az asszony engedte, amit még eddig soha, hogy a fiú szorongassa a kezét. Talán még vissza is szoritotta. A lappangó közös veszedelem, ami ha nem is volt nagy, de az ő hatalmoktól függetlenül kifejlődhetett: nagyon közel hozta egymáshoz őket.

Ennyi gyönyört és ennyi büszkeséget a fiu még soha sem érzett. Megértette, hogy halálosan szerelmes abba, aki mellette ül. Ezelőtt borongó, félénk sejtésként mozdult meg benne valami ilyen,

de a nagy mindenségért se mert volna beszélni róla. Most elmúlt a féltékenysége; most természetesnek vélte, hogy az asszony mindent kitálal az ujjain keresztül, amint egymás kezét fogták. Véghetetlen önbizalom, örült elhatározás támadt benne. Ha a csónakosok itt nincsenek, most nyomban leborul, és szerelmet vall, forrón, visszaverhetetlen elszántsággal.

S ekkor, a hullámok szakadatlan fecskendő játéka közt nagyot sóhajt az asszony: «O, milyen ó volna meghalni most!» . . .

Megőrijtő, felséges vallomás!

Meghalni most, együtt, az elemek feltámadó heves harcában! Egymás kezét fogva, egymást átölelve.

Elmúlni, mint az alkonyati sugár!

Beletemetkezni a habsírba! együtt!!

Oda, ahol puha fővényágy várja a szellemi nászért epedőket, akiket a rideg élet szétszakít, elválaszt! . . .

A fiu zúgó agyában végzetes erővel fogamzott meg a sötét terv, amelynek a végrehajtásától megrémült ugyan, de csak annál görcsösebben ragadta meg újra az eszmét.

Csak egy véletlennek látszó lendítés a csónakon, a mikor megint jön egy tarajos hullám, — és! . . .

A csónak halad; — a kormányos minden figyelmével az érkező hullámokat lesi. Az evezős

teljes erővel dolgozik. A csónak nagyokat lódul a habok hátán: meghasogatja a vizet; — mintha érezné a lelkek forrongását, úgy siet ki-ki a végzetes, veszedelmes pontról. A part már közel van.

Nem lehet tovább várni, tétovázni!

A csónak hirtelen nagyot lendül — és . . . Ó istenem! hogy sikoltoznak azok ott, a tulsó oldalon, a szegény anya, meg a gyámoltalan fiu.

De ideát is van lárma. A csónakosok káromkodnak; — a fiatal nő jajgat. Derékon felül vannak a vízben mind. Csak a kis lovag néma.

— Ügyetlen! ügyetlen! jajong az ábrándos hölgy. Milyen ügyetlen maga, Sándorka!

A csónakosok megragadják s kifelé lábolnak vele a partra.

— Szerencse, hogy itt már sekély a víz; nem főd el egy embert, — mondogatják, miközben a szegény csuronviz asszonyt a szárazra emelik.

A boldogtalan fiu üveges tekintettel lubiczkol utánok, ámbár léjjobban szeretne visszafordulni s beletemetkezni a legmélyebb habokba.

De most Sándorkának szólították. Ez észre-téri. Visszahozza a földre.

— Szerencse, szerencse, — mormogja magában, dideregve, rémült szégyenkezéssel.

Mese az okosságról.

Volt egyszer egy nagy úr, egy nagyon hatalmas úr, akit minden kegyelmével elhalmozott a sors, úgy hogy azt lehetett volna hinni: no, ez már aztán tökéletesen boldog ember; ez semmit sem kíván többet, mert hisz' mindene van.

Az igaz, hogy volt várkastélya, birtoka, sok jószága. Az egyszerű emberek félték és csudálták; térdet-fejet hajtottak előtte. A királyt sem érhetette sokkal több hódolat. A hatalmas úr nem is cserélt volna mással, mint talán egyesegyedül csak a királylyal. De még azzal sem egészen bizonyosan, mert a király már öreg volt, ő pedig még élvezhette az élet minden javát.

És mégsem volt igazán boldog a hatalmas úr. Bántotta valami, ami nem hagyott neki békét sem éjjel, sem nappal. Álmatlanul forgott az ágyában s étvágyát elvesztette. Utóljára sem bírt már magával; kihirdettette, hogy valami fontos dologban akar tanácskozni a legokosabb emberekkel. Nagy jutalommal kecsegtette azt, aki neki a legjobb tanácsot adja.

Sokan jelentkeztek, de ő a legtöbbre csak ránézett s így szólott: menj tovább innen; a te arczodról lerí az ostobaság, veled szóba sem állok.

Mindössze három ember maradt előtte a nagy rostálás után. Mindahárom kitűnő bizonyítványokkal igazolta, hogy ő országraszóló hírű tudós. Az egyik olyan kopasz volt, mint a tenyerem; a másiknak a melléig ért le a szakálla; a harmadikról pedig sosem lehetett tudni, hova néz, úgy kancsított.

Megmondta volt a nevét mindahárom; de a hatalmas úr röstelt azzal bajlódni, hogy mindenféle nevet megtanuljon. Hát csak így szólította a tudósokat: Kopasz, Nagyszakállu, Kancsal.

Behívta őket egy nagy szobába, amely tele volt régi írásokat tartalmazó polczokkal s szekrényekkel.

— Lássátok, kezdte, itt van a családi levéltáram. Ebben sok mindenféle okirat van, amit én ugyan soha el nem olvastam, de amikből sok száz esztendőről ki lehet sütni, hogy mi mindent forgattak a fejökben őseim. Esküdjetek meg, hogy akármit olvasnátok is ti, azt magatoknak megtartjátok, hacsak én nem parancsolom, hogy nyissátok ki a szájatokat. Kinyitni pedig a szájatokat bizonyosan kell majd. Sőt éppen azt akarom. Csak előbb lássuk, érdemes-e. Elég okosak vagytok-e. Meglelitek-e, amire nekem szükségem van.

És itt suttogóvá vált a hangja, annyira, hogy mi sem hallhattuk meg, miről volt szó; mit akart a hatalmas úr a tudósok által nyilvánvalóvá tenni. De amint rövidesen ki fog derülni: nem is okvetlenül szükséges, hogy a titok lényege itt lepleztessék. Elég annyit tudnunk, hogy a családi okmányok közt fontos bizonyítékokat keresett a hatalmas úr valamire, ami miatt álmatlanul forgott ágyában és az étvágyát elvesztette.

A tudósok aztán éjt-napot egybetéve foglaltoskodtak az irattárban, kiki lázasan kutatott, keresgélt, olvasott, ókumlált, fontoskodott, okoskodott. De egyik sem árulta el a másiknak, hogy ő mit talált, mit vett észre. Csak hadd bomoljon a többi; jó lesz az ígért jutalom egynek is. Persze mindegyik azt hitte magamagáról, hogy az az *egy* nem is lehet más, csupán csak ő.

A hatalmas úr mindennap meglátogatta őket és egyre nyugtalanabbul érdeklődött az iránt, hogy ugyan mire mentek. A tudósok ellenben semmit sem árultak el. Annyi eszköz igazán volt, hogy, ha nagyon hamar járnak végére feladatuknak, akkor fáradozásuk nem lesz annyira becses a hatalmas úr előtt.

Minthogy emellett nagyon is jól éltek: készek lettek volna a kutatást az emberi életkor legvégső határáig kinyújtani. De a hatalmas úr valószínűleg megsejtett valamit s egyszer nagy dirrel-durrall toppant be közéjük.

— Halljátok-e, ti izék, — mondá, — ti csak esztek, isztok, híztok, de semmire se juttok. Pedig már felforgattátok az egész irattáramat, és olyan rendetlenséget csináltatok benne, hogy két kuktának nyolcz napig lesz dolga, amig mindent helyre rak majd. Azt mondom, velem ne bolondozzatok. Egy-kettő, mozogjatok. Adok nektek még huszon-négy órát. Ha az igazság addig sem derül ki, akkor kiolvasztom belőletek a zsirt, amit nálam a bőrtök alá gyűjtöttetek.

A három okos ember összenézett s aztán alázatosan bókolt. — Úgy lesz, nagy úr, ahogy te akarod, mondta a kopasz. Hát mért nem szóltál régen? Én már mindennel tisztában vagyok, csak a többit várom.

Nagyszakállu erre közbevágott: — Hidd uram, amit akarsz; de én kétszer is megnéztem, amit láttam, nehogy a dologban tévedjek. S mondhatom, hogy az igazságot egyedül csak nekem sikerült megtalálnom.

Kancsal nem szólt, csak önhittén mosolygott, úgy nézett a nagy úr szemébe. De mert ennél-fogva úgy látszott, mintha a másik kettőre nézne: a nagy úr gúnymosolynak látta ajka vonaglását. «Ez alkalmasint legbiztosabb a maga dolgában», gondolta hallgatagon.

*

Másnap aztán a három versengő pontosan megjelent a nagy úr színe előtt.

Kopasz önérzetesen járt elől; nyomában lépkedett Nagyszakállu; Kancsal pedig beérte azzal, hogy az utolsó ő legyen. Így még sokat tanulhatott, amíg rákerült a sor, s a végső pillanatok hasznát is módjában volt kiaknázni.

— Kezdd el Kopasz, szólott a nagy úr, elég kegyelmesen, mert hogy végre elkövetkezett a bizonyosság napja.

Kopasz nagyot köszörült a torkán s így szókokolt:

«Uram, tied az erő és a hatalom; csak éppen az igazság nem a tied ebben a dologban. A családi okmányok bizonyítják, és te feltétlenül elvesztetted a pört...»

Tovább nem folytathatta. A nagy úr felugrott és úgy törölte képen, hogy a tudósok vénje mindjárt hat embert látott három helyett.

— Iszen te szamar vagy! ordított a nagy úr, éktelenül dühösen. Hol tanultál, te marha? micsoda iskolákat jártál? Bizonyos, hogy ökörhajcsár voltál s úgy loptad vagy raboltad a bizonyítványaidat. Pusztulj előlem, vagy szíjjat hasítottok a hátadból. Na, látott már az ember valaha ilyen barmot?!

Vészjóslóan csillogott a szeme; szinte tajtékzott a szája. A másik kettő bólintott. Mert ilyenkor ez a legokosabb. Kopaszon már úgy sem segíthettek. A vén tudós ész nélkül sompolygott ki s egyre ezt ismételte: Ejnye-ejnye, ki hitte volna,

ki hitte volna! . . . Örült, amikor kint volt, és mézeskalácscsal sem lehetett volna visszacsalogatni.

Most Nagyszakállura került a sor.

Minthogy valósággal sokat bujta az okmányokat, egy sereg adatra bukkant, amik jók lehetek arra, hogy akármilyen pört is száz esztendeig lehessen elnyújtani velök. Kérkedni akart nagy tanulmányával; de némileg okult a Kopasz példáján s nem kezdte azon, hogy: «Uram, nincs igazad». Így vezette be mondókáját: — A pört egyáltalában nem kell elveszitened, ahogy Kopasz véli; — egy tuczat okmányt találtam arra a célra, hogy a legjelesebb bírót is megbolondítsam vele. Bizd rám a dolgot, uram és akár van igazad, akár nincs, még az unokáid is birtokon belől fogják az ítéletet várni. Lásd . . .

A nagy úr ennek is a beszédjébe vágott:

— Lássam? Mit lássak? Látom, hogy gazember vagy. Csirkefogó vagy. Prókátorzkodni akarsz, hogy minél nagyobb perköltséget csinálj. Megérdemelnéd, hogy a talpadra veressek s aztán táncolni taníttassalak. De minthogy mégis a javamat akartad, hát megkegyelmezek. Erigy a pokolba, téged se lássalak. Majd még az kéne, hogy ilyen figurákkal adjam össze magamat valami piszkos üzletben.

Nagyszakállu nem mondatta magának kétszer, hogy le is út, fel is út. Sehogysem volt barátja a táncznak, hát még megbotozott talppal.

— Lám-lám, gondolta, de nem mondta hangosan, a nagy úr becsületes.

Mikor a nagy úr egyedül maradt Kancsallal, ridegen, komoran nézett rá. Kancsal akkor is mosolygott.

— Kire vigyorogsz? 'iszen már elmentek, kérdezte idegesen a nagy úr.

— Rád nézek én, uram, de minthogy kancsal vagyok . . .

— Vagy úgy! igaz! . . . Hát csak elő a tudományoddal; de azt mondom, jól vigyázz! Betelt a mérték, és te kaphatod azt is, amit amazoknak szántam . . .

— Uram, az igazság *tökéletesen* a te részeden van, szólt közbe Kancsal fennen.

A nagy úr megakadt. Nagyot nyelt. — Mit mondtál? kérdezte, és kezéből kagylót csinált a füle mögé, hogy jobban halljon.

— Az igazság *feltétlenül* a tiéd, ismételte Kancsal.

A nagy úr leszállott magas székéről és a tudós emberhez sietett.

— Hiszed amit mondtál? kérdezte izgatottan.

— *Hinnie kell* azt mindenkinek, volt a biztos válasz.

— De hisz ez lehetetlen! — kiáltott a nagy úr, elképedve.

Tudniillik hazudott volt, amikor azt mondta, hogy ő az okmányokat nem olvasta.

Olvasta bizony s éppen azért nem tudott aludni és nem volt étvágya, mert látta, hogy sehogy sincs igaza.

— Minden lehetséges, szólt Kancsal nyomatékkal.

— Beszélj, magyarázd meg, — kiáltotta a nagy úr türelmetlenül, abban a reményben, hogy hátha ő tévedett, vagy hogy talán előkerült a még hitelesebb okmány.

Kancsal benyult a zsebébe és kivett egy megsárgult papirost.

A nagy úr rögtön megösmerte. — De hisz én ugyanezt olvastam, mondta kedvetlenül.

— Nem jól olvastad uram, szólt Kancsal rendithetetlen hidegvérrel.

— Nohát olvassuk együtt,

— Ahogy parancsolod, uram.

S elkezdtek olvasni az okmányt. A nagy úr nem röstelte, hogy fennhangon mondja a sorokat.

Amikor oda ért, ahol világosan ki volt írva, hogy kinek van igaza, Kancsal megakasztotta: — nem jól olvastad uram.

A nagy úr újra olvasta, lassan; minden betüre jól vigyázott.

— Nem az áll ott, szólt Kancsal határozottan, s ő kezdett olvasni. Ugy olvasta az írást, hogy a nagy úrnak legyen igaza.

— Megállj! rivallt rá a nagy úr, még egyszer olvasd; nem jól mondod.

— Éppen az van a dologban uram, hogy *jól mondom. Te neked mondom jól, a te számodra.* És így fogom mondani a törvény előtt is, amíg csak minden bíró meg nem esküszik rá, hogy úgy van, ahogy mondom.

A nagy úr visszatántorodott. Alig birt szóhoz jutni. Végre fuldokolva, sápadtan hebegte:

— No hallod, ilyen szemtelen embert, aminő te vagy, én még sosem láttam. Olvasd csak még egyszer.

És Kancsal elolvasta még tizszer. Mindig úgy, ahogy nem volt az írásban.

A nagy úr hallgatta, hallgatta; — végre kiegyenesedett. Öntelt volt és büszke.

— No lám, mondta, ez már azután beszéd. Most merje valaki kétségbe vonni, hogy enyém az igazság! — Te okos embernek látszol Kancsal. Azt hiszem, a kitüzött jutalmat megérdemled. Meg is kapod. Csak menj és hirdesd mindeneknek, hogy mi van az okmányban.

Fütyörészve csapta fel a kalapját, s aztán jóízűen evett, ivott s éjjel nagyot aludt.

Kancsal pedig úgy cselekedett, ahogy neki parancsolták, de a jutalmat előbb zsebre vágta.

Vadászláz.

Vadászat után az öreg Csereyhez szállottunk be. Cserey bácsi erdész volt B.-ben és kint lakott a pagonya szélén, egy szép völgyhajlatban, ahol tavasztól kezdve késő őszig a teljesen magányos élet is élvezetes lehetett.

Csak akkor kezdődhetett itt az elhagyatottság érzete, amikor a novemberi esőzés beállott. Akkor egyszerre nagyon megváltozott a világ. Az énekes madarak eltűntek; csak egy pár rigófaj jelentkezett, de azoknak is elfogyott a daluk. A fák elvesztették hívogató külsejüket, s nem volt többé öröm az aprószemű, tartós esőtől paczallá ázott gyér lombok alatt sétálgatni.

A hervadás tarka szinei egyre fogytak s lassankint mindenütt az élettelenség egyhangu fakósága jelentkezett. Ettől bizony meg lehetett szöknie annak, aki a gyász hangulatának az elviselésére nem alkalmas.

Hát még a tél!... Ámbár a jó tél szebb volt a késő ősznél. Mert a szűztiszta hó ragyogása üdítő, vidámitó. De a téli csönd, a nagy hangtalanság, állandó szorongást kelt abban, aki meg nem szokta.

Az ilyen magányban érezheti az ember leginkább, hogy páros életre teremtetett. Keserves lehet: asszony nélkül való remeteségben tölteni el itt az esztendőket, holott a jó asszony még az ilyen magányban is tökéletesen feledtetni tudja, hogy kívülünk vagy ezernégyszáz millió ember van elszórtan a földön.

Az öreg Cserey pedig úgy éledegelt itt, magányosan. Egy élemedett parasztasszony gondozta a háza táját; aki az ebédjét és a vacsoráját összekotyvasztotta.

Most is szükség volt rá, hogy a magunkkal hozott hideg konyhával egészítsük ki a szakácművészet jeles tulajdonságai híján levő egyszerű vacsorát. Az erdész vinkója mellett jól esett a magunk finom palaczkos bora, aminek a tüze csakhamar felélénkített mindnyájunkat. Cserey bácsit szívesen kínálhattuk, s rossz élczeget gyártottunk a rovására, mert hogy ilyen vasorrubába-féle őrangyallal kell itt beérnie.

Mit csináljak kérem? hoztam vón' biz' én másformát is. De aki valamirevalóbb volt, az nem akarta magát itt eltemetni. Amikor pedig egyszer megházasodtam volna . . .

— Ohó, Cserey bácsi, erről nem is tudtunk, szólt közbe az urasági irnok, hát csakugyan meg akart egyszer házasodni?

— Meg én, kedves öcsém, de nagyon bolondúl jártam. Azután úgy elment tőle a kedvem,

hogy rá se gondoltam többet. Régen volt, talán igaz se volt.

— No ezt el kell beszélnie, erdész bácsi, estünk rá az öregre, nagy érdeklődéssel, hogy járt olyan «bolondúl», mondja el. Okulás az a házasulandóknak.

— Az én esetemből ugyan nem sokat okultok; de azért hadd teljék kedvetek, felelt az öreg úr, némi éreztetésével annak, hogy tulajdonképpen szivességet tesz a társaságnak. Odatartotta a poharát az üvegek gondozója elé s egy finom kortyocska után hozzákezdett a történetéhez.

*

Ujdonsült erdész voltam, minthogy alig két hónappal azelőtt kaptam meg a kinevezésemet.

Nem kell hinni, hogy ez valami nagy fiatal-ságot jelent. A mi pályánk olyan, hogy meg kell várunk, amíg kidől valaki előttünk a sorból. Akkor lépünk egyet. — Én véletlenül soká vártam. Jól túl voltam már a harminczon, amikor önállóvá lettem.

Gondolhatjátok, mennyit bujtam addig az erdőket. Szerencsém volt, hogy a vadászszenvedély ugyancsak belém szorult. Ha egyéb dolgom nem volt, irtottam a pagonyomból a ragadozókat s így sohasem unatkoztam.

Kivált golyóval úgy lőttem, hogy a röpülő sas, ha fölöttem lőtávokban átváltott, megcsinálhatta a végrendeletét.

Emiatt hirem is volt és gyakran kaptam meghívást olyan helyre, ahol elkelt a biztos kezű vadász.

Egyszer, így ősszel, Erdélybe hivatott meg egy ott lakó barátom. Azt írta, hogy érdekes medvevadászat lesz; de azt is sejtette, hogy még valami meglepetést tartogat számomra.

Izgatott a medvevadászat gondolata s szabadságot kértem, azzal az ürügygyel, hogy leánynézőbe megyek.

Főnököm szerette, ha rendes életet éltek a tisztjei, s erre főfeltételnek a házaseletet tartotta. Barátságosan veregette meg a vállamat s nyomban eleresztett.

Negyvennyolcz óra mulva betoppantam a barátomhoz.

— Vadászat kell-e, vagy meglepetés? kérdezte ravaszul, amikor megelégtük az ölelkezést.

Egyiket se akartam elengedni.

Akkor hát gyere, mondta, bemutatlak *neki*. A vadászat úgyis csak holnapután lesz.

Tökkel ütöttek kellett volna lennem, ha még most sem találom ki, mire gondol. Jól ösmerem s tudtam, hogy szenvedélye a házasítás. Így boszulja meg magát a sors, gondoltam. Otthon leánynézőt emlegettem s most csakugyan kisül, hogy abban járok itt.

Nem mondhatnám, hogy alapjában véve idegenkedtem volna a gondolattól, rászántam hát

magamat, hogy ösmerkedni fogok. Hisz' ez egyelőre még semmit sem jelent.

De bizony jelentett. Mert első találkozásom azzal a leánynyal tökéletesen megbolondított. Tudjátok, urak, az olyan romlatlan embernek, amilyen én voltam, nem sok kell. Olyan voltam én akkor, mint a jóféle tapló: mindjárt tüzet fogtam.

Ha a barátom meg nem fog: már másnap megkértem volna a kis székeley tündért.

— Nono, csak módjával: förmedt rám a barátom. Először jó lesz tán megtudni, tetszel-e neki. Kedveltesd meg magadat, azután nyilatkozzál.

Iszen csak értettem volna hozzá!... De mikor ilyesmivel sohasem foglalkoztam!...

Eszembe jutott az egyszerű pásztorfiu, akit nem tanítottak imádkozni, hát az istenadta úgy tisztelte az «Urat», hogy egy árkot ugrált keresztül a mezőn, s ha jól ugrott így szólt: ezt neked Uram! ha pedig rosszul ugrott, akkor azt mondta: ezt nekem Uram!

Én is legfeljebb úgy tudnám megmutatni, hogy mennyire imádom, ha röpülő sasokat lövöldöznék le golyóval a tiszteletére.

— Ez nem is olyan bolond gondolat, felelt a barátom. A nagy vadászatra kivisszük a kis leányt s odaállítjuk melléd. Hátha puskával a kezében meghódítod?

Bámulva néztem rá.

— Mit csudálkozol úgy? kérdezte. Komolyan beszélek. Nem olyan leány ám az, mint más. Az apja a környék első vadásza. A holnapi vadászatot is ő rendezi. A leányát majd mindig kiviszi magával.

Nagyot dobbant a szívem. Még utóljára beteljesedik, amire kétségbeesésemben vágytam.

Beteljesedett.

Harmadnap ott álltunk egymás mellett, az őserdőben, amikor a nagy hajtás kezdődött. A barátom kicsinálta a dolgot az ő furfangos eszével. Az igaz, hogy a leány apja volt egyik szomszédom, ő is vigyázni akart a leányára.

Elgondolhatjátok, mit éreztem, amikor a rengeteg magányában, a sötét fenyves között, ott tudtam magam mellett őt, akiért máris éltem-haltam.

Gyönyörű volt az az őserdő, de én most nem tudtam belemerülni szépségeibe. Máskor egy közönséges rókahajtás is annyira érdekelt, hogy szemmé s füllé váltam. Most csak a százesztendős bükkhöz lapuló mozdulatlan leányt lestem, aki pedig velem egy csöppet sem törődött, hanem a völgyhajlat szakadékait kutatta át folyvást, fürge tekintetével.

Tőlem ugyan hiába várnátok, hogy arról beszéljek, mi minden történt attól kezdve, hogy a messzeségben eldőrdült a duplázás, a mi jel volt a hajtóknak, hogy indulhatnak. Sok idő telt el azután, hogy végre úgy rémlett néha, mintha a harmadik hegytetőn kopogtatná valaki a fákat. A lassan elő-

nyomuló hajtók zaja volt az. Zörgésöket el-elnyelte a völgy, amikor leszálltak a mélybe; de meghozta fejszójök koppanását a visszhang, amint újra feljutottak valami magaslatra.

Miattam végig mehetek volna így az egész világon; nem érdeklődtem volna most irántok. De egyszerre rémes kiáltás zugott fel a messzeségből, ami magamhoz térített. A jajgató, vontatott üvöltés végigfutott az erdön, s egyik sziklafal a másiknak adogatta. «Ursu! Ursu!» hallatszott elhalóan.

Megdobbant a szívem s először történt, hogy a tekintetemet önkénytelenül is elfordítottam a leánytól, aki meg se moczczant.

Tehát a hajtók előtt megmozdult a medve, Valaki látta is. Az üvöltés a bércz rablójának szól!

Mintha kicseréltek volna: megint «vadász» voltam. Elfeledtem mindent: leányt és szerelmet. Kővé meredve, csak a szememmel élve, vártam.

A zaj nem szűnt meg. A szegény oláh hajtó féltette a bőrét, s nehogy a medve visszatörjön: ordított, mintha nyúznák.

Az erdőben ezer visszhang rohant ide-oda. Mintha minden fa üvegből lett volna, úgy csendült meg a hozzáverődő hang.

Egyszer a leány felől neszt hallottam. Odatekintettem. Találkozott a szemünk. Az övé bátran égett. Biztatás volt benne. Bántam is én. Csak a medvét lestem, vártam, azt imádkoztam most magamhoz.

Ösztönszerűleg győződtem meg róla az ujjammal, anélkül, hogy lenéztem volna: fel van-e huzva a puskám kakasa. Határtalan bizalommal simogattam meg jó fegyveremet. Bizonyos voltam benne, hogy ha lövésre kerül a sor, nem fogok hibázni.

És ime, amint folytonosmeg feszített figyelemmel kutatom az erdőt: kövek gurulása, dübörgő rohanás robaja támad alattam, s egy gondolatnyi idő múlva ott áll előttem a medve, alig ötven vagy hatvan lépésnyire.

Ebben a pillanatban megint megkaptam a vadászlázat, ami rendesen elővesz, ha a vadászon különösen érdekel valami.

Nincs ellene mentség, ha az embernek hajlama van rá. Engem meglep hirtelen, váratlanul, abban a perczben, amikor a vadat megpillantom. Annyira rám jön, hogy reszketek, s a fogam vaczog belé. A szájam kiszárad s a gégém sipol. A halánztékom ere kidagad.

De mindez csak addig tart, amíg a puskámat fel nem emelem. Akkor vége van, nyomban. Akkor megáll egy pár másodpercze még a szívem verése is és úgy lőhetek, mintha drótból volnának az idegeim.

Most is így volt.

Jól tudtam, hogy a medve a felvett irányban egyenest nekem jön. Mért siessek a lövéssel, mikor közelebbről még biztosabban az enyém? Mert hogy

az enyém, az szentírás volt. Ha el akarna is ugrani, meg nem tehetné többet. Golyóm utólérné! —

A medve eddigelé csupán hátra figyelt, de csakhamar meggondolta magát s előre rontott, egyenesen nekem.

Hihetetlenül gyönyörködtem benne, de amellet folyvást tört a hideg, a vadászláz.

Még egy pillanat és ott volt előttem a hatalmas maczkó, két ölnyire tőlem.

Akkor észrevett. Elbődült s két lábra állani igyekezett. Nem volt rá ideje. Egy másodpercznél nem céloztam tovább; úgy löttem szemem, hogy a golyóm átverte az egész koponyáját. Ott vetett bukfenczet a lábam előtt, akár egy hitvány nyúl.

Akkor már nyoma sem volt bennem a vadászláznak. Hideg és nyugodt voltam, mint a körülöttem terpeszkedő sziklák.

Vajjon látta-e ezt a leány?

Felkerestem a tekintetemmel. Sápadt volt s a szemében különös idegenség, szinte ellenszenv ült.

A hajtás végét nem bírtam megvárni. Megragadtam a kezét: jéghideg volt.

— Megijedt? kérdeztem részvétellel. Nagyon félt?

— Én? mondta csudálkozva; én sohasem félek. De láttam, hogy ön reszket s szinte önkivületben van.

Éreztem, mint válik az arczom e szavakra bíborpirossá.

— Gyávának tart? kérdeztem megdöbbenve.

— Az még nem gyávaság, ha valaki, aki először van medvével szemközt, nem bizonyul hősnek, válaszolt kitérőleg.

Föllázadva kiáltottam: — De hát nem látta, hogy löttem le? még csak nem is rugott!

— Szerencsés véletlen volt, vetette oda mély meggyőződéssel, amiből meg kellett értenem, hogy hiába tenném ki a lelkemet, nem hinné el, hogy az izgatottságom csupán csak vadászláz volt.

Egy szót sem szoltam. Megalázónak tartottam volna, hogy mentegezőzsem.

Amikor a társaim nyakra-főre gratuláltak nagyszerű lövésemhez: az ő szeméből egyre csak ezt olvastam ki: «véletlen volt!»

Ez a gondolat tönkre tett, megölt.

A legrövidebb idő alatt haza indultam, anélkül, hogy nőül kértem volna azt, akit szerettem.

Úgy sem reméltem már. Hiszen gyávának tartott. Kikosarazott volna.

Azóta nem is gondoltam többet házasságra, fejezte be Cserey bácsi a történetét, s boszusan legyintett egyet a kezével, mintha mondaná:

«Ördög vigye!»

TARTALOM.

A napsütötte férfi	3
Az ördög incselkedik	23
Mitru Latre	30
Héjják a galamb körül	39
Szegény szerelmes asszony	53
Csillám	61
Családi jelenet	73
Álarcz alatt	83
Pajkosságok	101
Lélekvesztés	108
Jenő miatt	116
Amit az írás mond	125
Katasztrófa	135
Mese az okosságról	142
Vadászláz	151

MOZAIKAI

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

62

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár